



Jenni Rantala

Roskiksesta ruokapöytään - tutkimus roskisdyykkaajien elämänpolitiikasta



Helsingin Yliopisto
Taloustieteen laitos
Selvityksiä nro 49
Kuluttajaekonomia
Helsinki 2006



Tiedekunta/Osasto — Fakultet/Sektion — Faculty Maatalous-metsätieteellinen tiedekunta		Laitos — Institution — Department Taloustieteen laitos
Tekijä — Författare — Author Jenni Rantala		
Työn nimi — Arbetets titel — Title Roskiksesta ruokapöytään - tutkimus roskisdyykkaajien elämänpolitiikasta		
Oppiaine — Läroämne — Subject Kuluttajaekonomia		
Työn laji — Arbetets art — Level Pro gradu –tutkielma	Aika — Datum — Month and year marraskuu 2006	Sivumäärä — Sidoantal — Number of pages 92 s. + liitteet 4 s.
Tiivistelmä — Referat — Abstract <p>Työn tarkoituksena oli kuvata kulutuskirittisten henkilöiden toteuttamaa roskisdyykkausta. Työ on rajattu koskemaan ainoastaan elintarvikkeiden roskisdyykkausta, mikä tapahtuu pääasiassa päivittäistavarakauppojen roska-astioista. Työssä haettiin vastauksia siihen, mitä roskisdyykkaus on, miksi sitä tehdään ja millainen roskisdyykkaajien elämänpolitiikka on. Työn empiirinen osuus muodostuu kvalitatiivisesta aineistosta. Aineisto koostuu kahdeksasta roskisdyykkaajan teemahaastattelusta. Aineisto on analysoitu teemoittelun avulla.</p> <p>Tässä tutkimuksessa saatiin selville, että roskisdyykkaus on käytännöllistä kierrätykseen perustuvaa toimintaa. Roskisdyykkauksessa kauppojen roska-astioihin heitetyt käyttökelpoiset tuotteet otetaan uudelleen käyttöön. Tutkimuksessa haastatellut roskisdyykkaajat hyödyntävät roskiksista yleisimmin leivät, vihannekset ja hedelmät. He käyvät dyykkaamassa yleensä lähikauppojen roskiksilla kauppojen sulkemisajan jälkeen.</p> <p>Haastattelujen perustella näyttää siltä, että perimmäinen syy roskisdyykkaukselle on kulutuksen kritiikki. Roskisdyykkaajat kritisoivat kulutuksen kasvua ja sen sivutuotteena syntyvää jätteen määrää. Dyykkaamalla ruokansa he pystyvät vähentämään omaa kulutustaan ja samalla kaatopaikalle menevän jätteen määrää. Osa haastatelluista mainitsi myös taloudelliset syyt, mutta vasta kulutuksen kritiikkiin liittyvien syiden jälkeen. Kukaan ei kuitenkaan dyykannut taloudellisen pakon vuoksi.</p> <p>Tutkimuksessa haastatellut roskisdyykkaajat ovat ympäristövastuullisesti ajattelevia ihmisiä. He arvostelevat jatkuvaa talouden kasvua, joka tapahtuu ympäristön kustannuksella. Roskisdyykkaajat pyrkivät vähentämään omaa kulutustaan ja siten vaikuttamaan myönteisesti maailman ekologiseen tilaan. Dyykkaamalla ruokansa roskiksista he pystyvät osittain jättäytymään kulutusyhteiskunnan ulkopuolelle ja irtautumaan kuluttajan roolista. Siten oma elämäntapa on roskisdyykkaajille keskeinen vaikuttamisen väline. Haastatellut roskisdyykkaajat haluavat osoittaa omalla esimerkillään, että nykyisessä runsauden yhteiskunnassa on mahdollista ja jopa suotavaa elää myös vaatimattomasti.</p>		
Avainsanat — Nyckelord — Keywords Roskisdyykkaus, kierrätys, kulutuksen kritiikki, elämänpolitiikka		
Säilytyspaikka — Förvaringsställe — Where deposited Taloustieteen laitos, kuluttajaekonomia; Viikin tiedekirjasto		
Muita tietoja — Övriga uppgifter — Further information		

Tiedekunta/Osasto — Fakultet/Sektion — Faculty Faculty of Agriculture and Forestry		Laitos — Institution — Department Department of Economics and Management	
Tekijä — Författare — Author Jenni Rantala			
Työn nimi — Arbetets titel — Title From dumpster to the dinner table – a research about the life politics of dumpster divers			
Oppiaine — Läroämne — Subject Consumer Economics			
Työn laji — Arbetets art — Level Master´s thesis		Aika — Datum — Month and year November 2006	Sivumäärä — Sidoantal — Number of pages 92 pages + appendixes 4 pages
Tiivistelmä — Referat — Abstract <p>The goal of this work was to describe the dumpster diving which is done by the persons who criticize consumption. This work discusses solely the dumpster diving of food from the dumpsters of the daily consumer goods trade. The research aims to find out what dumpster diving is, why somebody does it and what kind of life politics dumpster divers have. The empirical part of the work consists of qualitative research material. The qualitative data consists of eight theme interviews of the dumpster divers. The data was analyzed using themes.</p> <p>According to this research dumpster diving is a practical and recycling-based action. The dumpster divers re-use the eatable food from the dumpsters of the daily consumer goods trade. The dumpster divers interviewed in the research usually collect bread, vegetables and fruits from the dumpsters. They dumpster dive mostly at the dumpsters of the near-by trades after the closing hour.</p> <p>On the basis of the interviews it seems that the main reason for dumpster diving is the criticism of consumption. The dumpster divers criticize the growth of consumption and the amount of waste following it. By dumpster diving their food they are able to reduce both their own consumption and the amount of waste ending up to the waste tip. Some of the interviewees mentioned also the financial reasons, but only after the reasons connected to the criticism of consumption. However, nobody dumpster dived because of the financial need.</p> <p>The dumpster divers interviewed in the research are environmentally responsible people. They criticize the continuous economic growth which is occurring at the cost of the environment. Dumpster divers aim to reduce their own consumption and by that way have a positive effect on the ecological state of the world. By collecting their food from the dumpsters they are partially able to stay outside the consumer society and loosen their roles as consumers. Thereby the dumpster divers consider their own life style as the essential way of influencing. The interviewees want to show by their own example that it is possible and even desirable to live simple life in the affluent society.</p>			
Avainsanat — Nyckelord — Keywords Dumpster diving, recycling, criticism of consumption, life politics			
Säilytyspaikka — Förvaringsställe — Where deposited Department of Economics and Management, Consumer Economics; Viikki Science Library			
Muita tietoja — Övriga uppgifter — Further information			

SISÄLLYS

1 Johdanto	6
2 Tutkimuksen lähtökohdat	8
3 Yhteiskunnalliset tekijät	10
3.1 Kulutusyhteiskunta	10
3.2 Kulutuksen kritiikki	14
3.3 Riskiyhteiskunta	17
4 Yhteiskunnasta yksilöön	21
4.1 Elämäntapa ja sen käsittäminen	21
4.2 Vaihtoehtoinen elämäntapa	24
4.3 Elämäntavasta elämänpolitiikkaan	26
5 Tutkimusasetelma	30
5.1 Tutkimusongelma	30
5.2 Tutkimuskysymykset	32
6 Tutkimusmenetelmät	34
6.1 Haastattelujen toteutus	34
6.2 Ulkopuolisena tutkimuskentällä	37
6.3 Tutkimusaineisto	39
6.4 Aineiston analyysi	41

7 Roskasta ruoaksi	44
7.1 Roskisdyykkauksen aloittaminen	44
7.2 Dyykkauksen mahdollistuminen	46
7.3 Jokapäiväinen leipä ja muita käytäntöjä	49
7.4 Dyykkaamalla kulutusta vastaan	54
7.5 Kapinallista kokeilua vai pysyvä elämäntapa?	57
8 Roskisdyykkaajien elämänpolitiikka	59
8.1 Hyvä elämä	59
8.2 Muutoksen tarve ja utopiat	64
8.3 Kulutus	67
8.4 Vaikuttaminen	72
9 Tutkimuksen tarkastelu	77
9.1 Johtopäätökset	77
9.2 Jatkotutkimusaiheita	81
LÄHTEET	83
LIITTEET	93

1 Johdanto

Elintason nousu on saanut kuluttajat tyydyttämään perustarpeensakin yhä ylellisemmillä tuotteilla. Monien perheiden uusi yhteinen harrastus on shoppailu, sillä kauppakeskuksissa kiertelystä on tullut niin nuorten kuin vanhempienkin suosimaa ajanvietettä. Kulutuksen symboliset arvot ovat korostuneet: näyttävästä kulutuksesta on tullut hyväksyttävää ja tavoiteltavaa. Samalla kun kuluttajien uutuuden kaipuu on kasvanut, on tuotteiden elinkaari lyhentynyt. Vaikka useat kulutustavarat olisivat vielä aivan käyttökelpoisia, vanhat kapistukset heitetään yhä kivuttomammin pois uusien tieltä. Toisaalta tuotteista ei edes tehdä kestäviä, samalla kun niiden korjaaminen on tehty kuluttajalle kannattamattomaksi. Jo kansantalouden kannalta katsoen kansalaisvelvollisuutenamme on kuluttaa jatkuvasti ja yhä enemmän. Tämä kehitys on johtanut kasvaneisiin jäte-roskikieltoihin kulutusyhteiskuntamme laidoilla. Jotkut meistä ovat kuitenkin nousseet kyseenalaistamaan tämän yltyöpäisen kulutuksen muotoja. Vaihtoehtoiset elämäntavat edustavat näille henkilöille mahdollisuutta: tilaisuutta vapautua loputtomasta tavarankäytön haalimisesta ja etsiä hyvän elämän kokemusta muualta kuin materiasta.

Roskisdyykkaus¹ on kehkeytynyt tiedostavien kuluttajien keinoksi vastustaa kertakäyttökulttuurin riemufestivaalia. Se on vastareaktio kaupallisuudelle, joka tunkeutuu lonkeroinensa kaikkialle elämäämme. Sinänsä roskisdyykkaus ei ole uusi ilmiö. Jätteiden hyödyntämisestä on toki esiintynyt aina, sillä puute ja köyhyys ovat ajaneet ihmisiä roska-astioille. Tässä tutkimuksessa olen kiinnostunut roskisdyykkauksesta nimenomaan kulutuskriittisestä näkökulmasta tarkasteltuna. Tämä määrittely rajaa tutkimusalueesta sellaisen jätteiden uudelleen käytön, joka on pakon sanelemaa. Toisin sanoen en aio tarkastella työssäni varattomien ja huono-osaisten ihmisten mahdollisesti toteuttamaa roskisdyykkausta. Edelleen rajaan työni koskemaan ainoastaan elintarvikkeiden roskisdyykkausta, mikä tapahtuu pääasiassa päivittäistavarakauppojen jäteastioista.

¹dyykätä 1. sukeltaa (<ruots. dyka) 2. kaivella roskapönttöjä, etsiskellä. *Dyyk(k)aaks jätkä jämiä, ha?* (Karttunen 1979, 49.)

Roskisdyykkaus tarkoittaa jäteastioiden koluamista käyttökelpoisen ruoan löytämisen toivossa. Vaikka roskisdyykkaajat saattavat perustella toimintaansa osittain taloudellisilla syillä, pääpaino ruoan hakemisessa roskiksista on kulutuksen kritiikissä (Rajamäki 2004, A7). Roskisdyykkaus on vastalause kertakäyttökulttuurille ja sen tuottamalle valtavalle jätteen paljoudelle. Dyykkaaminen onkin erinomainen tapa vähentää syntyvän jätteen määrää (Siltala-Huovinen 2001, 26). Poisheitetty ruoka on luokiteltu kaatopaikalle meneväksi. Dyykatessa se kuitenkin muuttuu roskasta jälleen ruoaksi. Monen dyykkaajan mielestä dyykattu ruoka onkin kaikkein ekologisinta ruokaa, sillä sen syöminen vähentää jätteen määrää. (Susiluoma 2003, 7.) Paitsi että roskisdyykkaus on käytännöllistä kierrätykseen perustuvaa toimintaa, se on myös osa kokonaisvaltaista kulutusta kritisoivaa elämänsäasetettä.

Freeganilla tarkoitettiin alun perin vegaania eli kasvissyöjää. Freegani voi kuitenkin kuluttaa eläinkunnan tuotteita, mikäli se ei edistä eläinten taloudellista hyväksikäyttöä. Freeganit voivat esimerkiksi syödä pois heitettyä eläinperäistä ruokaa. Sittemmin freeganismi käsite vakiintui tarkoittamaan ylipäättään ruoan hankkimista roskiksista. (Konttinen & Peltokoski 2004, 104.) Selvyiden vuoksi ja lukijaa hämmentämättä käytän työssäni ainoastaan käsitettä roskisdyykkaus ja roskisdyykkaaja.

Pro gradu -työni tarkoituksena on ensinnäkin kuvata, minkälaista toimintaa roskisdyykkaus on. Pyrin valottamaan käytäntöjä, joita siihen liittyy, sekä selvittämään, miksi joku haluaa vapaaehtoisesti hakea ruokansa jätteiden joukosta. Toisekseen pyrin saamaan käsityksen siitä, minkälaista elämää roskisdyykkaajat elävät. Tarkoitukseni on selvittää, millaisia ratkaisuja he ovat tehneet oman elämänsä järjestämiseksi. Nämä valinnat voidaan käsittää elämänpoliittisiksi. Roskisdyykkauksessa on nähdäkseni keskeistä juuri vaihtoehtoisuus, jolla tarkoitan toisinelämistä. Tavoitteena on kuvata näiden ihmisten vaihtoehtoista elämäntapaa ja niitä syitä, jotka ovat heidän valintojensa takana. Haluaisin myös valottaa hieman sitä, millaiset polut ovat johdattaneet heitä matkalla roskisdyykkaukseen ja kulutuksen kritiikkiin.

2 Tutkimuksen lähtökohdat

Jotta roskisdyykkausta olisi mahdollista käsitellä ymmärrettävästi, tulee se liittää sen syntymiseen ja olemassaoloon vaikuttaneihin tekijöihin. Siten pystytään muodostamaan kokonaiskuva ilmiöstä ja siihen liittyvistä vaikutussuhteista. Samalla hahmottuu kohdeilmiön lähestymistapa, joka määrittelee tutkimuksen suunnan ja sen, minkä näkökulman tutkija ottaa aiheeseen. Tämä teoreettinen viitekehys liittää työn aikaisempiin tutkimuksiin ja niiden selitysmalleihin. (Uusitalo 1991, 42.) Viitekehysten tulisi olla se johtoajatus tutkimuksessa, joka kuljettaa niin tutkijaa kuin lukijaakin tutkimusraportin alusta aina viimeiseen lukuun asti. Seuraavaksi esittelen niitä tekijöitä, joiden avulla tämän työn teoreettinen viitekehys rakentuu. En määrittele tässä yhteydessä työssä esiintyviä keskeisiä käsitteitä, vaan käsitteiden varsinainen esittely tapahtuu aina sitä koskevassa luvussa. Tämä on silkka työn rakennetta koskeva seikka: pyrin muodostamaan työstä yhtäältä saumattoman kokonaisuuden ja toisaalta tekemään siitä kertomuksen, jossa uusia asioita esitellään aina tarinan edetessä.

Roskisdyykkaus kuluskriittisenä toimintana mahdollistuu kulutusyhteiskunnassa. Runsauden yhteiskunta ja sen kulutus kaikessa ehtymättömyydessään muodostaa sen perustuksen, josta käsin tätä ilmiötä on mahdollista selvittää ymmärrettävästi. Tämän vuoksi kuluttamattomuutta tai vastuullista kulutusta on mielestäni perusteltua tarkastella vallitsevan kuluskulttuurin näkökulmasta. Siten lähestyn roskisdyykkausta edeten nykyisen kulutuksen kuvailun kautta itse dyykkaukseen, joka ei määriy perinteisten kulutusyhteiskunnan normien kautta. Tämä johdattaakin meidät kulutuksen kritiikkiin, joka on vahvasti kytköksissä kulutusyhteiskuntaan. On otaksuttavaa, että roskisdyykkaus on eräänlainen antiteesi. Se on syntynyt vastalauseena sille kaikelle kulutukselle, joka on kietonut meidät sisäänsä. Kulutusyhteiskunnan ja kulutuksen kritiikin lisäksi otan esille riskiyhteiskunta-käsitteen. Sen avulla onnistuu aikakaudellemme tyypillisten piirteiden luonnehdinta. Nämä riskiyhteiskunnan piirteet ja ominaisuudet pakottavat ihmiset tekemään uudenlaisia valintoja elämänsä järjestämiseksi. Pyrin selvittämään, onko roskisdyykkaus kulutuksen kritiikkinä uusi keino sopeutua maailmaan, jossa on

mahdotonta tukeutua entisiin toimintamalleihin ja jossa perinteet ovat menettäneet merkityksensä.

Tästä yhteiskunnallisesta lähestymistavasta huolimatta tutkimuksen tarkoitus on ensisijaisesti kuvata ja ymmärtää roskisdykkaajien elämää ja arkipäivää. Yhteiskunnallinen selittäminen toimii vankkana perustana, mutta haluan kuitenkin päästä lähemmäksi itse toimijoita. Kysyn siis naiiviudenkin uhalla, mikä voisikaan olla tärkeämpää kuin ihmisten ja heidän vaikuttimiensa tutkiminen. Tämän työn oletuksiin kuuluu, että dykkaajat eivät pyri kulutuskritiikillään ainoastaan ympäristön saastumisen estämiseen tai ekokatastrofin torjumiseen. Uskomuksenani on, että heidän tarkoituksenaan on löytää elämälle laajemmin mielekäs pohja, joka ei perustu materiaalsiin arvoihin. Siten roskisdykkaus ei ole pelkästään yksi valinta muiden joukossa, vaan se on osa kokonaisvaltaisempaa vaihtoehtoista elämäntapaa. Toki tarvitsen työkaluja myös tämän näkökannan tueksi ja käsittelyä varten. Siinä apunani toimivat pääasiassa elämäntapa ja elämänpolitiikka, jotka avaavat uusia selittämisen ovia.

3 Yhteiskunnalliset tekijät

3.1 Kulutusyhteiskunta

1900-lukua voidaan luonnehtia kulutuksen vuosisadaksi. Kulutuksen määrän kasvu oli huimaa viime vuosisadalla; kulutus kaksinkertaistui 1900-luvun ensimmäisellä puoliskolla, ja 1990-luvulle saavuttaessa se oli jo kahdeksankertaista vuosisadan alkuun verrattuna. Nyt 2000-luvullakaan ei ole näkyvissä merkkejä kulutuksen vähenemisestä. Tästä on osoituksena muun muassa se, että Suomessa tehdään joka päivä jopa yli kymmenen miljoonaa ostopäätöstä. (Hyvönen 2000, 5.) Kulutusta ei siis voida pitää millään tavalla merkityksettömänä tekijänä. Paitsi että kulutuksella on yhteiskunnallinen ulottuvuutensa, antaa kuluttaminen arkipäivälle mielen, rytmittää sitä ajallisesti ja sijoittaa ihmiset sosiaalisiin tilanteisiin (Ilmonen 1993, 11).

Heinonen (2000) tiivistää keskustelun siitä, mikä on kulutusyhteiskunnan määritelmä. Kulutusyhteiskuntaa kuvaa muun muassa kasvava kulutus henkilöä kohti, tuotannon tehostuminen, vapaa-ajan lisääntyminen, jakelujärjestelmien organisointi, kehittynyt teknologia, yhteiskuntaelämän yksilöllistyminen ja muotiin ja mainontaan kytkeytyvä omistuksenhalu (Heinonen 2000, 11). Kulutusyhteiskunnan kehitykseen ovat siis vaikuttaneet hyvin erilaiset tekijät. Tämän kehityksen voidaan sanoa todella alkaneen Suomessa toisen maailmansodan jälkeen rakennemuutoksen ja teollistumisen vauhdittamana. 1950-luvulla tapahtui todellinen kulutusyhteiskunnan läpimurto. Markkinoille ja yhä useampien ulottuville alkoi virrata uusia kulutustavaroita. Ravinnon osuus kokonaiskulutusmenoista laski, kun taas virkistys- ja huvimenojen osuus nousi. Kotitalouskoneet ilmestyivät koteihin, ja matkailu yleistyi. Esimerkkeinä nämä seikat kertovat yleisestä elintason noususta. Lopulta 1980-luvun on sanottu olleen ensimmäinen runsauden vuosikymmen suomalaisen kulutusyhteiskunnan historiassa. (Heinonen 2000, 14-18.) Silloin korostettiin muun muassa yksilöllisiä kulutusvalintoja, kulutuksen hedonistisia piirteitä ja merkitystä identiteetin muodostamisessa. Tämä suhtautuminen muuttui kuitenkin 1990-luvun alussa, jolloin Suomen talous ajautui lamaan. Silloin kuluttaja saikin ottaa vastaan

syttökset liiallisesta velkaantumisesta ja kulutusjuhlan vietosta. (Ahlqvist 2004, 114.)

Runsauden yhteiskunta on vakiinnuttanut asemansa 2000-luvulla elettyäessä, sillä kuluttajat kohtaavat vuosi vuodelta yhä monipuolisemman kulutustavaramaailman. Nykynuorisoa pidetäänkin runsauden sukupolvena. Se on varttunut materiaalisesti vauraassa elinympäristössä, jossa kulutus on itsestään selvä osa jokapäiväistä arkea. Nämä nuoret ovat tottuneet siihen, että niin sanotun välttämättömyyskulutuksen taso on sangen korkea. (Autio 2004, 106-113.) Nuoria on kuitenkin pidetty taloudellisessa mielessä itsenäisinä kuluttajina vasta 1980-luvun lopun nousukaudesta lähtien. Tätä ennen nuorten kulutuksella ja elämäntyyliellä ajateltiin olevan vain vähän taloudellista merkitystä. (Wilska & Eresmaa 2002, 177.) Neuvokkaat markkinoijat ovatkin huomanneet nuorissa piilevän potentiaalin. Tämä jo leikki-ikäisistä alkava, konsumeristiseen maailmaan sosiaalistaminen on tehonnut, sillä yhä nuoremmat ovat hämmästyttävän tietoisia eri tuotemerkeistä. Brändeillä onkin suuri merkitys, kun kasvatetaan entistä kulutussuuntautuneempaa sukupolvea (Aledin 2005, 56).

Markkinataloudessa kysynnän ja tarjonnan laki määrää hinnat sekä tuotannon ja kulutuksen määrän. Kysynnän kasvaessa tuottajat vastaavat tarjoamalla ostajille yhä enemmän tavaraa. Tuottajien voiton maksimointi edellyttääkin, että kuluttajat jatkavat kuluttamistaan yhä kiihtyvämmällä tahdilla. Keynesiläisen teorian perusoivallus on, että kansantaloudessa vallitseva kokonaiskysyntä määrää tuotannon suuruuden ja edelleen työllisyyden (Pekkarinen & Sutela 2000, 46). Kokonaiskysynnän merkitystä painottava keynesiläisyys on ollut tärkeässä osassa sotien jälkeisen kulutusyhteiskunnan synnyssä. Aika ajoin saamme vallanpitäjiltä muistutuksen siitä, että talouden kasvua tarvitaan hyvinvointimme lisäämiseksi. Kuluttajan yhteiskunnallinen tehtävä onkin herkeämättä ylläpitää tasainen kulutuskysyntä. Siispä kaikilla ei ole pelkästään oikeus kuluttaa, vaan jopa velvollisuus, yhteisen hyvän nimissä.

Tänä päivänä kuluttajille on tarjolla rajaton määrä mahdollisuuksia. Kulutusyhteiskunnassa kaikessa on kyse valitsemisesta. Lehtonen (1999, 203) toteaa, että markkinataloudessa ihminen rakentuu lukemattomien ja toistuvien valintojen subjektina, olkoonkin, että valinnat saattavat olla usein aivan näennäisiä tai yhdentekeviä. Runsauden yhteiskunnassa ostetaan paljon muutakin kuin välttämätöntä. Tuottajien ja mainonnan väitetään luovan kuluttajille uusia ja ennen tiedostamattomia tarpeita niin nopeaan tahtiin, että vikkelimilläkin shoppailijoilla on täysi työ pysyä ajan tasalla. Bauman (2002) kuitenkin katsoo, että nykyisessä, notkean modernin ajan kuluttajuudessa ei ole enää kyse tarpeiden tyydyttämisestä. Notkealla modernilla Bauman tarkoittaa länsimaista jälkimodernia yhteiskuntaa. On esitetty, että tarpeiden sijasta kuluttajia liikuttaisivat erilaiset halut, jotka ovat tarpeita lyhytaikaisempia ja häilyväisempiä, ja jotka eivät tarvitse mitään ulkopuolista oikeutusta tai syytä. Bauman osoittaa kuitenkin, että notkeassa modernissa halukin tulee syrjäytetyksi hyödyttömänä; uusi kuluttajuuden sisin olemus on toiveessa. Toive on tarpeeksi vahva ja notkea pitääkseen kysynnän tarjonnan tasolla. (Bauman 2002, 93-94.)

Historiallisesti tarkasteltuna suomalaisen kulutuksen voidaan sanoa toisaalta samanlaistuneen, ja toisaalta yksilöllistyneen. Erot eri yhteiskuntakerrostumien, sukupolvien ja asuinalueiden välillä ovat tasoittuneet, mutta ne eivät ole hävinneet kokonaan. Tämä samanlaistuminen on yhteydessä yksilöllistymiseen, koska selviä rajoja arkielämän kulutuskäytäntöjen välille on mahdotonta piirtää. (Toivonen & Räsänen 2004, 248.) Suomalainen kulutusyhteiskunta on tasaisen varmasti lähestynyt amerikkalaista tasoa. Shoppailusta on tullut kokonaisten perheiden ja etenkin nuorten harrastus. Tämän päivän kulutushyödykkeet ovat huomenna kaikkein hitaimpienkin kuluttajien kotona. Kulutustavaramaailman runsaus on arkipäiväistynyt ja on saavutettu tietty kylläntyminen. Osoituksena tästä vaurastumisesta voidaan pitää sitä, että tänä päivänä saatetaan pyrkiä erottautumaan muista vaatimattoman kulutustyylin avulla, eikä niinkään seurailemalla trendejä. (Autio 2004, 116-118.) Toisaalta nykyistä kulutusyhteiskuntaa luonnehdittaessa on otettava huomioon kuluttajien eriarvoistuminen. Kun osa kuluttajista saa nauttia yhä korkeammasta kulutuksen tasosta, niin osa taas kamppailee selviytymisestään toimeentulonsa rajoilla. Tästä

on osoituksena muun muassa leipäjonot, joiden tukeen joutuu turvautumaan suuri joukko suomalaisia (esim. Mäki 2005).

Bocockin (1993) mukaan kulutuskäyttäytyminen muodostaa tänä päivänä perustan ihmisen identiteetille. Aiemmin identiteetti ja minäkuva olivat vahvasti kytköksissä työhön. Nyt osa työnteon tarkoitusta piilee siinä, että työstä ansaittavalla palkalla pystytään hankkimaan erilaisia kulutushyödykkeitä, joiden kautta ilmaistaan omaa elämäntapaa ja tyyliä niin itselle kuin muillekin kuluttajille. (Bocock 1993, 49-50.) Runsauden yhteiskunnan kulutuskäytäntöjen keskeisenä piirteenä voidaankin pitää jatkuvaa uutuuden viehätystä ja tarpeiden kyltymättömyyttä. Tavaroita ostaessa kuluttaja ottaa huomioon paitsi niiden käyttöarvon, myös entistä enemmän niiden symboliset aspektit (Ilmonen 1993, 205). Konsumerismilla Bocock (1993) tarkoittaa elämäntyyliä, jossa elämän tarkoituksen uskotaan löytyvän materiasta ja kulutukseen keskittymisestä. Paitsi että konsumerismi on kapitalismin elinehto, aiheuttaa se myös yhteiskunnasta ja sosiaalisista suhteista vieraantumista. Esimerkiksi työttömyyden kohdatessa saattaa tapahtua syrjäytymistä vallitsevasta elämäntavasta, kun ei enää olekaan varaa entisen kaltaiseen kulutukseen. (Bocock 1993, 50.)

Runsauden yhteiskuntaa luonnehdittaessa on otettava huomioon myös sen nurja puoli. Kasvavat jätevuoret kaupunkien laidoilla ovat seurausta yltyneestä kulutuksesta. Ne muistuttavat olemassa olollaan kuluttajia siitä, että kulutuksen jäljet eivät ole niin vaan pois pyyhkäistävissä. Marketeissakin heitetään yhä enemmän ruokaa pois. Pääkaupunkiseudun yhteistyövaltuuskunnassa YTV:ssä on arvioitu, että pääkaupunkiseudun eli Helsingin, Espoon, Vantaan ja Kauniaisten päivittäistavarakaupoista heitetään joka päivä biojätettä roskeen noin 33 000 kiloa. Vuositasolla tätä elintarvikejätettä syntyy yhteensä noin 12 000 tonnia. Tästä määrästä biojäteastian päätyy noin 6200 tonnia, ja sekajätteen joukkoon arviolta 5800 tonnia. Arviot perustuvat vuoden 2003 jätemääriin. (M. Partti, henkilökohtainen tiedonanto 9.1. 2006.) On hyvä huomioda, että tämä arvio on ainoastaan yksi osa siitä ruokajätteestä, jota syntyy kaikissa elintarvikeketjun vaiheissa. Kauppojen olisi periaatteessa mahdollista toimittaa ruokajäte hyötykäyttöön, esimerkiksi leipäjonoihin tai muille ruokaa jakaville yhteisöille. Käytännössä tämänkaltaista toimintaa on kuitenkin melko vähäistä. Yksi syy

siihen voi olla, että kaupat haluavat ensisijaisesti välttää vastuun siitä, että joku sairastuisi vanhentuneesta ruoasta (Tervola 2005, D2).

3.2 Kulutuksen kritiikki

Toisinkin on mahdollista elää. Käsitteestä vapaaehtoinen vaatimattomuus (voluntary simplicity) on puhuttu Yhdysvalloissa noin kuusikymmentä vuotta (Leskinen 1999, 41). Toisen maailmansodan jälkeen talouden kohentuessa Yhdysvalloissa kulutettiin enemmän kuin koskaan aiemmin. 1960-luvulla tämä suunta kyseenalaistettiin tiedostavien nuorten muodostaessa hippiliikkeen. Hipit omaksuivat yksinkertaisen elämäntavan; he asuivat usein kommuuneissa ja hankkiutuivat eroon kaikesta turhasta materiasta. Sen suosio ei kuitenkaan kestänyt kovin kauaa. Hippiliikettä seurasi 1970-luvulla uusi liike, joka painotti kuluttajien ekologista vastuuta. Suuri öljykriisi ja sen aiheuttama energiapula voimisti käsitystä, jonka mukaan kaikkea kulutusta tuli vähentää. (Shi 1985, 248-269.) Vaikka eri aikakausina kukoistaneet liikkeet ovat hiipuneet, on 1960-luvulla alkanut suuntaus kohti yksinkertaisempaa ja ekologisempaa elämää säilynyt. Vapaaehtoinen vaatimattomuus -liikkeen suosio kasvaa jatkuvasti. Vuosien 1990–1996 aikana 19 % eli lähes viidesosa yhdysvaltalaisista aikuisista teki vapaaehtoisen päätöksen siirtyä yksinkertaisempaan elämäntyyliin (Schor 1998, 113).

Keskeinen piirre vapaaehtoisessa vaatimattomuudessa on elämän yksinkertaistaminen. Tällä tarkoitetaan sitä, että palkkatyöhön käytettyä aikaa yleensä vähennetään, jonka seurauksena ansiotaso laskee. Samalla kaikki kulutus minimoidaan. (Schor 1998, 22-23.) Vapaaehtoinen vaatimattomuus pyrkii kyseenalaistamaan elämäntavan, joka on yhä kiireisempi ja kulutuskeskeisempi. Vapaaehtoisesti vaatimattomille kulutuksen vähentäminen ei tarkoita köyhyyttä tai puutetta. Päinvastoin, sen uskotaan mahdollistavan entistä laadukkaamman ja palkitsevamman elämän. (Shi 1986, 328.) Vapaaehtoinen vaatimattomuus nähdään muun muassa yhtenä ratkaisuna ekologisiin ongelmiin. Monet vapaaehtoisesti vaatimattomat arvostelevat myös yhteiskunnassa vallitsevia tuloeroja sekä lisääntyvää ihmisten eriarvoisuutta. Lisäksi he pyrkivät

vaikuttamaan maailmanlaajuisiin eettisiin ongelmiin, kuten lapsityövoiman käyttöön. He uskovat vahvasti siihen, että kulutusvalinnolla on mahdollista vaikuttaa näiden ongelmien ratkaisuun. (Shi 1986, 328.)

Huoli luonnosta ja luonnosta vieraantumisesta on itänyt länsimaisessa ajattelussa jo kauan. Modernin yhteiskunnan ympäristöön kohdistamat kielteiset vaikutukset ovat kuitenkin vasta viime vuosikymmeninä tulleet julkisen huomion kohteeksi. Tämä on huomattavissa niin kansainvälisellä kuin kansallisellakin tasolla. Vuonna 1997 Suomi solmi muiden teollisuusmaiden kanssa Kioton sopimuksen, jossa maat sitoutuvat kasvihuonepäästöjen vähentämiseen. Suomessa käynnistetään jatkuvasti uusia kestävän kehityksen strategioita, ja yritykset ovat omaksuneet pysyvästi ympäristöjohtamisen ohjelmiinsa. Myös yksittäisten kuluttajien ympäristötietoisuus on kasvanut. Oksanen ja Rauhala-Hayes (1997) määrittelevät ympäristötietoisuuden ekologisten ongelmien tunnistamiseksi ja ymmärtämiseksi: tiedostetaan, että ekologisiksi ongelmiksi määritellyt muutokset ovat ihmisestä lähtöisin ja että käyttäytymisellään ihminen voi vaikuttaa korjaavasti luonnossa vallitseviin asiantiloihin (Oksanen & Rauhala-Hayes 1997, 11). Jos ei kulutuksen määrään, niin sen laatuun on alettu kiinnittää enemmän huomiota. Suurin osa kuluttajista suhtautuu luomutuotteisiin hyvin myönteisesti, ja niiden kulutus onkin kasvanut voimakkaasti 90-luvun puolivälistä eteenpäin. Luomutuotteiden markkinaosuudet vaihtelevat eri tuoteryhmien kesken alle prosentista vajaaseen kymmeneen prosenttiin. (Luomutietopankki 2006.) Lahti (1999, 159) toteaaakin, että kokonaan ostamatta jättämisen jälkeen ekotuotteen ostaminen on toiseksi paras vaihtoehto. Myös eettiset Reilun kaupan tuotteet, jotka takaavat kehitysmaiden viljelijöille oikeudenmukaisen korvauksen työstään, puhuttelevat suomalaisia kuluttajia yhä enemmän. Vuonna 2005 Reilun kaupan tuotteiden myyntivolyymi kasvoi Suomessa 103 % (Reilun kaupan vuosiraportti 2005, 4).

Suomen sodanjälkeisen ympäristöliikkeen historiassa Konttinen ja Peltokoski (2004) erottavat neljä aaltoa. Ensimmäinen aalto sijoittuu 1960-luvun loppuun ja 1970-luvun alkuun. Tällöin opiskelijat ja Suomen luonnonsuojeluliiton aktiivit nostivat protestilauluineen ja pamfletteineen esille metsäkysymyksen ja ympäristön saastumisen. Moderni ympäristönsuojeluaate löi läpi niin luonnonsuojeluliikkeessä kuin yhteiskunnassakin, mutta ei johtanut vielä suuriin

institutionaalisiin muutoksiin. Ympäristöliikehdinnän toisen aallon avaintapahtuman voidaan sanoa olleen kamppailun Koijärven lintujärven kuivattamista vastaan vuonna 1979. Jaksolle olivat ominaisia julkisuutta hakevat suoran toiminnan aktiot, joissa järjestelmäkritiikin sijaan nimenomaan ympäristö nousi tärkeimmäksi mobilisoivaksi kysymykseksi. Toinen aalto kesti aina vuoteen 1982 asti. Kolmas aalto alkoi vuonna 1987 jatkuen 1990-luvun taitteeseen. Aatteellisesti pinnalle nousivat perinteiset luonnonsuojeluarvot, kuten alkuperäisluonto ja kansalliset kulttuurimerkitykset. Protestoinnissa turvauduttiin jälleen suoraan toimintaan sekä median kautta tapahtuvaan julkisuuteen, ja vaatimukset kohdistettiin suoraan viranomaisille. Neljäs aalto taas voidaan paikallistaa alkaneeksi Pohjanmaan turkistarhaiskuista vuonna 1995. Sen yhtenä tunnusomaisena piirteenä voidaan pitää asiakentän laajuutta; se ei rajoitu pelkästään ympäristökysymyksiin, vaan liikehdinnän keskiössä ovat myös muun muassa eläinten oikeudet sekä solidaarisuus kolmannen maailman ihmisiä kohtaan. Neljäs aalto toi julkisuuteen erityisesti eläinoikeuskysymykset ja veganismin. Oman osansa huomiosta on saanut myös freeganismi. (Konttinen & Peltokoski 2004, 175-177.)

Neljättä aaltoa määrää paljolti pessimistinen ja puolustuksellinen ominaissävy. Erilaiset vaihtoehtoprojektit eivät pyri kumoamaan systeemiä tai vaikuttamaan siihen sisältäpäin, menemällä mukaan. Ne pikemminkin pyrkivät irrottautumaan systeemistä etsimällä omaa vaihtoehtoa vaikka pienessä mittakaavassa. (Aho 1985, 222.) Protesti on puolustautumista modernin kauden yhteiskuntakoneistoa ja kapitalistista markkinataloutta vastaan. Se vastustaa modernin yhteiskunnan instituutioita, ja niinpä neljännen aallon organisaatiolle onkin ominaista ruohonjuuridemokratian ja yhteisöllisyyden korostus sekä henkilökohtaisen autonomian ja toimintavelvollisuuden tähdentäminen muutoksen aikaansaamiseksi. Muutospyrkimyksen päämuotoina ovat julkisuus ja elämäntapa. Boikottien ja vegetaristisen elämäntavan lisäksi neljännen aallon näkyvimpiä piirteitä ovat luomuruokapiirit ja vapaaehtoistoiminnan monet muodot. Aallon keskeinen piirre on myös aktivistien nuori ikä. Toimijat ovat suurimmaksi osaksi lukio- ja yliopisto-opiskelijoita. Neljäs aalto ei kuitenkaan ole 1970-luvun opiskelijaliikkeen kaltainen, vaan liikeidentiteetti sijaitsee alakulttuurien piirissä ja elämäntapaverkostojen tasolla. (Konttinen & Peltokoski 2004, 170-173.)

Organisoidusta kulutuskritiikistä puhuttaessa voidaan mainita Luonto-liiton järjestämä Älä osta mitään –päivä, jota vietetään vuosittain marraskuussa. Päivän mittaisen kulutuslakon tarkoituksena on saada ihmiset pohtimaan kriittisesti kulutustottumustensa syitä ja seurauksia sekä hallitsemaan ostoimpulssejaan. (Luonto-liitto 2006.) Samankaltainen teema jatkuu Suomen luonnonsuojeluliiton jokavuotisen Nuukuusviikon vietossa; nuukuusviikko muistuttaa kuluttajia luonnonvarojen säästäväisestä käytöstä ja jätteen synnyn ehkäisystä (Suomen luonnonsuojeluliitto 2006).

3.3 Riskiyhteiskunta

Ekologisen kriisin ja ympäristökatastrofioiden uhkakuvat ovat tulleet jäädäkseen kaikkialle yhteiskuntaan ja kulttuuriin. Useimmiten kulutuksen kritiikkiä perustellaankin erilaisilla ympäristön tilaan liittyvillä riskeillä, kuten luonnonvarojen ehtymisellä ja ilmaston saastumisella. Näille riskeille on tunnusomaista yleismaailmallistuminen. Ei voida enää puhua niinkään paikallisista uhkista, vaan yhden valtion ja yhteiskunnan ongelmat ovat myös koko maailman ongelmia. Näin ollen niitä ei voida myöskään rajata sosiaalisesti; uhkat koskevat kaikkia tulotasosta tai muista tekijöistä riippumatta. Kuten Julkunen (2005, 229) asian ilmaisee, on jokseenkin surkukupaisaa, että länsimaalainen ihminen, joka elää turvatumpana, terveempänä, paremmin ravittuna ja pitempään kuin koskaan, onkin nyt joutunut alttiiksi epämääräisille uhkille.

Saksalaisen sosiologin Ulrich Beckin (1995) sanoma on, että teollisuusyhteiskunta on aikansa elänyt ja että tilalle on ilmaantunut riskiyhteiskunta. Riskiyhteiskunnalla hän tarkoittaa modernin yhteiskunnan kehitysvaihetta, jossa niin sosiaaliset, poliittiset, taloudelliset kuin yksilöllisetkään riskit eivät ole enää teollisen yhteiskunnan seuranta- ja turvainstituutioiden otteessa. Tätä ei-toivottua ja huomaamatonta siirtymistä riskiyhteiskuntaan Beck kutsuu refleksiivisyydeksi, ja se tapahtuu kahdessa vaiheessa. Ensimmäisessä vaikutuksia ja uhkia tuotetaan, mutta niistä ei vielä tule julkisia puheenaiheita tai poliittisia kysymyksiä, kun taas toisessa vaiheessa nämä vaarat alkavat hallita julkisia, poliittisia ja yksityisiä

keskustelija. Tässä yhteydessä Beck puhuu refleksiivisen modernisaation käsitteestä, jolla hän tarkoittaa niiden riskiyhteiskunnan seurausten tunnustamista, joita teollinen yhteiskunta ei pysty käsittelemään ja sulauttamaan järjestelmäänsä. (Beck 1995, 16-17.) Tässä Beckin tulkinnassa riskit ymmärretään historiallisesti ja yhteiskunnallisesti tuotetuiksi. Yhteiskunta ja ihmisen toiminta on itse saanut aikaan ne uhkat ja ongelmat, joita se ei enää hallitse. Riskiyhteiskuntaan liittyy myös yksilöllistyminen. Sillä Beck (1995) tarkoittaa toisaalta teollisen yhteiskunnan varmuuksien hajoamista, sekä toisaalta pakkoa löytää ja keksiä uusia varmuuksia itselleen. Se tarkoittaa yksilölle uutta tapaa elää ja järjestää oma elämäkertä, identiteetti, sitoumukset ja vakaumukset. (Beck 1995, 28.)

Riskiyhteiskuntaa hallitsevat paitsi ympäristöuhkat, myös erilaiset ydinteolliset, kemialliset, biologiset ja geeniteknologiset vaarat (Beck 1990, 17-22). Esimerkkeinä voidaan pitää muutaman vuoden takaista hullun lehmän -tautia tai kasvihuoneilmiön vähittäistä, mutta nykytietämyksen mukaan kiistämätöntä etenemistä. Tämäntyyppiset teknis-teollisen kehityksen synnyttämät uhkat ovat usein ennakoimattomia, hitaasti eteneviä ja siten hankalasti havaittavissa. Asiantuntijat ovat yhä useammin eri mieltä riskeistä, aina uusiin tutkimustuloksiin vedoten. Siten elämä riskiyhteiskunnassa vaatii uudenlaista kykyä sietää ja hallita epävarmuutta ja ristiriitaisen tiedon tulvaa (Väliveronon 1996, 205).

Onko tässä sitten oikeastaan mitään uutta? Tulevaisuutta on kaikitenkin aina leimannut avoimuus ja epävarmuus. Käsittäisinkin riskiyhteiskunnassa vallitsevan epävarmuuden syntyneen erityisesti tiedon lisääntymisen sivutuotteena. Juuri tiedon karttuminen on ollut monien epävarmuustekijöiden syy, jos ajatellaan vaikkapa uutta geeniteknologiaa. Siten riskitekijöiden syyt ovat muuttuneet verrattaessa teollisuusyhteiskunnassa esiintyviin uhkiin. Ekologinen kriisi on yksi esimerkki vaikutussuhteiden muuttumisesta. Perinteisen teollisen yhteiskunnan rakentaminen edellytti luonnon näkemistä ulkopuolisena voimavarana. Riskiyhteiskunnassa puhdas luonto kuitenkin muuttaa muotoaan ja ehtyy. Siten se muuttuu voimavarasta uhkatekijäksi ja yhteiskunnalliseksi ongelmaksi, jonka ratkaisu vaatii politiikan ja talouden muuttamista. (Massa 1995, 10.) Ominaisia ovat myös muuttuneet vastuu- ja syyllisyyskysymykset, joista hyvänä esimerkkinä toimii saastuttaminen. Ketään yksittäistä saastuttajaa on vaikea saada syntipukiksi

ja siten korvausvelvolliseksi. Tätä Beck (1990, 98) tarkoittaa käyttämällään organisoitu vastuuttomuus –käsitteellä: emme voi lukea minkään yksittäisen tahon syyksi systeemistä johtuvia vaaroja, joiden alkuperä on teollisessa, teknologisessa, tieteellisessä ja taloudellisessa kehityksessä.

Beck (1995) esittää, että riskiyhteiskunta on itsekritiikkiin taipuvainen yhteiskunta. Tällä hän viittaa siihen, että mahdollisten uhkien seuraamusten edessä jokaista tarvitaan sekä osallisena että vaikutusten kohteena. Näin ollen asiantuntijat haastavat ja syrjäyttävät toisiaan, kuten tapahtuu yritysten kohdatessa kuluttajaboikotin tai poliitikkojen kansalaisryhmien vastustuksen. (Beck 1995, 24.) Riskiyhteiskunnassa elävä yksilö on siis pakotettu aktiivisesti refleктоimaan ja arvioimaan uudelleen sekä yhteiskunnan perusteita että omia näkökantojaan. On kuitenkin ymmärrettävä ero yhteiskunnassa vallitsevien, jopa tulevaisuutta uhkaavien riskien ja yksilön omien, henkilökohtaisesti otettavien riskien välillä.

Riskiyhteiskunnan aika edustaa uudenlaista epävarmuuden aikaa. Tämä ei välttämättä ole pelkästään kielteinen asia. Vaikka Beck (1995) puhuu uhkista ja riskeistä, hän kuitenkin uskoo optimistisesti, että kansalaisilla on muutoksen avaimet käsissään. Nimenomaan oma-aloitteiset toimintaryhmät ovat tuoneet keskusteluun polttavan kysymyksen maailman uhanalaisuudesta, valtaapitävien vastustuksesta huolimatta. Ajankohtaiset teemat ovat siis ensi kädessä kansalaisryhmien esiin nostamia. Toiminnallaan nämä ryhmät ”uhmaavat institutionalisoidun tietämättömyyden keskitettyä vastarintaa”. (Beck 1995, 34.) Myös Massa (1995, 34) katsoo, että eri maita yhdistävä kriisien pelko voi johtaa myönteiseen epävarmuuteen. Silloin tunnistetaan, hallitaan ja lopulta vapaudutaan nykyisen kriisin taustalla olevista kulttuurisista noidankehistä. Epävarmuus voi siis olla suotuisa ilmasto positiivisten muutosten aikaansaamiseksi.

Miten ihmiset sitten suhtautuvat riskiyhteiskunnassa uhkaaviin katastrofeihin? Joudumme sietämään epävarmuutta ja pelkoja, joille ei ole löydettävissä mitään yhtäkkistä ratkaisua tai syyllistä, jonka voisi laittaa vastuuseen ongelmista. Jos uhkaavia vaaroja ryhtyisi ajattelemaan aktiivisesti päivittäin, voisi se pahimmillaan lamaannuttaa ihmisen. Giddensin (1990) mukaan ihmiset kärsivät ontologisesta turvattomuuden tunteesta. Hän esittelee neljänlaisia reaktioita,

joiden kautta yksilöt mukautuvat riskiyhteiskuntaan ja sen aiheuttamaan turvattomuuteen. Nämä neljä suhtautumistapaa ovat käytännöllinen hyväksyntä, jatkuva optimismi, kyyninen pessimismi ja radikaali sitoutuminen. Ensiksikin käytännöllisellä hyväksynnällä Giddens tarkoittaa ikään kuin fatalistista ajattelutapaa, jossa riskien ei uskota olevan enää kenenkään kontrolloitavissa. Tällä tavoin ajattelevat ihmiset keskittyvät elämässään arjen pyörittämiseen ja jokapäiväisten asioiden hoitamiseen, ja ylipäättään välttävät uhkien miettimistä. Jatkuvilla optimismilla taas hän viittaa luottamukseen tai uskoon asioiden kääntymisestä parhain päin. Tämä suhtautumistapa uskoo tieteen ja rationaalisen ajattelun kykyyn ratkaista maailmanlaajuiset ongelmat. Kolmanneksi Giddens puhuu kyynisestä pessimismistä. Siinä pessimismin toivottomuus ja synkkyys yhdistyy kyynisyyteen, jolloin koettua ahdistusta ja turvattomuutta vähennetään huumorin keinoin. Kyyninen pessimismi ei ole siis välinpitämättömyyttä, vaan näkökulma, joka parhaimmillaan sisältää käytännöllisiä ratkaisuja riskien vähentämiseksi. Viimeiseksi Giddens erottelee radikaalin sitoutumisen, joka on optimistinen suhtautumistapa. Se ei kuitenkaan usko jatkuvan optimismin tavoin analyysihin, vaan luottaa toimintaan. Sen pääasiallisina työkaluina ovat erilaiset sosiaaliset liikkeet, jotka toimivat lieventääkseen uhkaavia ongelmia. (Giddens 1990, 131-137.)

4 Yhteiskunnasta yksilöön

4.1 Elämäntapa ja sen käsittäminen

Elämäntavalle on löydettävissä kirjallisuudesta useita erilaisia määritelmiä. Roosin (1985) mukaan elämäntapa on käsite, jonka avulla yritetään kuvata sitä, miten ihmiset elävät. Elämäntapa on yhteydessä muun muassa elämisen laatuun ja hyvinvointiin, kulutuksen ollessa yksi elämäntavan osatekijöistä. Kuluttamisella ihmiset voivat parhaiten ilmaista elämäntapaansa ja siihen kuuluvia arvoja ja normeja. (Roos 1985, 31-35.) Elämäntapa voi olla yksilön, perheen, sosiaalisen ryhmän, sukupuolen, sukupolven tai luokan elämäntapa, tarkastelun näkökulmasta riippuen. Tämän määritelmän mukaan elämäntapa on yhteydessä pääasiallisesti elämänhistoriaan ja toimintaan. (Roos 1988, 12.)

Ilmonen (1993) taas kuvaa elämäntapaa arkielämän kanssa yhteenkietoutuvaksi elämänteemaksi, joka on muokkauksen alainen ja tietoinen valinta (Ilmonen 1993, 242-245). Tässä opinnäytteessä elämäntapa nähdään suurimmaksi osaksi juuri tietoisena valintana. Elämäntapa on ennen kaikkea viesti ja väline, eikä enää jotain, johon olemme sidottuja koko elämämme ajan (Roos 1988, 14). Toki on otettava huomioon Roosin (1985) ajatus siitä, että henkilön elämäntapa muodostuu ja järjestyy hänen subjektiviteettinsa kautta. Subjektiviteetilla tarkoitetaan muun muassa ihmisen arvomaailmaa ja tärkeitä elämäntaluita. (Roos 1985, 38-39.) Etenkin henkilön arvomaailma on suhteellisen pysyvä persoonallisuuden osa, jonka perusta luodaan jo lapsuudessa. Arvot taas muodostavat arvomaailman; niiden perusteella asetetaan itselle tavoiteltavia päämääriä sekä tehdään valintoja. Jokapäiväisessä puheessa arvot edustavat sellaista, mikä on tavoittelemisen arvoista, mistä on pulaa tai mitä ei aina ole olemassa (Allardt 1976, 28). Näin ollen elämäntavan voidaan ajatella olevan osittain vanhemmilta peritty tai lapsuuden ympäristöstä omaksuttu, jolloin se ei välttämättä ole täysin tarkoituksellinen valinta tai kokonaan työstettävissä oleva osa ihmisen elämää.

Elämäntapatutkimus yleistyi Suomessa 1970-luvun lopussa. Alun perin toisen maailmansodan jälkeen virisi kiinnostus elintason ja sen mittaamiseen. Sodan jälkeisen jälleenrakennuskauden herättämät toiveet korkeasta elämisen tasosta saivat aikaan tämän suuntauksen. (Eskola 1985, 165.) Ajatus jatkuvasta taloudellisesta kasvusta ja elintason kohoamisesta osoittautui kuitenkin pian ongelmalliseksi muun muassa luonnon saastumisen ja myrkyttymisen vuoksi. Elintasokeskustelun jälkeen puhuttiinkin paljon elämänlaadusta ja hyvinvoinnista, jotka jättivät kuitenkin ulkopuolelle ihmisen aktiivisena toimijana. Elämäntavan tutkiminen puolestaan ottaa huomioon ihmisen aktiivisena toimijana, oman elämänsä subjektina. (Hietanen 1988, 150.)

Yhtäkkiä olikin siis mielenkiintoista ja perusteltua kysyä, miten ihmiset oikein elävät ja miten he hahmottavat elämäänsä. Elämäntavan muutoksen tutkimushanke käynnistyi vuonna 1977, ja osana sitä syntyi Kortteisen (1982) lähiötä koskeva tutkimus. Hän tarkasteli lähiötä ja lähiöistymistä tutkimuksessaan, jonka tarkoituksena oli selvittää kaupungistumiseen ja 1960- ja 1970-luvuilla tapahtuneeseen suureen muuttoon liittyneitä elämäntapojen muutoksia. Nimenomaisena pyrkimyksenä oli kartoittaa mahdollisesti ilmeneviä ongelmia, jotka ilmenivät asumalähiön olosuhteissa, ja jotka kytkeytyivät elämäntavan muutokseen. (Kortteinen 1982, 1-25.) Ahponen ja Järvelä (1983) puolestaan ovat selvittäneet suomalaisen yhteiskunnan rakennemuutoksen heijastumista ihmisten elämäntavassa, erityisesti heidän työssään ja elinympäristössään. Heidän tutkimuskohteenaan oli joensuulaisten, ensimmäisen polven teollisuustyöläisten elämäntavan muutos. Tutkimuksessa haastateltujen henkilöiden elämänprosessiin liittyy yhteiskunnallisen aseman muutos palkkatyöläiseksi tuleminen myötä, jolloin tarkoituksena oli selvittää, kuinka paljon palkkatyösuhde vaikuttaa elämäntavan muotoutumiseen ja sen eri elementteihin. (Ahponen & Järvelä 1983, 9.)

Allardt (1986) on käyttänyt elämäntavan käsitettä selittäessään henkilön valintapäätöksen taustalla vaikuttavia tekijöitä. Hän on eritellyt kolme valintoja selittävää tekijää kaaviossaan, jossa elämäntavan lisäksi ovat harkinta ja muoti. Ensinnäkin muotiin nojaavat valintojen selitykset painottavat ulkoisia virikkeitä, ja niille on ominaista ailahtelevuus ja irrationaalisuus. Ihminen on ikään kuin

hänenstä riippumattomien tekijöiden vaikutuksen alainen. Harkintaan viittaaminen taas tarkoittaa täysin erilaista selittämistä. Perustellessa valintoja harkinnalla tulee osoittaa, miksi henkilö valitsee tietyn vaihtoehdon toisen sijasta. Harkintaa koskeva analyysi edellyttää tietoa tutkittavan elämäntilanteesta. Harkinta on tietoista ja rationaalista päätösten tekemistä. Viimeisenä elämäntapaan nojaavat selitysmallit perustuvat Allardtin mukaan keskeisesti siihen ajatukseen, että ihminen noudattaa sisäistämäänsä tottumuksia tai tapoja. Tottumuksiin kuuluvat esimerkiksi sovinnaiset tapamme tervehtiä ja kävellä, jotka ovat tottumuksia siinä mielessä, että niitä ei voida selittää ulkoisilla syillä. Tottumuksia ei myöskään voida selittää tavoitehakuisuudella. Elämäntavan käsite sopii kuvaamaan toimintaa, joka on tiedostamatonta ja pysyvää. (Allardt 1986, 5-9.) Allardt siis näkee ihmiset melko pitkälti elämäntapojensa vankeina, jolloin elämäntapa ei voi olla tietoinen ja muokkauksen alainen valinta. Elämäntapa on tässä selitysmallissa pikemminkin vaistonvaraista toimintaa.

Elämäntyylin (lifestyle) käsitettä näkee joskus käytettävän kirjallisuudessa elämäntavan synonyymina. Kuitenkin näiden kahden käsitteen välillä on vivaheero. Toivonen ja Räsänen (2004) erottavat elämäntavan jossain määrin sosiaalisesti perityksi, kun taas elämäntyyliä tavoitellaan aktiivisesti. Toisin sanoen omalla tyylillä pyritään pikemminkin erottautumaan muista, kun toisaalta elämäntapa puolestaan yhdistää meitä muihin samoissa oloissa eläviin. (Toivonen & Räsänen 2004, 234.) Roosin (1988, 13) selityksen mukaan jäsenämme elämäntyyliämme kuluttamalla, pukeutumalla ja pitämällä, kun taas elämäntapa jäsentyy pääasiassa toimintojen ja niiden arvostuksen kautta. Elämäntyyli koostuu siis erilaisista kulutuspäätöksistä, joita muuttamalla, ainakin periaatteessa, se on vaihdettavissa toisenlaiseen suhteellisen helposti (Slater 1997, 87).

Vaikka elämäntapaa ja elämäntyyliä näkeekin joskus käytettävän samaa tarkoittavina termeinä, näkisin elämäntavan kuitenkin pysyvämpänä ja arvostuksia ilmaisevana elämänmuotona, jolloin elämäntyyli olisi lähinnä kulutusta ilmentävä ohuempi käsite. Giddens (1991) taas tarkoittaa elämäntyyllillä niitä omaksuttuja käytäntöjä, joilla henkilö toteuttaa omaa identiteettiään. Elämäntyyli koostuu jatkuvista valinnoista, jotka voivat liittyä esimerkiksi syömiseen, pukeutumiseen ja sosiaalisen elämän muotoihin. Nämä valinnat eivät suinkaan ole yhdentekeviä.

Ne ovat päätöksiä paitsi siitä, miten yksilö toimii, mutta myös siitä, kuka hän on. (Giddens 1991, 81.) Samoilla linjoilla on nuorten kulutusta tutkinut Steven Miles. Hän esittää, että kulutus on keskeinen tekijä nuorten elämäntyylin muodostumisessa, ja tälle pohjalle heidän identiteettinsäkin rakentuu. Siten identiteetti ei pohjaudu suoranaisesti kulutukseen, vaan välillisesti elämäntyylin kautta. (Miles 2000, 128.)

4.2 Vaihtoehtoinen elämäntapa

Vaihtoehtoinen elämäntapa tarjoaa tilaisuuden tempautua sovinnaisesta elämäntavasta ja sen pakoista; esimerkiksi pakosta hankkia rahaa voidakseen asua ja kuluttaa näyttävästi. Vaihtoehtoisuudesta puhuessani tarkoitan totutusta poikkeamista, vaihtoehtoisuuden tavoittelua. Vaihtoehtoisuuteen kuuluu automaattisesti se, että vain vähemmistö tai ainakin oppositioasemassa olevat, ovat sen takana. Vaihtoehtoisuus lakkaa, kun valtaapitävät hyväksyvät asian normikseen. (Neuvonen 1996, 182.)

Vaihtoehtoisen elämäntavan edustajat ovat tehneet päätöksen luopua saavutetuista eduista vapaaehtoisesti. Usein päätöksen taustalla on kriittinen suhtautuminen vallitsevaan kulutusjuhlaan ja tuhlauskulttuuriin; nykyisen kulutuksen muodot nähdään kerta kaikkiaan kestäättöminä ajatellen maailman ekologista tilaa. Pahimpien uhkakuvien mukaan maapallomme on jo hyvinkin pian romahduksen partaalla, tapahtui sitten muutosta tai ei. Muiden kehitystä kritisoivien tapaan kalastaja Pentti Linkola (2004, 384–385) esittää edelleen, että jo käynnissä olevat ekokatastrofit ovat moninaiset, ja että ihmiskunta on tulossa tiensä päähän. Vaihtoehtoisen elämäntavan valinneet tuntevat tärkeäksi olla mukana valmistelemassa muutosta, säilyttämässä luontaistalouden valmiuksia sekä löytämässä ja luomassa uusia taitoja. Enemmistöä vastaan taisteleva tai sen mukaan saaminen koetaan vaikeaksi, ja sen vuoksi oman elämäntavan valinnat ovat nousseet keskeisiksi elämänsuojelijoiden piirissä. (Jussila 1996, 62.)

Vaihtoehtoisen elämäntavan edustajia ei ole mahdollista luokitella yhden nimittäjän alle, sillä toisineläjät ovat sateenkaarenkirjava joukko. Jokin yhteinen lanka on silti löydettävissä. Aho (1985, 222) toteaa, että yhteistä kaikille on omiin voimiin nojautuva pyrkimys elää systeemistä riippumatta sekä etsiä, kehittää ja kokeilla omaehtoista kuluttamisen, vuorovaikutuksen ja yhteisöllisen elämäkäytännön muotoa. Vaihtoehtoisen elämäntavan valinneilla voi olla monenlaisia näkemyksiä siitä, miksi totuttu elämäntapa on kyseenalaistettava. Aho (1985) erottelee neljänlaisia pyrkimyksiä vaihtoehtoisen elämäntavan taustalla. Ensinnäkin siten voidaan ilmentää poliittis-yhteiskunnallista strategiaa, jossa ajatuksena on irrottautua järjestelmästä. Lähtökohtana on se, että systeemin parantelu ei johda mihinkään, vaan se on purettava ja tilalle on luotava toisenlainen järjestelmä. Toiseksi vaihtoehtoinen elämäntapa voi olla moraalinen kannanotto: mikäli ajattelee asioista toisin, on myös loogista elää toisin. Moraaliseen kannanottoon Aho katsoo liittyvän tietynlaisen puhtaan omantunnon –periaatteen. Kolmantena vaikuttimena voi olla turhautuminen järjestelmän edessä ja maailman parantamisen kääntäminen oman elämän parantamiseksi. Viimeisenä Aho mainitsee pakon saneleman valinnan. Jos systeemiin mukaan pääseminen tai sen hampaissa eläminen koetaan mahdottomaksi, aletaan hakea vaihtoehtoja. (Aho 1985, 222-223.)

Saaristo (1994) on tutkinut pro gradu -työssään vaihtoehtoisen elämäntavan valinnoita ihmisiä, jotka pyrkivät ottamaan ekologian huomioon kaikessa toiminnassaan. Tutkimuksessa haastateltujen henkilöiden, ekosentristien kuten Saaristo heitä kutsuu, valitsema elämäntapa on enemmän kuin pelkkää ekologismia; se on moraalinen kannanotto ja pyrkimys saada kulutuksen tilalle sisältöä elämään. Kuitenkaan ekosentristit eivät olleet kovin aktiivisesti mukana organisoidussa kansalaistoiminnassa, vaan julistamisen ja puhumisen sijasta he tekivät. Toimimalla esimerkkinä he näkivät mahdollisuuden vaikuttaa muihin. (Saaristo 1994, 34-38.) Hirvilammi (2003) puolestaan on tutkinut kulutuskarkureiksi kutsumiaan henkilöitä, jotka elävät ekoyhteisössä. Hän tarkastelee ilmiötä työssään elämänpolitiikan ja toisaalta hyvinvointipolitiikan näkökulmasta. Tutkielma osallistuu hyvinvointivaltion kriisi -keskusteluun siinä mielessä, että siinä pohditaan talousjärjestelmän, valtion ja yksilöllisen hyvinvoinnin yhteyttä. (Hirvilammi 2003.)

Niukkaan kulutukseen perustuva elämäntapa tuskin kuitenkaan kiinnostaa valtavirtaa, sillä merkkejä kulutuksen kasvun hidastumisesta ei ole huomattavissa. Suomalaiset ilmoittavat arvostavansa luontoa ja olevansa huolestuneita ympäristön tilasta. Nämä asenteet eivät kuitenkaan heijastu todelliseen käyttäytymiseen; ihmiset eivät todellisuudessa ole valmiita tekemään uhrauksia ympäristönsuojelun vuoksi. (Uusitalo 1986, 8-9.) Tosin tuoreemmat tutkimukset osoittavat, että ihmisten asennoituminen ympäristöön ei välttämättä olekaan niin ristiriidassa käyttäytymisen kanssa kuin aiemmat tutkimukset ovat osoittaneet (Moisander 1996, 10; Tanskanen 1997, 114). Yhtenä syynä tähän voi olla se, että ihmisten ympäristötietoisuus on lisääntynyt viime vuosina tuntuvasti. Vihreästä tai vaihtoehtoisesta elämäntavasta ei kuitenkaan näytä olevan vakavasti otettavaksi haastajaksi, kun vastassa on nautintoja tavoitteleva hedonistinen kulutuskulttuuri (Autio & Heinonen 2004, 150).

4.3 Elämäntavasta elämänpolitiikkaan

Elämäntavan ja elämäntyylin voidaan ajatella olevan, jos ei aivan vanhentuneita, niin melko jäykähköjä käsitteitä ajatellen tämänhetkistä tilannetta. Nykyisessä muutosten maailmassa eläminen ja oman identiteetin rakentaminen edellyttää uudenlaista joustavaa elämänhallintaa. Yhteiskunnassamme on entistä enemmän vaihtoehtoja valittavana, ja niinpä ihmisten omintakeiset ratkaisumahdollisuudet ovat lisääntyneet. Heillä ei ole ainoastaan vapaus valita, vaan myös pakko. Valintojen oikeellisuudesta ei aina ole varmuutta, ja vastuu saattaa painaa raskaastikin harteilla. Valinnan tekemiseen vaikeuteen ei juuri enää ole löydettävissä helpotusta ulkopuolelta. Aikaisemmin suuret kertomukset, kuten uskonnot, valistus tai moderni työmarkkinakansalaisuus suuntasivat valintoja vahvastikin ja tekivät elämämpiiristä ehkä sikäli ongelmattomamman. (Kostiainen, Vadén & Välimäki 2003, 14.) Myös perinteet ja traditiot ovat murentuneet hiljalleen, eivätkä yhteisöllisyyden paineet velvoita ihmistä toimimaan tietyllä tavalla. Thomas Ziehe (1991) kutsuu tätä kulttuuriseksi vapautumiseksi. Se luo uusia mahdollisuuksia siten, että identiteettejä voi nyt kokeilla, muuttaa, sommitella ja perua (Ziehe 1991, 27).

Tämä kehitys on johtanut samalla yksilöllistymiseen; ennen kaikkea ihminen on yksilö. Beck (1995) esittää yksilöllistymisen merkitsevän ensinnäkin teollisen yhteiskunnan elämäntapojen riisumista puitteistaan ja toisekseen niiden puitteistamista uudelleen siten, että yksilöt joutuvat itse suunnittelemaan, laatimaan ja sovittamaan omat elämäkertansa. Yksilöllistyminen on pakkoa tuottaa ja muodostaa oman elämäkerran lisäksi myös siihen liittyvät sitoumukset ja verkostot, jotka vaihtelevat jokaisen omien mieltymysten ja elämänvaiheiden muuttumisen myötä. Yksilöllistyminen merkitsee siis totunnaisen elämäntavan vaihtumista refleksiiviseksi elämäkerraksi. (Beck 1995, 27-29.) Nykyisenä postmodernina aikana elämäntapaa käyttökelpoisempi termi pyrittäessä ymmärtämään roskisdyykkaajia saattaisikin olla elämänpolitiikka. Kuluttajien lisääntynyt liikkumavara valintojen suhteen on lisännyt myös heidän mahdollisuuksiaan elämänpolitiikkaan, eli omaa elämäänsä koskeviin periaateratkaisuihin (Roos & Hoikkala 1998, 8).

Elämänpolitiikka (life politics) -käsitteestä on puhunut ensimmäisten joukossa sosiologi Anthony Giddens (1991) teoksessaan *Modernity and Self-identity*. Elämänpolitiikalla Giddens tarkoittaa yksilön elämää koskevien päätösten politiikkaa. Se on politiikkaa, joka liittyy muun muassa identiteettiin, hyvinvointiin, elämäntyyliin, elämänskaareen ja itse-reflektioon. Giddensin mukaan elämänpolitiikka mahdollistuu, kun siirrymme lopullisesti postmodernismiin. Tällä hän tarkoittaa jälkitraditionaalista yhteiskuntaa, jossa eivät enää vallitse jäykät auktoriteettirakenteet, ja jossa yksilö on saavuttanut tietyn asteisen autonomian. Elämällä ei ole enää pysyviä, annettuja raameja, kuten modernissa teollisessa yhteiskunnassa tai sitä edeltäneessä agraariyhteiskunnassa. Yksilön autonomia ilmenee valintojen runsautena, jolloin ihmiset joutuvat jatkuvasti punnitsemaan eri vaihtoehtoja ja reflektoimaan aidosti ratkaisujaan. (Giddens 1991, 215-231.) Olemme saavuttaneet Beckin (1995) kuvaaman refleksiivisen modernisaation vaiheen. Refleksiivisessä moderniudessa yksilöt ovat yhä selvemmin vapautuneet rakenteesta. Kuten Beck asian ilmaisee: ”Itse asiassa yksilöt joutuvat määrittelemään rakenteen uudelleen, tai vieläkin radikaalimmin sanottuna, he joutuvat keksimään uudelleen yhteiskunnan ja politiikan.” Refleksiivisen moderniuden ilmaantumiseen päättyy modernin

yhteiskuntakehityksen aikaisempi vaihe, jolle moderniuden ja tradition yhteistyö oli ratkaisevan tärkeää. (Beck 1995, 239.)

Kuten edellä on todettu, yksilöiden täytyy tehdä itse päätöksensä ja ryhtyä määrittelemään asioita. Postmodernissa maailmassa ei voida vaatia, että kaikki eläisivät saman kaavan mukaisesti. Tämä lisää toisaalta yksilön vapautta, mutta toisaalta myös vastuuta; jokainen joutuu itse tekemään omat moraaliset valintansa ilman auktoriteettien tukea. (Hautamäki 1996, 36.) Yksilö ei siis vain päättää elämänpolitiikastaan, vaan hänen on myös pakko päättää siitä (Eräsaari 1998, 105). Lisäksi elämänpolitiikka kytkeytyy ikivanhaan hyvän elämän ja onnen mahdollisuuksien teemaan, jonka parissa lukuisat filosofit ovat askarrelleet. Se ei pyri irtautumaan kaikista traditioista, vaan pikemminkin arvioimaan traditioita reflektiivisesti luodakseen käsityksen siitä, mikä on hyveellistä, moraalista ja tyylikästä elämää. Poliittikkana se pyrkii lisäksi edistämään mahdollisuuksia tämän käsityksen mukaiseen elämään. (Heiskala 1998, 120.)

Elämänpolitiikka voidaan ymmärtää puhtaasti poliittiseksi termiksi. Kostiainen, Vadén ja Välimäki (2003) esittävät, että elämänpolitiikka on ratkaisu nykyisessä verkostoyhteiskunnassa toimimattomaksi käyneen suomalaisen hyvinvointiyhteiskunnan ongelmiin. Hyvinvointiyhteiskunta on teollisen yhteiskunnan keksintö, joka ei enää kykene ratkaisemaan vaurauden, toimeentulon ja tasa-arvon kysymyksiä. Elämänpolitiikka luo kannusteita ja sosiaalista turvallisuutta perustulon avulla, joka tarkoittaa kaikille kansalaisille jaettavaa vähimmäistuloa, eräänlaista kansalaispalkkaa. Elämänpolitiikka mahdollistaa ihmisten elämäntapavalinnat ja hyvän elämän sekä luo vaihtoehtoja. Paitsi että elämänpolitiikka luo moniäänisyyttä ja elämäntapojen kirjavuutta, se synnyttää samalla sosiaalista pääomaa, joka mahdollistaa erilaisten ihmisten ja toimijoiden yhteistyön sekä jälkimodernin yhteisöllisyyden syntymisen. (Kostiainen ym. 2003, 15.)

Roos ja Hoikkala (1998) kuitenkin katsovat, että tavanomaisessa mielessä ajateltu politiikka, eli yhteisten asioiden hoitaminen tietyn säännösten avulla, ei ole elämänpolitiikkaa. He myös rajaavat melko epämääräistä elämänpolitiikan käsitettä siten, että elämänpolitiikkaa ei ole ihmisten yksilöinä tekemät, omaa

elämää koskevat päätökset. Tällöin on parempi puhua elämänsuunnittelusta tai elämänhallinnasta. Näin ollen elämänpoliittikka jää politiikan ja elämänhallinnan väliin; se koostuu yhteisistä, ryhmiä ja yhteiskuntaa koskevista ratkaisuksista, joilla vaikutetaan ihmisten elämänkulkuun, mahdollisuuksiin, itsensä toteuttamiseen ja hyvinvointiin. (Roos & Hoikkala 1998, 11-12.) Tässä työssä en kuitenkaan käsitä elämänpoliittikkaa niinkään yhteiskunnalliseksi kysymykseksi, vaan puhun elämänpoliitikasta yksilötasolla, jolloin se liittyy ennen kaikkea elämänhallintaan eettisesti hyväksyttävällä ja maailmanlaajuiset ongelmat huomioonottavalla tavalla.

Arkinen kuluttaminen voi avata yhden näkökulman elämänpoliittikkaan. Harkitsevan kuluttajan on mahdollista ottaa kantaa yhteiskunnassa vallitseviin epäkohtiin tekemällä vastuullisia kulutus päätöksiä. Esimerkiksi ympäristö ja sen tila ovat elämänpoliittisesti merkittäviä tekijöitä. Tässä mielessä elämänpoliittikka on myös henkilökohtaista poliittisuutta: elämänpoliittiset ratkaisut voivat kehkeytyä myönteisten ympäristömuutosten työkaluiksi. Hoikkala ja Roos (2000, 23) tähdentävätkin, että sillä, miten ihmiset elävät arkeaan, on maailmanlaajuisia ja poliittisia seuraamuksia. Myös Giddens (1995) korostaa, että yksilön arkipäiväisellä toiminnalla on maailmanlaajuisia vaikutuksia. Paitsi että kulutus päätökset vaikuttavat jonkun toisella puolella maailmaa asuvan toimentuloon, ne voivat osaltaan aiheuttaa ekologista rapautumista, jolla taas on vaikutusta koko ihmiskuntaan. Tämä vahva ja voimistuva keskinäisyhteys arkisten tapahtumien ja globaalien seurausten välillä sekä sen vastakkainen puoli, eli globaalitason järjestyksen vaikutus yksilön elämään, muodostavat jälkitraditionaalisen yhteiskunnan uuden avainkysymyksen. (Giddens 1995, 85.)

5 Tutkimusasetelma

5.1 Tutkimusongelma

Tutkimuskohteenani ovat roskisdyykkaajat kulutusta kritisoina toimijoina. Tämän ryhmän luo minua on houkutellut erityisesti halu ymmärtää tätä vaihtoehtoista elämäntapaa. Mistä löytyy rohkeus haastaa vallitseva kerskaileva kulutuskulttuuri? Entä miten on mahdollista, että uusien ja eksoottisten tuotteiden vallatessa kauppojen hyllyjä joku voi tyytyä siihen, mitä jätteastiasta sattuu milloinkin löytämään? Halusin myös perehtyä roskisdyykkaajien arkipäivään, siihen millaista elämä on kun kulutus ei rytmitäkään sitä. Mitä roskisdyykkaajat ovat saaneet tilalle luopuessaan kulutuksesta?

Paitsi uteliaisuuteni, niin myös oma mielenkiintoni johdatti valitsemaan roskisdyykkauksen tutkimuskohteeksi. Uusitalo (1991) kehottaakin tutkimaan sitä, mikä kiinnostaa. Tutkijan oma mielenkiinto aihetta kohtaan ei ole ristiriidassa tieteen objektiivisuuspyrkimyksen kanssa, vaan päinvastoin, lisää tutkimuksen onnistumisen mahdollisuuksia (Uusitalo 1991, 57-58). Ensisyäkseenä aiheen suuntaan toimi halu tarkastella kulutuskriittisyyttä ja sen eri muotoja, kuten vihreää tai eettistä kuluttamista. Harkitsin kuitenkin tutkimusjoukon rajaamista tarkkaan, sillä muun muassa Hirvilammi (2003) on tutkinut ekoyhteisöissä asujia ja Mesimäki (2004) kaupunkilaisia ympäristövastuullisen elämäntavan edustajia. Lopulta päädyin ratkaisuuni tutkia roskisdyykkausta. Motiivinani on toiminut oman mielenkiintoni lisäksi myös pyrkimys tuoda esiin sitä, millainen roskisdyykkaajien elämäntapa on. Kuvaamalla dyykkaajien elämänpiiriä ja arkipäivää voidaan mielestäni tuoda esille se olennainen, usein unohduksiin jäävä seikka, että vähemmälläkin kulutuksella on mahdollista elää. Samalla pyrin aikaansaamaan kulutuskriittistä keskustelua.

2000-luvun alkupuolella roskisdyykkaus sai melkoisesti huomiota osakseen, pääasiassa median pinnalle nostamana uutena ilmiönä. Merja Savolainen on tutkinut vuonna 2003 valmistuneessa pro gradu –työssään dyykkausta. Hän on lähestynyt aihetta pääasiassa dyykkauksen kohteen eli ruoan kautta. Tutkimus

tukeutuu sosiaaliantropologi Mary Douglasin rituaalisen rajanvedon analyysiin, jossa ruoka osaltaan rakentaa ja ylläpitää yhteiskunnallista järjestystä. (Savolainen 2003.) Lähestymistapamme aiheeseen ovat siis kovin erilaiset. Sen vuoksi tässä tutkimuksessa voi esiintyä eksploraatiivisia piirteitä. Tällaiset etsinnälliset tutkimukset ovat tarpeen erityisesti silloin, kun ilmiötä ei ole liiemmin tutkittu (Uusitalo 1991, 62). Tutkimusongelman luonne johdattaa kuitenkin kuvailevan tutkimuksen suuntaan. Tutkimuksen tarkoituksena on kuvata roskisdyykkaajien elämää sekä elämänhallintaan liittyviä ratkaisuja ja valintoja. Toisaalta on otettava huomioon, että ilmiön kuvailun ja selittämisen välille voi olla joissain kohdissa vaikea vetää rajaa. Jotta voisimme yrittää ymmärtää roskisdyykkausta ja dyykkaajia, tulee meidän luonnollisestikin ottaa huomioon taustalla vaikuttavat tekijät kysymällä ajoittain myös miksi-kysymyksiä. Uusitalo (1991, 63) toteaaakin, että kuvailevaa ja selittävää tutkimusta ei ole ehkä mahdollistakaan erottaa toisistaan, vaan usein ilmiön kuvailu sisältää selittämisen ituja.

Roskisdyykkaajiin vaihtoehdoisen elämäntavan edustajina liitetään joskus tiettyjä kielteisiä mielikuvia. Heidät saatetaan mieltää eräänlaisiksi ”ekohaihattelijoina” tai ”hyvää tarkoittaviksi hölmöiksi”, joiden toiminta voi suorastaan huvittaa joitakuita. Toisaalta näyttäisi siltä, että vanhat stereotyyppiset käsitykset vihreistä kuluttajista ovat muuttumassa. Vihreistä kuluttajista puhutaan paitsi järkevinä kuluttajina, niin myös esimerkillisinä moraalisisina toimijoina. (Moisander 2001, 59.) Tämä mielikuvien vastakkaisuus on osasyynä siihen, että valitsin roskisdyykkaajat tutkimuksen kohteeksi. Vaikka roskisdyykkaajien ryhmä saattaa olla marginaalinen, se on kuitenkin saanut jo äänensä kuuluville. Näin ollen heitä tulee pitää vähintäänkin huomionarvoisena joukkona kulutusyhteiskunnassamme. Lisäksi on todettava, että vaikka suomalaiset ilmoittavat arvostavansa luontoa ja olevansa ympäristömyönteisiä, niin harvat kuitenkaan toimivat näiden asenteiden mukaisesti. Tämä kuluttajien arvojen ja käyttäytymisen ristiriita on pysynyt edelleenkin ratkaisemattomana. Roskisdyykkaajien tutkiminen saattaa osaltaan valaista tätä vihreään kuluttamiseen liittyvää ongelmatiikkaa.

5.2 Tutkimuskysymykset

Tutkimusongelma jakautuu kolmeksi tutkimuskysymykseksi. Seuraavaksi esittelen pääasialliset tutkimuskysymykset, joihin pyrin löytämään vastaukset tutkimuksen edetessä. Jotta kysymyksenasettelu olisi mahdollisimman selkeä, esitän sen hyvin pelkistetyssä muodossa. Tämän jälkeen puran kysymyksiä seuraavissa kappaleissa hieman auki, jotta kysymykset täsmentyvät lopullisesti.

- 1) Millaista toimintaa roskisdyykkaus on?
- 2) Miksi dyykkaajat hakevat ruokansa jäteastioista?
- 3) Millainen on roskisdyykkaajien elämänpolitiikka?

Ensimmäisenä tutkimuskysymyksenä on kuvata varsinaisesti roskisdyykkausta. Minkälaista toimintaa se on? Tarkoitukseni on selvittää, minkälaisia käytäntöjä ja ominaisuuksia roskisdyykkaukseen liittyy, ja sitä kautta kuvailla sen luonnetta. Pyrin myös selvittämään, minkälaiset polut ovat johdattaneet vastaajat roska-astioille dyykkaamaan. Mielenkiintoista on myös se, onko roskisdyykkaus vain tiettyyn elämänvaiheeseen liittyvä ilmiö, joka hylätään olosuhteiden muuttuessa, vai voiko roskisdyykkaus muodostua pysyväksi arjen rutiiniksi.

Toinen tutkimuskysymys pyrkii selvittämään roskisdyykkauksen taustalla piileviä seikkoja. Mikä toimii roskisdyykkaajien motiivina jäteastioilla kierrellessä? Yleensä olemme tottuneet mieltämään roskiksilla vierailevat ihmiset syrjäytyneiksi, sellaisiksi joilla ei ole muita vaihtoehtoja selviytyäkseen. Tarkoitukseni on selvittää, onko roskisdyykkaus riskiyhteiskuntaan ja sen synnyttämään kulutuskritiikkiin liittyvä ilmiö, vai perinteinen selviytymisen ja kapinan muoto.

Kolmanneksi aion tarkastella roskisdyykkaajien elämänpolitiikkaa. Haluan selvittää, millaisia omaa elämäänsä koskevia ratkaisuja ja päätöksiä he ovat tehneet roskisdyykkauksen lisäksi, sekä miten he ovat järjestäneet oman

elämäkertansa. Tämän vuoksi pyrin valottamaan hieman laajemmin roskisdyykkaajien elämäntapaa ja kulutustottumuksia. Nähdäkseni elämänpolitiikkaan liittyy myös kysymys elämäntavan suhteesta yhteiskunnan ongelmiin. Halutaanko niiden ratkaisemiseen vaikuttaa omalla elämällä? Siksi olen kiinnostunut siitä, minkälaisia määrityksiä dyykkaajat antavat aikakaudellemme ja sille ominaisille ilmiöille. Tarkoituksena on siten tuoda esiin eräänlaista aikalaisdiagnoosia. Välimäki (1984, 217) esittää, että toisineläjät ovat onnistuneet säilyttämään kyvyn haaveilla. Jos tämä pitää paikkaansa, niin mistä he sitten haaveilevat?

6 Tutkimusmenetelmät

6.1 Haastattelujen toteutus

Tutkimusongelman luonne ohjasi käyttämään haastattelua tämän työn tiedonhankinnan menetelmänä. Koska tarkoitukseni oli saada tietoa roskisdyykkaajista ja heidän ajatuksistaan, oli järkevää kysyä asioista suoraan heiltä itseltään. Tällä tavoin oli mahdollista saada selville ne henkilökohtaiset tarinat ja kertomukset, joita tutkimusongelman ratkaiseminen edellyttää. Toisekseen saatavilla ei ollut mitään valmista aineistoa, jota olisin voinut hyödyntää. Näin ollen päädyin keräämään aineiston itse.

Haastattelu muistuttaa keskustelua monessa suhteessa. Kummassakin tilanteessa ollaan kasvotusten, ja molempiin sisältyy kielellinen ja ei-kielellinen kommunikaatio. Kuitenkin haastattelu eroaa keskustelusta yhdessä olennaisessa suhteessa; haastattelu pyrkii informaation hankintaan ja on siten päämäärähakuista toimintaa, kun keskustelulla taas voi olla pelkkä yhdessäolotehtävä. (Hirsjärvi & Hurme 1991, 25.) Suoritin haastattelut yksilöhaastatteluina. Suurimpana syynä tähän vaikutti se, että halusin kerätä henkilökohtaisia tarinoita. Haastateltavien omakohtaiset kertomukset olisivat saattaneet jäädä pintapuolisiksi, jos olisin toteuttanut haastattelut useampien vastaajien ryhmissä. Haastattelun eri tyypeistä käytin teemahaastattelua. Teemahaastattelua kutsutaan myös puolistrukturoiduksi haastatteluksi, sillä se on ikään kuin lomakehaastattelun ja avoimen haastattelun välimuoto. Menetelmälle on tyypillistä se, että se kohdennetaan tiettyihin teemoihin, joista keskustellaan. Tällöin haastattelun aihepiirit ovat tiedossa haastattelua aloitettaessa, mutta haastattelurunkoon ei kuulu kysymysten tarkka muoto ja järjestys, kuten strukturoidulle haastattelulle on tyypillistä. (Hirsjärvi & Hurme 1991, 35-36.)

Vapaamuotoinen teemahaastattelu on tilanteena melko lähellä luonnollista keskustelutilannetta. Siinä tilanteessa haastattelija toimii pitkälti siten kuin toimisi ketä tahansa tuttavaa jututtaessa. (Alasuutari 1999, 145.) Aloittelevana haastattelijana, jolla ei juuri ole haastattelukoulutusta tai -kokemusta, koin

teemahaastattelun menetelmänä, jolla on mahdollista kerätä aineisto onnistuneesti. Puolistrukturoitu haastattelu ei ole niin vaativa menetelmä kuin avoin haastattelu, jossa haastattelutilanteen epämääräisyys vaatii haastattelijalta enemmän kokemusta ja taitoja (Hirsjärvi & Hurme 1991, 31). Ennalta suunnitellut teema-alueet helpottavat keskustelun kulkua ja takaavat paremmin sen, että haastattelijaa saa haluamaansa tietoa haastateltavilta. Toisaalta lomakehaastattelussa olisi ollut liian yhdenmukainen rakenne, joka ei olisi sallinut juurikaan joustoa tai mukautuvuutta tilanteen ja haastateltavan mukaan. Otaksuttavaa oli myös, että vastaajajoukko on hyvinkin heterogeeninen, mikä ei myöskään kannustanut lomakehaastattelun käyttöön. Siltala-Huovisen (2001, 40) mukaan dyykkaus on tasa-arvoista toimintaa, joka ei katso ikää, sukupuolta eikä ammattia. Näin ollen otaksuin vastauksien olevan hyvin monitahoisia ja rönsyilevän moniin suuntiin, jolloin menetelmän oli voitava joustaa (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2000, 192). Lisäksi tutkimushenkilöiden vähäinen määrä ja pyrkimys saada syvällistä tietoa tutkittavasta aiheesta puolsivat teemahaastattelun valintaa.

Tutkimukseni aineisto koostuu siis yksilöhaastatteluista, jotka äänitin perinteistä nauhuria apuna käyttäen. Tein haastattelut vuonna 2005 loka- ja marraskuun aikana. Soveltuva tutkimushenkilö oli tämän tutkimuksen kannalta henkilö, joka dyykkaa ruokaa kauppojen roska-astioista. Näiden kahden kuukauden kuluessa tein yhteensä kahdeksan haastattelua. Niistä ensimmäinen toimi esihaastatteluna, jonka tarkoituksena oli testata haastattelurungon (liite 1) toimivuutta. Tämän esihaastattelun perusteella ei kuitenkaan ollut tarpeellista tehdä muutoksia alkuperäiseen runkoon, joten minun oli mahdollista sisällyttää myös tämä haastattelu aineistooni. Lisäksi pidin haastattelupäiväkirjaa, johon kirjasin omia tuntemuksiani ja erilaisia haastattelutilanteissa tekemiäni havaintoja, esimerkiksi tunnelmasta ja itse haastateltavista henkilöistä. Näin voidaan sanoa, että aineiston keräämisessä on käytetty jonkin verran myös havainnointia.

Haastateltavista kolmeen olin ollut yhteydessä jo keväällä 2005. Silloin lähetin alustavan haastattelupyynnön Roskaruokailijat r.y.:n sähköpostiosoitteeseen. Roskaruokailijat r.y. on Helsingin yliopiston alainen järjestö, joka on tarkoitettu kaikille roskisdyykkaajille tai siitä kiinnostuneille henkilöille. Sen tarkoituksena oli alun perin järjestää yhteisiä dyykkausretkiä markettien jäteastioille. Nykyään

Roskaruokailijat r.y. ei ole enää aktiivisesti toimiva yhdistys, sillä alkuinnostuksen jälkeen ryhmätoiminta passivoitui. Kuitenkin sähköpostiosoite toimi yhä, joten minun oli mahdollista saada yhteys näihin henkilöihin. Loput viisi haastateltavaa löytyivät erilaisten kontaktien kautta, pääasiassa kuitenkin siten, että pyysin jo haastatelluilta henkilöiltä heidän dyykkaavien tuttaviensa yhteystietoja. Lopulliseksi määräksi muodostui kahdeksan haastattelua. Jo viidennen haastattelun jälkeen oli huomattavissa aineiston kylläntymistä, eli samat asiat toistuivat haastateltavien puheessa eikä uutta tietoa juuri tuntunut tulevan enää. Kuitenkin olin saanut vielä kolmen haastateltavan suostumuksen haastatteluun, joten oli mielekästä keskustella vielä näiden ihmisten kanssa. Näiden jälkeen en kokenut enää tarvitsevani uusia haastatteluja. Aineisto oli minusta muodostunut luonnollisesti kokonaisuudeksi, joka sisälsi hyvin erilaisissakin elämäntilanteissa elävien yksilöiden tarinoita. Eskola ja Suoranta (2000) puhuvatkin harkinnanvaraisesta näytteestä. Tällöin kriteerinä on pikemminkin aineiston laatu kuin määrä. Laadullisessa tutkimuksessa on järkevää keskittyä pieneen määrään tapauksia, ja pyrkiä analysoimaan niitä mahdollisimman perusteellisesti. (Eskola & Suoranta 2000, 18.)

Ei ole luonnollisestikaan mahdollista, että nämä kahdeksan haastateltua henkilöä kuvaisivat edustavasti koko roskisdyykkaajien joukkoa. Kyseessä on vain näyte tietystä ryhmästä, jonka kautta pystymme toivottavasti ymmärtämään paremmin tätä ilmiötä. Haastateltaviksi valikoituivat asiasta kiinnostuneet, vapaaehtoiset henkilöt. Haastateltavien sukupuolijakauma oli hyvin naisvoittoinen; vain yksi haastateltavista oli mies. Vaikka haastateltavien joukkoon ei sattunut valikoitumaan enempää miehiä, en nähnyt tarpeelliseksi ryhtyä varsinaisesti etsimään heitä. En sinänsä ollut kiinnostunut mahdollisista sukupuolten välisistä eroista, sillä vastaajajoukko oli luonnostaan muuten heterogeeninen, muun muassa elämäntilanteiltaan. Tämä oli mielestäni tutkimuksen tavoitteiden kannalta tärkeämpää kuin miesten ja naisten välillä tehtävät vertailut. Tämän näytteen perusteella ei kuitenkaan voida olettaa, että dyykkaus olisi etupäässä naisten omaksuma tapa.

Haastattelut toteutettiin suurimmaksi osaksi yliopiston tiloissa, joista varasin ryhmätyötilan tai muun rauhallisen huoneen. Annoin haastateltavien itse ehdottaa heille sopivinta paikkaa, mutta koska useimmat olivat yliopisto-opiskelijoita, niin tämä oli monille paras ratkaisu. Yksi haastateltavista tosin kutsui minut kotiinsa, koska pienen tyttärensä takia se oli kätevintä hänelle. Toista haastattelua varten taas matkustin Hyvinkäälle. Siellä tapasimme haastateltavan kanssa kirjastossa, josta olin varannut huoneen. Haastattelutilanteet kestivät noin tunnista reiluun puoleentoista tuntiin. Tämä kesto oli selvästi riippuvainen tutkimushenkilön puheliaisuudesta. Toisia tuli haastattelun aikana selvästi motivoida enemmän, kun taas toisten puhe rönsyili melko pitkälti itsestäänkin. Koska haastatteluajatauluni ei ollut tiukka, purin ääninauhoja haastatteluiden lomassa. Tämä olikin ehkä minulle paras tapa toimia, sillä ikään kuin sisäistin haastattelun paremmin, kun purin sen paperille mahdollisimman pian. Samalla huomasin tuon tuosta asioita, joista saatoin hyötyä tulevia haastatteluja ajatellen. Purin haastattelunauhat kokonaisuudessaan, enkä siis siinä vaiheessa ryhtynyt arvioimaan, onko kaikki puhe oleellista tutkimusongelmaani ajatellen. En nähnyt tarpeelliseksi niin sanotusti litteroida nauhoja eli kirjata ylös muun muassa puheessa esiintyviä taukoja ja niiden pituuksia. Nauhojen purkamisen tuloksena syntyi yhteensä 112 sivua analysoitavaa tekstiä.

6.2 Ulkopuolisena tutkimuskentällä

Kuten olen jo aiemmin tässä työssä todennut, tunsin olevani jokseenkin muukalainen roskisdyykkaajien joukossa. Ostanhan ruokani perinteisesti marketista, kuten suuri osa suomalaisista kuluttajista yleensäkin. On myös tunnustettava, että joskus saatan antautua markkinavoimille ja kuluttaa monta tuntia lauantapäivästäni kauppakeskuksessa kierrellen. En siis juuri voi kehuskella olevani käytännön tasolla kriittinen tai vastuuni tunteva kuluttaja, vaikka asian ehkä toivoisinkin niin olevan. Uumoilinkin etukäteen, että kulutustottumukseni eivät varsinaisesti kestäisi päivänvaloa roskisdyykkaajien seurassa. Haastatteluja tehdessä en kuitenkaan halunnut korostaa tätä erilaisuuden tunnetta, vaan halusin olla mahdollisimman neutraali ja tasavertainen tutkimushenkilöiden silmissä. En siis omaehtoisesti tuonut esille mitään omista

kulutustottumuksistani. Toki arvelen, että kaikki tutkimushenkilöt tiesivät, etten ollut yksi ”heistä”. Tämä on saattanut vaikuttaa jonkin verran haastateltavien puheeseen ja heidän vastauksiinsa.

Kun aiheena on roskisdyykkaus ja yleensäkin kulutuksen kritiikki, on tutkijan hankala pysyä täysin objektiivisena. Tutkimusaiheeni houkuttelikin ottamaan henkilökohtaisesti kantaa. Lisäksi refleksiivisyyden käsite, joka liittyy keskeisesti elämänpolitiikkaan, johdatteli aika ajoin itsetutkiskeluun. Tutkimuksen teko olikin prosessi, jonka aikana jouduin jatkuvasti määrittelemään omaa suhdettani kulutukseen. Tuon tuostakin tunsin omatuntoni soimaavan dyykkaajien kertoillessa omista vastuullisista kulutustottumuksistaan. Sainkin huomata, että tutkiessani dyykkaajien elämää, myös omat elämäntapani joutuivat tarkkailun kohteeksi. Ilman vaikutteita en prosessista selvinnyt. Tutkimuksen aikana kulutustottumukseni muuttuivat kuin itsestään valvutuneimmiksi. Ryhdyin ostamaan muun muassa luomumaitoa sekä Reilun kaupan kahvia. Uskaltauduinpa myös tutkittavien kertomusten innoittamana lähikaupan roska-astialle dyykkaamaan.

Tapaamisista roskisdyykkaajien kanssa minulle jäi hyvä mieli. Tunsin myös olevani etuoikeutettu. Olihan minulla kerrassaan ainutlaatuinen tilaisuus saada keskustella niinkin fiksojen ja pohdiskelevien ihmisten kanssa, joiksi dyykkaajat poikkeuksetta osoittautuivat. Kaikki tutkittavat ottivat minut ja kysymykseni avoimesti vastaan, olinkin siis hermoillut suotta etukäteen. He olivat silminnähävästi teeskentelemättömiä ja vilpittömiä ihmisiä, joista oli helppo pitää. Paitsi että vuoropuhelut olivat hyvin antoisia ja sain niistä paljon, ne olivat myös ajoittain sängen hauskoja. Useimmiten aika tuntuikin suorastaan kiitävän. Kaikki tutkittavat paneutuivat tosissaan haastatteluihin ja kysymyksiin. Yksi jopa pyytämättäni lähetti sähköpostitse ajatuksiaan, jotka olivat tulleet mieleen vasta haastattelun jälkeen. Jotkut totesivat lopuksi, että on hyvä pohtia useamminkin esittämiäni kysymysten kaltaisia asioita, joten haastattelut saattoivat olla hyödyllisiä reflektointituokioita myös heille itselleen. Sain myös kannustusta tämän työn tekemiseen ja jatkamiseen, sillä muutama dyykkaaja ilmoitti olevansa hyvillään, että tästä aiheesta tehdään tutkimusta. Päällimmäiseksi minulle jäi tunne, että jo tämän kenttävaiheen aikana olin oppinut hämmästyttävän paljon

uutta. Haasteellinen tehtäväni onkin saada kaikki tämä oppi ja elämäntieto siirrettävään ja raportoitavaan muotoon.

6.3 Tutkimusaineisto

Haastattelun kantavina teemoina olivat itse roskisdyykkaus, elämäntapa, kulutus ja yhteiskunta. Nämä teemat rakentuivat osittain teorian ja aiemman tutkimuksen pohjalta, sekä osittain omaa intuitiota hyväksi käyttäen. Olin ennen haastattelujen tekemistä muodostanut alustavia kysymyksiä, joiden kautta toivoin saavani vastauksia varsinaisiin tutkimuskysymyksiin. Tällaisia olivat esimerkiksi dyykkauksen käytäntöihin (onko dyykkauksesi säännöllistä vai ajoittaista toimintaa?) sekä kulutustottumuksiin liittyvät kysymykset (mitä asioita otat huomioon, kun teet ostoksia tai muita kulutuspäätöksiä?). Pyrkimykseni oli silti, että haastateltavilla on vapaus kertoa itse, ja että kysymykset toimivat ainoastaan keskustelun apuna ohjaten sitä. Kysymysten kautta varmistin samalla myös sen, että varmasti sain tarvitsemaani tietoa tutkimusongelmaa ajatellen. Joitain kysymyksiä sisällytin haastattelurunkoon taas sen vuoksi, että halusin kokeilla vastaajien kriittisyyttä muun muassa kulutusta kohtaan (pitäisikö mielestäsi ihmisten miettiä useammin kulutusvalintojaan?). Tällaista johdattelua kritiikkiin ei tosin juuri tarvittu, sillä haastateltavien puheessa toistui tämän tästä kulutuksen ja talouskasvun melko rankkakin arvostelu.

Yleisesti ottaen kaikkien haastateltavien puheesta tuli vahvasti esiin se, että he ovat hyvin tarkkaan pohtineet niin globaaleihin, suomalaiseen yhteiskuntaan kuin omaan elämänhallintaan liittyviä asioita. Haastatteluiden kuluessa koin usein riemastuttavia hetkiä. Niin usein haastateltavat puhuivat oma-aloitteisesti niistä asioista, joista aioin vasta myöhemmin kysyä. Etukäteen suunnittelemani teemat siis osoittautuivat oikeansuuntaisiksi. Toki on otettava huomioon, että kerroin ennen haastatteluiden aloittamista vastaajille minkälaisia teemoja haastattelurunkoon sisältyi. Tämä on saattanut ohjata jossain määrin puheen kulkua. Kuitenkaan kyse ei ollut mielestäni mistään salatiedosta, ja toisaalta halusin valaista haastateltaville hieman haastattelun kulkua etukäteen.

Jotta aineiston keruun voisi sanoa onnistuneen, on haastatteluissa kerätyn aineiston oltava kattava ajatellen tutkimuskysymyksiä. Varsinaisella haastattelutilanteella on suuri vaikutus menestyksekkääseen aineiston keräämiseen. Jännitin etukäteen melkoisen paljon sitä, kuinka tutkimushenkilöt tulevat suhtautumaan minuun. Olenhan kuitenkin hyvin erilainen elämäntavaltani kuin roskisdyykkarit. Aprikoin muun muassa sitä, mahdanko onnistua luomaan luottamuksellisen ja avoimen ilmapiirin haastattelutilanteessa. Välitön tunnelma on kaiketi lähtökohta onnistuneelle vuorovaikutukselle. Pyrin haastattelutilanteissa kuitenkin tuomaan esiin sen, että haastateltavat tutkimushenkilöt olisivat kokeneet minun olevan aidosti kiinnostunut heidän elämäntavastaan ja arvostavan sitä. Toisaalta se, että minulla ei ollut läheistä suhdetta tutkittavaan ilmiöön, saattoi olla myös etu. Eskolan ja Suorannan (2000) mukaan ihannetapauksessa tutkimuksen aihe on kiinnostava, mutta ei liian läheinen. Tällä tavoin on mahdollista pitää riittävä etäisyys ja varmistaa monipuolinen tarkastelukulma. (Eskola & Suoranta 2000, 34-35.) Ulkopuolisena ja ilmiötä tuntemattomana henkilönä minulle ei ollut muodostunut mitään aiheeseen liittyviä itsestänselvyyksiä. Näin ollen haastatellessa huomasin ajoittain tärkeät lisäkysymysten paikat, mikä tuli esille myös haastattelunauhoja purkaessa. Aina en kuitenkaan onnistunut näin esimerkillisesti. Joskus olisi ollut tarpeellista ohjata keskustelun kulkua haluamaani suuntaan määrätietoisemmin.

Ennen haastatteluiden aloittamista annoin haastateltaville täytettäväksi taustatietolomakkeen (liite 2). Pyysin heitä itse täyttämään lomakkeen, sillä halusin ensinnäkin säästää aikaa. Vaikka en tiedustellutkaan siinä kovin kiusallisia tai henkilökohtaisia asioita, ajattelin lomakkeen itsenäisen täyttämisen olevan lisäksi vastaajalle miellyttävä tapa. Seuraavaksi kuvailen tiivistetysti, millaisia haastattelemani roskisdyykkaajat olivat taustatietojensa perusteella. Tämän luonnehdinnan tarkoituksena on ikään kuin esitellä heidät lukijalle ennen varsinaista tutustumista, joka tapahtuu seuraavissa luvuissa.

Kuten jo aiemmin tekstissä mainitsin, kahdeksasta vastaajasta ainoastaan yksi on mies. Kaikki haastateltavani ovat nuoria aikuisia, iältään he ovat 21-26 vuotiaita. Yksi vastaajista asuu Hyvinkäällä, ja loput pääkaupunkiseudulla. Kolme elää avo-

tai avioliitossa, muut ovat naimattomia. Kuusi haastateltavaa opiskelee päätoimisesti, joko yliopistossa tai ammattikorkeakoulussa. Eräs dyykkaaja taas on aivan opintojensa loppuvaiheessa ja käy kokopäivätoissa. Yhdellä vastaajista on pieni lapsi ja hän hoitaa tätä kotona.

Haastattelemieni dyykkaajien kotitalouksien bruttovuositulot vaihtelevat alle 4000 euron ja yli 28 000 euron välillä. Tulot koostuvat pääasiallisesti opintotuesta, asumituesta ja palkasta. Tuloja syntyy edellisten lisäksi osaketuotoista, yrityksen tuotosta ja Kelan peruspäivärahasta.

6.4 Aineiston analyysi

Aineiston purkamisen jälkeen minulle alkoi hahmottua kvalitatiivisen aineiston analyysin ongelmallisuus. Huomasin istuvani neuvottomana hajanaista tekstiä sisältävien liuskojen kasa silmiäni edessä. Aineiston lukeminen moneen kertaan läpi antoi jonkinlaisen kokonaiskuvan, mutta ei ratkaissut ongelmaani siitä, mihin suuntaan edetä. Tarkoitus on jollain keinolla muuttaa tekstimassa selkeäksi ja mielekkääksi kokonaisuudeksi, joka tuottaisi uutta informaatiota tutkittavasta kohteesta. Eskola ja Suoranta (2000) muistuttavat, että pelkkä aineiston kuvailu ei ole vielä varsinaista tulkintaa. Tutkittavien haastatteluvastaukset edustavat niin sanottua ensimmäisen asteen tulkintaa. Tutkijan tehtävänä on koettaa ymmärtää kohdettaan luoden siitä mielekkäitä teoreettisia tulkintoja, ja näin ollen toteuttaa toisen asteen tulkintaa, jossa tutkittava ongelma tulkitaan kaksi kertaa. (Eskola & Suoranta 2000, 148.)

Tekstimateriaalin järjestäminen ennen varsinaisten tulkintojen tekemistä oli minulle loogisin ja selkeyttävin lähestymistapa aineistoon. Käsittelyssä aineistosta karsitaan kaikki turha ja se saatetaan muotoon, jossa se on valmis tulkintojen tekemistä varten (Ehrnrooth 1990, 37). Aloitin aineiston karkean ryhmittelyn tukeutuen teemoihin, jotka ohjasivat tekemiäni haastatteluita. Eskola ja Suoranta (2000) pitävätkin temahaastattelurunkoa oivallisena apuvälineenä aineiston koodauksessa, sillä runkohan on rakennettu yhtäältä teoriaa ja toisaalta omaa näkemystä yhdistellen. Tällä tavalla aineistosta seulotaan temahaastattelurunon

avulla esille sellaisia tekstikohtia, jotka kertovat kyseisistä asioista. Tarkoituksena on pilkkoa aineisto pienempiin, helpommin tulkittaviin osiin. (Eskola & Suoranta 2000, 152-155.)

Melko pian aineistosta alkoi hahmottua uusia teemoja. Alkuperäiset haastattelurungon teemat toimivat hyvänä ryhmittelyn alkuun saattajana, mutta osoittautuivat kuitenkin liian ylimalkaisiksi. Niinpä aineisto alkoi vähitellen, eräiden yritysten ja harhailuidenkin kautta, järjestyä muutamien monitasoisempien alakäsitteiden alle. Nämä uudet käsitteet ovat puhtaasti aineistolähtöisiä teemoja. Aineiston teemoittelua tehdessäni pyrin jatkuvasti pitämään mielessäni tutkimuskysymykset. Tästä oli minulle huomattavaa apua, sillä siten aineiston järjestämisessä säilyi se johtoajatus, jonka niin helposti saatoin huomata kadottavani uppoutuessani aineiston uumeniin. Kävin aineiston systemaattisesti, haastattelu kerrallaan läpi, ja järjestin haastateltavien puheen muodostuneiden teemojen alle. En tehnyt tätä kuitenkaan aivan lause kerrallaan, vaan pikemminkin vastaus kerrallaan, koska halusin säilyttää aineistossa kerronnallisuuden ja tarinanomaisuuden. Mielestäni ei olisi ollut aina mahdollistakaan hajottaa haastateltavien vastauksia ja pilkkoa niitä pienempiin osiin ilman, että asian ymmärrettävyys olisi kärsinyt. Niitä lauseita, jotka eivät mielestäni sopineet minkään teeman alapuolelle, jäi vain muutamia. Sijoitin ne teemoittelua tehdessäni muut-kategoriaan. Tästä muut-teemasta ei kuitenkaan muodostunut enää uusia teemoja, joten jätin sen analyysin ulkopuolelle.

Analyysin tulokset raportoin seuraavissa luvuissa teema kerrallaan. Tekstin rakenne jakaantuu varsinaisesti kahteen lukuun. Ensimmäinen luku keskittyy itse roskisdyykkaukseen. Siinä paneudutaan kahteen ensimmäiseen tutkimuskysymykseen ja pyritään vastaamaan niihin. Jälkimmäinen luku taas käsittelee kolmatta tutkimuskysymystä, eli roskisdyykkaajien elämänpolitiikkaan liittyviä asioita. Tosin sekä roskisdyykkausta että elämänpolitiikkaa käsittelevässä osiossa voi olla piirteitä toisistaan, joten ne eivät ole täysin erillisiä lukuja. Tekstissä lainaan ajoittain haastateltavien puhetta ja esitän suoria lainauksia havainnollistaakseni teemoja sekä rikastuttaakseni tekstiä. Suorat lainaukset on esitetty muuta tekstiä pienemmällä tekstityypillä. Lainaukset ovat lisäksi merkitty lyhenteillä, joissa esiintyvät kirjain V (vastaaja) sekä vastaajan numero, jotka ovat

1-8. Toistosanat on poistettu lainauksista, mutta muuten teksti on lainattu niin kuin haastateltava on sen sanonut. Haastateltavien puheessa mahdollisesti esiintyvän murteen olen muuttanut vastaajien anonymiteetin varmistukseni. Merkintä (...) tarkoittaa, että lainauksesta on poistettu välistä tekstiä, joka ei liity aiheeseen tai on epäolennaista. Pisteet lainauksen alussa tai lopussa merkitsevät, että lainaus on poimittu laajemmasta tekstiosasta.

7 Roskasta ruoaksi

7.1 Roskisdyykkauksen aloittaminen

Haastattelemiini dyykkaajat ovat hankkineet ruokansa tai ainakin osan siitä markettien ja kauppojen jäteastioilta vuosien ajan. Vähimmän aikaa dyykannut on tehnyt sitä kaksi vuotta, kun taas pisin historia on kuusi vuotta dyykkanneella. Dyykkaus on aloitettu 15–22 vuoden ikäisenä. Haastateltavani dyykkaajat ovat yhtä poikkeusta lukuun ottamatta lähteneet ensimmäistä kertaa kauppojen roskiksille jo dyykkaavien ystävien ja tuttavien innostamana. Yksi haastateltava oli lukioaikanaan kuullut radio-ohjelman dyykkauksesta, jolloin hänen kiinnostuksensa oli herännyt. Sosiaalisella ympäristöllä on siis ollut merkitystä dyykkauksen aloittamisessa. Se on vaikuttanut ensinnäkin siten, että tuttavapiirin kautta on kuultu uudesta ilmiöstä. Toisekseen ensimmäiset dyykkauskerrat on saatettu tehdä jo asiaa harrastaneiden ja kokeneempien dyykkaajien kanssa. Tällöin tietyt dyykkaukseen liittyvät menettelytavat ovat saattaneet siirtyä harrastajalta toiselle, kuten tieto hyvistä dyykkauspaikoista. Lisäksi dyykkauksen aloittamiseen ja jäteastioille uskaltautumiseen mahdollisesti liittyvä kynnyks on madaltunut, kun joku tuttava on ollut mukana roskiksella.

Paitsi sosiaalisten tekijöiden, myös opiskelun voidaan katsoa liittyvän roskisdyykkauksen aloittamiseen. Osa haastatelluista oli yliopistolla tutustunut Roskaruokailijat r.y.:n toimintaan ja jäseniin. Arvatenkin korkeakouluissa opiskelee ajattelevia ja tiedostavia ihmisiä, joten maaperä on hedelmällinen ajatellen roskisdyykkauksen kaltaisten ilmiöiden syntyä ja leviämistä. Samalla opiskelu itsessään lisää tietoa ja avartaa maailmankatsomusta, mikä myös edistää uusien vaihtoehtojen harkitsemista. Oma ajattelu toki ilmeni muutenkin: jotkut olivat dyykkanneet roskiksista ja jätelavoilta aiemmin vaatteita ja muuta tavaraa, ja sitä kautta oli syntynyt idea myös ruoan dyykkaamisesta.

Joillekin vastaajille itsenäistyminen on toiminut kimmokkeena dyykkauksen aloittamiselle. Vanhempien luota pois muuttaminen, joka oli tapahtunut joillakin jo suhteellisen nuorena, oli saanut pohtimaan asioita. Omista asioista

huolehtimaan alkaminen on pakottanut rakentamaan omaa elämää sekä miettimään erilaisia valintoja ja mahdollisuuksia toteuttaa omaa elämäkatsomusta. Tähän itsenäistymiseen voi katsoa liittyvän läheisesti myös yleisen ekologisen ajattelutavan synnyn, joka kaikille dyykkaajille on ominaista. Sinänsä dyykkauksen aloittamisessa ei kenelläkään tapahtunut mitään suoranaista käännettä tai ajattelumaailman mullistusta. Haastatelluista suurimmalla osalla oli jo ennen dyykkauksen aloittamista ollut tietty maailmankuva ja ajattelutapa, joihin liittyivät keskeisesti muun muassa ympäristönsuojelu ja kulutuksen kritiikki. Siten dyykkausta on alettu tekemään vasta myöhemmin, sen jälkeen, kun aatteellinen perusta on jo ollut olemassa. Dyykkauksella on ollut pikemminkin vahvistava kuin mullistava vaikutus omaan elämäntapaan. Kuten yksi haastateltavistani kuvaa:

Olihan se nyt sitten ihan luonteva jatko omalle elämäntavalle, sen hetkiselälle, ja ajattelutavalle, et se oli yks juttu siihen lisää. Mä olin ollut siinä vaiheessa kasvissyöjä 16-vuotiaasta asti, ja käyttänyt monta vuotta jo pelkästään kierrätettyjä vaatteita, siis UFF:n vaatteita, ja ollu kriittinen jo opiskelujen alkuvaiheessa... (V3)

Tiedustelin haastateltavilta sitä, mistä he arvelevat oman ympäristömyönteisyytensä ja ekologisen elämäntapansa olevan lähtöisin. Osalla oli vaikeuksia vastata tähän kysymykseen. Myönnettäköön, että kysymys on hankala; eihän ole järin yksinkertaista tiedostaa, mistä kaikki omaksumamme arvot ja asenteet ovat loppujen lopuksi peräisin. Jotkut muistelivat kuitenkin olleensa jo lapsena ”vihertäviä”, jolloin vanhemmilla ja lapsuudenkodin ilmapiirillä lienee ollut merkittävä vaikutus. Osa haastateltavista taas oli hieman vanhempana, itsenäistymisen myötä sisäistänyt ekologiset ja kulutuskriittiset arvot. Yhdellä dyykkaajalla puolestaan oli tapahtunut varsinainen herääminen tai jopa kääntyminen vihreään aatteeseen. Teinivuosinaan hän oli viettänyt suhteellisen rankkaa elämää, johon liittyivät muun muassa erilaiset päihteet. Tämä elämäntapa oli kuitenkin varsin kuluttava, ja niinpä myöhemmin häntä alkoivat kiinnostaa filosofiset ja uskonnolliset kysymykset. Sitä kautta myös ympäristönsuojelu ja kulutuksen välttely nousivat elämän kantaviksi teemoiksi.

Vastaajien innostus roskisdyykkaukseen ei lopahtanut ensimmäisiin kertoihin. Innostusta lisäsi pääasiallisesti se huomio, että roskiin heitetään valtavasti hyvää, syömäkelpoista ruokaa. Siten dyykkaus ei turhauta tekijäänsä, sillä saalista kyllä yleensä löytyy. Toisaalta roskisdyykkaukseen liittyy tietty jännitysmomentti, joka myös houkutteli jatkamaan tekemistä. Dyykkaus voitaisiinkin nähdä eräänlaisena seikkailuna, iltaisin ja pimeän aikaan tehtävänä retkenä roska-astioille. Gabriel ja Lang (1995) ovat antaneet kuluttajalle erilaisia rooleja, joita hän kulloinkin toteuttaa. Kun löytöretkeilijä-kuluttaja tyydyttää uutuudenhimoaan shoppaillessaan tai kierrellessään tavaratalojen alennusmyynneissä, niin dyykkaajan voidaan sanoa tekevän samaa roskiksilla asioidessaan (Gabriel & Lang 1995, 69). Haastateltavien puheen perusteella roskisdyykkaus palveleekin hyvin nykyihmisen ja kaupunkilaisen saalistusviettiä sekä jännityksen kaipausta.

...jos menee vaikka alueelle, joka on suljettu, että joutuu kiipee aidan yli ja kattoo, et tuleeks stevarit, tuleeks poliisit, sellasta. Et on siinä aina semmonen, anarkistinen piirre, joka antaa siihen lisäsäväyksen. (V3)

Dyykkaukseen liittyy myös yllätyksellisyys sen suhteen, mitä roskiksista aina milloinkin sattuu löytämään. Peruselintarvikkeiden lisäksi satunnaisten herkkujen löytäminen esiintyi innostavana tekijänä vastauksissa. Löytämisen riemu tulee hyvin esiin seuraavassa dyykkaajan kommentissa:

Kerran oli hirveesti vadelmia, ja siinä pinnalla saatto olla pari semmosta niinku, joko hometta tai pikkusen mustaa reunoilla, niin se oli menny koko rasia. Vadelmat oli aika iso juttu, ku ne nyt ei oo mitään kaikkein halvimpia, ja sit sieltä löytyy purkkikaupalla vadelmia, kiloittain, ja sit sai syödä vadelmia mielettömästi. (V4)

7.2 Dyykkauksen mahdollistuminen

Jotta roskisdyykkaus on mahdollista, tarvitaan ruokaa, joka on luokiteltu jätteeksi ja joka on heitetty pois. Dyykkaus on toimintaa, jonka monet dyykkaajat toivoisivat tulevan mahdolliseksi. Olisihan toivottavaa, että ruokaa tuotettaisiin

vain sen verran kuin ihmiset todella tarvitsevat, ettei sitä tarvitsisi heittää pois. (Susiluoma 2003, 7.) Tämän alaluvun tarkoituksena on luoda katsaus niihin edellytyksiin, jotka haastateltavien mielestä mahdollistavat dyykkauksen. On myös kiinnostavaa, minkälaisia ratkaisuja olisi löydettävissä jätteen määrän vähentämiseksi.

Dyykkaajien puheessa korostui se, että vielä syötäväksi kelpuutettavaa ruokaa on todella runsaasti roskiksissa.

Kun siis saattaa olla ihan käsittämättömiä määriä mitä löytyy, siis mitä mä oon kuullu, joku niinku, siis tuhat kiloa banaania, tai just tää niinku roskapöntöllinen jäätelöä, ja siis tällöisiä. Ne määrät on ihan jumalattomia, (...) et jos vaan pystyis kantamaan kaiken mitä sieltä löytää, niin sillä pystyis ruokkimaan monta perhettä. (V6)

Suomessa tapahtuva dyykkaus on luultavasti sen verran pienimuotoista, että kaikki tämä markettien roskeen heittäminen ei tule koskaan uudestaan käyttöön ja hyödynnettäväksi. Roskisdyykkausta ja dyykkaajia on joskus arvosteltu siitä, että hyväosaiset nuoret harrastukseksi käyvät roska-astioilla, kun yhteiskunnassa olisi monia ruoka-apua kipeämminkin tarvitsevia. Näkisin tällaisen kritiikin kuitenkin aiheettomana, sillä haastateltavieni puheen perusteella ruokaa kyllä riittäisi useammallekin dyykkaajalle.

Roskiksissa olevan ruoan runsaan määrän lisäksi kaupungissa eläminen nähdäkseni mahdollistaa dyykkauksen. Ensinnäkin kauppojen lukuisuus tarkoittaa, että mahdollisia dyykkauspaikkoja on ehkä enemmän kuin maaseudulla, jossa palvelut vähenevät jatkuvasti. Samalla ruoan pois heittäminen ja jätteen kertyminen todella konkretisoituu ja on aistein havaittavissa. Toisekseen kaupunki luo myös sopivan anonyymit puitteet dyykkaukselle. Kauppiaita tai mahdollisia muita tarkkailevia silmäpareja ei tunneta, jolloin jätteastioilla kierteilyn kynnyks madaltuu. Tosin eräs haastateltavista oli sitä mieltä, että maalla dyykkaaminen saattaa olla helpompaa kuin Helsingissä. Helsingissä suuri osa roskakatoksista on lukossa, tai muuten jätteastiat ovat sellaisissa paikoissa, jonne on mahdotonta päästä käsiksi. Roskiksien lukitsemisen voidaan nähdä olevan

myös viesti kauppiaalta: tänne ei haluta dyykkaajia. Haastateltavat arvelivat yleisesti kauppiaiden asenteen olevan negatiivinen dyykkausta kohtaan, vaikka poikkeuksiakin oli joku tavannut. Kuitenkin moni oli saanut tylyn häädön, jos oli sattunut roskiksille samanaikaisesti kauppiaan kanssa.

Miksi ruokaa sitten on niin kosolti roskiksissa? Toki on selvää, että osa heitetään pois pilaantumisen vuoksi. Tämä epäkelpo tavara on kuitenkin vain osa koko ruoan määrästä. Dyykkaajat näkevät yhtenä syynä ruokajätteen valtavaan määrään kulutusyhteiskunnan kehittymisen. Kuluttajien kohonneet vaatimukset ja päivittäistavarakauppojen välillä lisääntynyt kilpailu ovat saaneet kaupat lisäämään valikoimiaan. Kuluttajilla tulee olla valinnanvaraa, joten tarjolla pitää olla mahdollisimman monenlaisia tuotteita. Kauppa voi saada myös huonoa mainetta osakseen, jos jokin tuote on päässyt loppumaan. Lisäksi suurten automarkettien lisääntyminen huonontaa pienten lähikauppojen tilannetta. Ne joutuvat usein tilaamaan tavaroita yhtä suurissa erissä kuin supermarketit. Näin ollen, kun monenlaista tavaraa tilataan kauppaan suurissa erissä, on todennäköistä, että sitä jää ylikin. Eräs dyykkaajista järkeilee näin:

...koska valikoimat on niin suuret, että jos on ees yks paketti joka leipälaatua, niin sitähan on monta pähvilaatikollista pienessä kaupassa. Että tavallaan, eihän niiden hävikkien tarvi niin kauheen suuria olla. (V8)

Eräs haastateltava arvelikin, että kauppiaat tilaavat mieluummin liikaa kuin liian vähän tavaran loppumisen pelossa. Lisäksi yleisen elintason noususta johtuen ruoan arvostus on saattanut laskea. Koska ruoasta ei ole täälläpäin maailmaa ollut vähään aikaan pulaa, ei sen jätteeksi meneminen järkytä.

Suomessa on yleisesti vallalla terveysajattelu, jossa ruoan laatu ja hygieenisuus on korostetusti esillä. Jotkut haastattelemistani dyykkaajista ovat sitä mieltä, että tämän asenteen muuttumisen myötä jätteen määrä vähenisi. Joidenkin elintarvikkeiden viimeinen myyntipäivä –merkinnät on asetettu niin aikaisiksi, että tuote saattaa olla käyttökelpoinen vielä pitkän aikaa päivämäärän jälkeen. Tämä vaatisi kuitenkin muun muassa lainsäädännön muuttumista, joten se ei ole

kauppiaan vaikutusvallan alainen asia. Usein jätteistä saattaa kuitenkin löytyä myös tuotteita, joiden viimeinen myyntipäivä olisi vielä voimassa. Kaupalle voi olla kannattamatonta pitää hyllyssä tuotteita niiden viimeisenä myyntipäivänä, edes puoleen hintaan, sillä kuluttajat haluavat ostaa tuoretta. Toisaalta se voi olla myös kauppiaan kunnia-asia ja imagokysymys myydä pelkkää tuoretta tavaraa. Kuluttajienkin preferenssit ovat kuitenkin erilaisia, ja kaikki eivät välttämättä halua samaa.

Mä en ymmärrä, miksi kypsät hedelmät heitetään pois. Mä en halua ostaa esimerkiksi jotain kovia päärynöitä tai nektariineja, että roskiksessa on usein paljon parempia.
(V6)

Ruokatavaran roskeen heittäminen syynä voi olla myös pakkauksen rikkiäisyys tai virheellisyys. Lisäksi kauppiat saattavat olla haluttomia myymään esimerkiksi sesonkituotteita väärään aikaan.

Yksi ratkaisu jätteen hyödyntämiseksi on ruoan lahjoittaminen pois, esimerkiksi leipäjonoihin tai muille ruokaa jakaville yhteisöille. Monet kauppiat voivat kuitenkin pitää ongelmallisina asiaan liittyviä vastuukysymyksiä, ja siksi pidättäytyä lahjoittamisesta. Lisäksi toiminta vaatii logistisia ratkaisuja onnistuakseen.

7.3 Jokapäiväinen leipä ja muita käytäntöjä

Missä haastateltavat sitten käyvät dyykkaamassa? Selvästikin ruokakauppojen jäteastioilla, mutta millä perusteilla nämä kaupat valitaan tai soveltuvat dyykkaukseen? Kaiken alkunnostuksen jälkeen dyykkauksestaikin näyttäisi tulevan ennen pitkää jonkinlainen rutiini, joka on hoidettava ja joka kuuluu arkeen samalla lailla kuin varsinainen ruokaostoksillakin käynti. Ensinnäkin kaupan sijainti on merkityksellinen tekijä dyykkauskohteen valintaa tehdessä. Useimmiten haastateltavat dyykkaavat lähikauppojen roskiksilla. Koska roskiksille mennään yleensä kävellen tai polkupyörällä, on luonnollista, että lähellä kotia sijaitsevia kauppiaa suositaan. Toki tämä on myös aikaa säästävää

seikka. Muilla kuin vakiopaikoilla saatetaan käydä, jos satutaan ohikulkumatalla huomaamaan jokin kauppa ja sen roskikset. Aiemmin kun Roskaruokailijat r.y. oli vielä aktiivisesti toimiva yhdistys, niin eräs haastateltavista lähti varta vasten naapuripaikkakunnalle dyykkaamaan yhdessä muiden jäsenten kanssa. Ehkäpä yksi osasy s yhdistyksen toiminnan lopahtamiseen oli juuri se, että dyykkauksen halutaan olevan vaivatonta. Sille ei haluta eikä voidakaan uhrata ylettömästi aikaa muiden arjen velvollisuuksien keskellä. Seuraavasta lainauksesta ilmenee dyykkauksen arkinen puoli:

Siellä on aika monta siis sellasta niinku lähiöö mua lähellä, että silleen kahen-kolmen kilsan säteellä on varmaan viis paikkaa missä voi käydä. Selvästi käyn joissain paikoissa enemmän, (...) kun en mä jaksa ihan älyttömästi nähdä vaivaa sen eteen, et kiertelis koko Helsingin alueella ettimässä jotain. (V1)

Paikan valintaan vaikuttaa myös roskiksille pääsy. Erityisesti suurien markettien roska-astiat tai roskissuojat saattavat usein olla lukossa. Suurilla marketeilla saattaa olla myös prässejä, jotka murskaavat jätteen. Toisekseen etenkin pienet kantakaupungin lähikaupat saattavat sijaita talojen kivijalassa, jolloin jäteastiat ovat yleensä sisäpihoilla ovikoodien takana. Esteiden ei kuitenkaan anneta välttämättä haitata toimintaa. Yksi haastateltavista tietää ovikoodin erään kaupan sisäpihalle, ja on selvillä toisen lähikaupan roskiskoppiin tehdystä reiästä, josta pääsee kiipeämään sisään. Tässäkin on huomattavissa dyykkauksen sosiaalinen leviäminen: keinot on luultavasti kerrottu kaverilta kaverille.

Yleensä haastateltavat käyvät dyykkaamassa iltaisin, kauppojen sulkemisajan jälkeen. Joidenkin haastateltavien puheessa tuli ilmi tietty häpeän tai nolouden tunne. He haluavat välttää sitä, että joku näkisi heidät roskiksilla. Toisekseen yksi vastaaja mainitsi sen, että ei halua törmätä roskiksilla kauppiaseen tai muuhun henkilökuntaan, ja sen takia suosii ilta-aikoja. Tosin eräs dyykkaaja käy vakioroskiksellaan aina ennen kaupan sulkemista, sillä henkilökunta nostaa ruoat silloin lastaussillalle joksikin aikaa ennen kuin heittää ne roska-astiaan. Tämä helpottaa tietenkin valikointia. Kaikki eivät kuitenkaan ole ehdottomia siinä, että kävisivät ainoastaan iltaisin dyykkaamassa. Eräs mainitsi kävänsä roskiksilla

satunnaisesti päivisin esimerkiksi kotimatalla. Silloinkaan ei haluta välttämättä joutua huomioiduksi:

Joskus mä käyn päivällä jotain. Et se riippuu tietty vähän millanen paikka se on, (...) et jos se nyt on tosi avoimella paikalla, niin en mä sit. (V1)

Yksi dyykkaajista käy roskiksilla riippumatta kellonajasta. Tämä johtuu pitkälti käytännön seikoista. Kauppojen sulkemisajat ovat niin myöhäiset, että pienen lapsen kanssa dyykattaessa on roskiksilla käynti ajoitettava aikaisemmaksi.

Kaikki haastateltavistani eivät käy yhtä säännöllisesti dyykkaamassa. Aktiivisimmat käyvät yleensä muutaman kerran viikossa, ja vähintäänkin kerran viikossa. Käymisen useuteen vaikuttaa ensinnäkin saatavan saaliin määrä. Jos on sattunut löytämään erityisen paljon ruokaa kerralla, ei dyykkaamaan tarvitse lähteä kovin pian uudestaan. Toisekseen mainittiin se, että joskus dyykkaus saattaa tuntua rasittavalta tai vaivalloiselta, jolloin kaupassa tulee käytyä enemmän. Lisäksi taloudellinen tilanne voi vaikuttaa. Eräällä vastaajalla oli ollut aiemmin melko tiukka rahatilanne, ja silloin tuli käytyä useasti dyykkaamassa. Haastateltavieni joukkoon kuului myös kolme harvemmin dyykkaavaa henkilöä. Kaksi heistä dyykkaa harvoin sen vuoksi, että kaikkien lähellä sijaitsevien kauppojen jäteastiat ovat lukossa. Kolmannen dyykkaus taas on vähentynyt työelämään siirtymisen takia. Koska hän tekee roskiskierroksensa aina kauppojen sulkemisajan jälkeen, ja käy samalla kerralla useiden liikkeiden jäteastioilla, voi kierros kestää hyvinkin myöhään. Siten aikaisin aamulla toimeen rientävällä voi olla vaikeuksia sovittaa työelämä ja dyykkaus yhteen.

Mitä roskiksista sitten dyykataan? Kuten todettua, dyykkaukselle on ominaista ennalta-arvaamattomuus: koskaan ei tiedä, mitä roskiksesta sattuu löytymään. Haastateltavat mainitsivat kuitenkin leivän, vihannekset ja hedelmät yleisimpinä tuotteina, joita roskiksesta saa. Leipä on kaikkein tavallisin roskiksesta löydetty käyttökelpoinen tuote. Useat haastateltavat kertoivat, etteivät joudu koskaan ostamaan leipää kaupasta, sillä sitä löytyy paljon. Myös muita leivonnaisia saattaa olla leivän joukossa. Vastaajat ilmoittivat dyykkaavansa useimmiten myös

vihanneksia ja hedelmiä. Suurin osa vastaajajoukosta on kasvissyöjiä, joten kyseiset tuotteet ovat myös haluttuja. Harvemmin roskiksista saattaa löytää esimerkiksi maitotuotteita, kuten juustoja tai jogurtteja, tai erilaisia säilykkeitä. Lisäksi dyykkaajat kertoivat joskus löytämistään harvinaisista herkuista, kuten suklaalevyistä.

Dyykkaajat eivät kuitenkaan kelpuuta omaan ruokapöytänsä kaikkea roskiksessa olevaa ruokaa. Osa tavarasta on kiistatta pilaantunutta. Pilallisen ja vielä syömäkelpoisen erottelun haastateltavat kertoivat tekevänsä osin järkeilemällä, ja osin näkö- ja hajuaistia käyttäen. Valikointi tehdään yleensä heti roskiksilla ja kierroksen jälkeen vielä kotona uudestaan muun muassa pesemällä ja käsittelemällä vihannekset. Yksi kasvissyöjistä tekee valikointia syömäkelpoisuuden lisäksi myös tuotesisältöjen perusteella, eikä huoli muun muassa liivatetta sisältäviä tuotteita. Hän lukee myös leipien tuoteselosteita. Melko surkukupaisaakin, mutta siis myös roskiksesta on varaa valita, kiitos suurien valikoimien.

Dyykatessa eivät päde samanlaiset säännöt kuin ostopäätöksiä tehdessä. Roskiksilla ei tarvitse tehdä eettisiä tai vihreitä kulutusvalintoja, joita kaikki haastateltavista kaupassa asioidessaan tekevät. Pois heitetyn ruoan, oli se mitä tahansa, syöminen on aina eettisesti oikein, koska siten jätteen määrää saadaan vähennettyä. Tavallaan dyykkaus siis vapauttaa täysin kulutuksen vastuullisesta puolesta. Tästä vastuusta vapautuminen saattaa olla helpottava asia kulutuskriittiselle henkilölle:

...jotkut kaukaa tuodut hedelmät ja muut, ne on tavallaan vähän semmosia hankalia. Että jos miettii, että on hirveen kriittinen, niin niitä ei osta, mutta sitten kun niitä löytyy roskiksesta, että ne menee kaatopaikalle, niin sitten niitä voi hyvällä omallatunnolla syödä niin paljon kuin niitä riittää.

(V6)

Esimerkiksi monikansallisten yhtiöiden tuotteiden jättäminen roskikseen ei enää vaikuta mihinkään. Boikotoinnilla voidaan viestittää ainoastaan sillä tavoin, että jätetään tuote ostamatta. Toisaalta roskia syömällä ei voida myöskään tukea niitä tuotteita tai yrityksiä, jotka ovat dyykkaajien mielestä kannatettavia. Eräs dyykkaajista kuvailee ristiriitaa näin:

...kyl mä voink ne sieltä ottaa, banaanit ja muut. Silloin mä en oo maksanu niistä, et mä en tue niitä. Toisaalta mä taas välillä ajattelen niin, et ku mä otan niitä roskiksesta, niin mä en osta Reilun kaupan banaaneja kaupasta. Niin, et se on pois niiltä. (V2)

Huolimatta siitä, että monet haastateltavista olivat kasvissyöjiä, olivat jotkut harkinneet myös dyykatun lihan syömistä. Eräs heistä söikin lihaa, jos sattui joskus löytämään varmasti tuoretta ja syömäkelpoista. Dyykatun lihan syöminen on perusteltavissa paitsi jätteen määrän vähentämisellä myös yleisen tuotannon ja kulutuksen supistamisella.

Se, että sitä energiaa saa siitä lihasta, joka on jätettä, niin sen verran vähemmän taas tarvii jonkun maapallolla tuottaa kasviksia. Että kyllä se on aina kotiinpäin. (V3)

Lisäksi dyykatun lihan syöminen ei edistä eläinten taloudellista hyväksikäyttöä. Tällä epäkohdalla yleensä perustellaan kasvissyöntiä ja pidättäytyään eläinperäisten tuotteiden käytöstä.

Dyykkauksella on omat kirjoittamattomat sääntönsä: ikään kuin etiketti, jota dyykkaajat noudattavat. Ensinnäkin roskikset tulee jättää aina siistiin kuntoon. Mitään merkkejä käynnistä ei parane jättää, sillä tämä saattaa edesauttaa roskisten pysymistä lukitsemattomina. Toisekseen jotkut mainitsivat eräänlaisen solidaarisuuden muita dyykkaajia kohtaan. Jos roskiksilla on muita dyykkaajia, niin ruoka saatetaan jakaa kaikkien kesken. Muille dyykkaajille annetaan myös vihjeitä hyvistä paikoista. Lisäksi, jos on satuttu löytämään erikoisen paljon saalista, niin se usein jaetaan kaveripiirissä. Eräät haastateltavista osoittivat myös yhteisvastuullisuutta huono-osaisempia dyykkaajia kohtaan. Jos dyykattavasta

ruoasta tulisi joskus pula, niin todellista puutetta kokevat, kuten kodittomat ja ilman toimeentuloa olevat, menisivät heidän mukaansa etusijalle. Toisin sanoen haastateltavat eivät koe olevansa vähävaraisia siten, että heidän toimeentulonsa olisi riippuvainen roskisruoasta. Näin ollen pulan ilmetessä he tuntuivat velvollisuudekseen jättää ruoka niille, jotka sitä enemmän tarvitsisivat.

7.4 Dyykkaamalla kulutusta vastaan

Roskisdyykkauksen perusteluiksi annettiin monentasoisia syitä. Huomasin aineistoa läpikäydessäni, että näitä syitä on melko mahdotonta erotella selkeästi erilaisiin kategorioihin kuuluviksi, sillä jokainen syy tuntui liittyvän perimmiltään yhteen teemaan. Tämä teema on kulutuksen kritiikki, joka esiintyi kaikkien haastateltavien puheessa. Seuraavaksi esittelen niitä syitä, joilla roskisdyykkaajat perustelivat dyykkaustaan ja samalla kulutuksen kritiikkiään.

Ensinnäkin dyykkaajat arvostelevat jatkuvaa tuotannon ja kulutuksen kasvua, jonka tuloksena syntyy valtavasti jätettä. Dyykkaamalla tämä jäte saadaan käytettyä niin, että kaatopaikalle menevän ruoan osuus pienenee. Tähän kritiikkiin haastateltavien puheessa liittyy kiinteästi huoli ympäristön tilasta. Yhtäältä tuotannon ylläpitämiseen tarvitaan runsaasti luonnonvaroja, energiaa ja raaka-aineita. Länsimaiseen elämäntapaan itsestään selvinä kuuluvat asiat, kuten esimerkiksi autot, kertakäyttötavarat, kaukomailla tuodut hedelmät ja yletön tuotteiden pakkaaminen, mahdollistuvat ainoastaan hyvin korkein ympäristöllisin kustannuksin. Ruoan tuotanto pakkaamisineen ja kuljetuksineen kuluttaa valtavasti resursseja. Durning on arvioinut (1992, 77), että jos kaikilla maailman ihmisillä olisi samanlainen ruokavalio kuin länsimaisella kuluttajalla, niin käyttäisimme enemmän energiaa pelkästään ruoan ja juomien tuotantoon kuin tällä hetkellä kulutamme kaikkiin tarkoituksiin yhteensä. Siten korkein kustannuksin ja maapalloa rasittaen tuotettu ruoka on dyykkaajien mielestä saatava kulutettua ja käyttöön niin, ettei sitä jäisi yli. Toisaalta jäte taas muodostaa ja vapauttaa metaania ilmakehään, mikä puolestaan kiihdyttää kasvihuoneilmiötä. Dyykkauksen voisi siis nähdä eräänlaisena vastareaktiona niille ekologisille

riskeille, jotka ovat syntyneet kulutuksen sivutuotteina. Eräs dyykkaajista tiivistää seuraavassa lainauksessa sen, mistä kaikki haastateltavat puhuivat:

...maapallohan on menossa kohti ekologista katastrofia
 lujaa vauhtia. Ja onhan se epärationaalista olla käyttämättä
 sitä ravintoa, mikä on, eikä antaa sen vaan mennä roskiin.
 (V3)

Yhdellä haastateltavalla dyykkaus ja kulutuksen kritiikki kumpuavat uskonnollisuudesta. Hän on omaksunut muutamia vuosia sitten buddhalaisuuden, jonka keskeisenä ohjeena on vahingoittamisen välttämisen ohje. Dyykkauksen avulla hän pystyy noudattamaan tätä ohjetta ja vähentämään maailman kärsimystä siten, että hänen takiaan ei tarvitse tuottaa sitä määrää ruokaa, jonka hän dyykkaamalla löytää roskiksista.

Dyykkaajat ovat siis tiedostaneet maailman ekologisen tilanteen ja sen vakavuuden, ja näkevät, että dyykkaus voi olla yksi ratkaisuehdotus näihin ongelmiin. Jotkut dyykkaajista perustelevat dyykkaamistaan rationaalisuuteen liittyvillä argumenteilla. On erittäin epärationaalista ensinnäkin heittää niin paljon ruokaa kaatopaikalle, mutta dyykkaajien mielestä olisi myös järjen vastaista jättää hakematta se ruoka roskiksista, kun heillä kerran on tieto sen siellä olemassaolosta. Siten puheessa nosti päätään taloustieteille tuttu rationaalinen kuluttaja. Toisaalta jotkut dyykkaajat näkevät myös velvollisuudekseen toimia ympäristön puolesta ja tehdä asioita tunnetuksi muillekin. Joidenkin puheessa tuli esille se, että aloitteen tekeminen ja esimerkkinä toimiminen on nimenomaan niiden velvollisuus, joilla on ymmärrys asioiden kestävämmästä tolasta. Tässä nimenomaan näkisin roskisdyykkaajien ja itse roskisdyykkauksen laajemman merkityksen. Akateemikko Georg Henrik von Wright (1996, 73) esittää ajatuksiani tukevan näkemyksen siitä, että uudet alakulttuurit sisältävät kasvupohjan uusille, kestävämmille asenteille, jotka toivottavasti joskus omaksutaan myös kehitystä ohjaavalla tasolla. Ehkäpä itse dyykkaus ei vielä saa jätteen määrää huomattavasti vähenemään, mutta suunnannäyttäjinä toimien dyykkaajat voivat vaikuttaa kauaskantoisesti.

Paitsi että dyykkaajat ovat huolissaan ympäristön ja maapallon tilasta, he välittävät myös muista kansalaisista. Dyykkaajat tuntuvatkin olevan ihmisiä, joilla yleisesti ottaen välittäminen ulottuu laajalle, muihin kansoihin ja luontoon, eikä rajoitu pelkästään omiin tai edes oman valtion asioihin. Vaikka dyykkauksen ei suoranaisesti uskotakaan auttavan kehitysmaiden nälästä kärsiviä, on monilla huono omatunto siitä, että maailmassa vallitsee epätasa-arvo ruoan suhteen. Eräs dyykkaajista kiteyttää:

Että kyllä mun omaatuntoa soimaa olla hyvin toimeentuleva länsimaalainen, kun muualla maailmassa ihmiset oikeesti näkee nälkää ja kuolee nälkään, ja ei oo puhdasta vettä. (...) se vaan on niin väärin, että meillä heitetään niin valtavasti ruokaa roskeen länsimaissa, että toisilla ei oo mitään. (V7)

Tässä yhteydessä voidaan roskisdyykkausta verrata luvussa 4.2 esitettyyn jaotteluun niistä pyrkimyksistä, joita vaihtoehtoisen elämäntavan valinneilla on. Aho (1985, 222-223) puhuu moraalisesta kannanotosta, johon hän liittää tietynlaisen puhtaan omantunnon –periaatteen. Ainakin joillekin haastateltavista dyykkaus näyttäisi tuovan jonkinlaista helpotusta koettuun ahdistuksen tunteeseen: ”Sitä kun tekee, niin saa itselleen mielenrauhan. (V5)”

Jotkut haastateltavista mainitsivat dyykkauksen taloudellisen kannattavuuden. Sen sanottiin kuitenkin olevan vain lisähyöty, eikä varsinainen syy dyykkaukselle. Toki on otettava huomioon se, että ihmiset saattavat vastata niin kuin olettavat haastattelijan toivovan. Vastaajat saattavat myös kaunistella totuutta ja vastata siten, kuin mielisivät asian olevan. Osaksi mielenkiinnosta mutta osaksi myös testatakseni asiaa tiedustelin haastateltavilta, osaavatko he arvioida summaa, jonka edestä he dyykkaavat esimerkiksi kuukaudessa. Yksikään ei osannut sanoa, mutta arvaukset vaihtelivat kohtalaisen pienistä summista melko suuriin. Joku ei edes tiennyt, mitä leipä maksaa kaupassa. Haastattelemani dyykkaajat eivät kaiken kaikkiaan vaikuttaneet kovin hintatietoisilta kuluttajilta. Sen perusteella, että kukaan ei ollut laskenut dyykkauksen taloudellista hyötyä, vaikuttaisi myös siltä, että dyykkaajat hakevat ruokansa roskiksista muista syistä.

Useat haastateltavista pyrkivät minimoimaan tai ainakin vähentämään omaa kulutustaan. Kun osa ruoasta haetaan roskiksista, kaupasta ei tarvitse ostaa niin paljon. Dyykkaaminen mahdollistaa, ainakin osittaisen, kulutusyhteiskunnan ulkopuolelle jättäytymisen. Samalla dyykkaajien on mahdollista irrottautua siitä kuluttajan roolista, johon heidät on asetettu yhteiskunnan toimesta. Dyykkaajat ovat nähdäkseni onnistuneet luomaan ja toteuttamaan selkeästi oman, vaihtoehdoisen tavan elää asioidessaan kaupan takana. Heidän toimintansa ei ole näin ollen pelkästään valinnan tekemistä valmiiksi annettujen vaihtoehtojen välillä, kuten reilun kaupan tuotteiden tai luomutuotteiden välillä. Dyykkaajat ovat, elämänpolitiikan hengessä, pyrkineet rakentamaan ja määrittelemään oman uniikin elämäkertansa, joka ei ole perinteisten normien mukainen tai niistä riippuvainen. Heidät voitaisiinkin nähdä kulutusyhteiskunnan kapinallisina. He eivät ole suostuneet toimimaan niissä puitteissa, jotka valtaapitävät ovat määritelleet, vaan ovat pikemminkin kyseenalaistaneet koko tuotannon ja kulutuksen nykyiset muodot. Hankkimalla ruokansa epäsovinnaisella tavalla, dyykkaajat protestoivat paitsi tuotantoa ja sen menetelmiä vastaan mutta myös onnistuvat jättäytymään osittain koko systeemin ulkopuolelle. (Gabriel & Lang, 148-150.)

7.5 Kapinallista kokeilua vai pysyvä elämäntapa?

Olisi äärimmäisen kiinnostavaa tietää, kuinka yleistä dyykkaus on Suomessa. Mitään tilastotietoja ei ole saatavilla, joten meidän on tyydyttävä pelkkiin arvailuihin. Haastateltavillani ei myöskään ollut mitään yhtenäistä mielipidettä asiaan. Joillain ei ollut minkäänlaista käsitystä dyykkauksen yleisyydestä. Kaikki kuitenkin tunsivat jonkun, joka dyykkaa, ja osalla dyykkaus oli levinnyt kaveripiirissä laajallekin. Roskiksilla kävijät voitaisiin jaotella karkeasti kahteen ryhmään sen perusteella, miksi he dyykkaavat. Ensimmäinen on vähävaraisten ihmisten ryhmä, jotka dyykkaavat todellisen tarpeen, nälän, vuoksi. Tähän haastateltavieni puheen perusteella kuuluvat ensinnäkin yhteiskunnasta syrjäytyneet ihmiset, jotka ovat alkoholisoituneita ja mahdollisesti myös kodittomia. Lisäksi roskiksilla saattaa tavata kaikenikäisiä, korkeastikin koulutettuja ihmisiä, jotka ovat kohdanneet jonkin vastoinikäymisen, kuten

työttömyyden elämässään. Toiseen ryhmään taas kuuluu haastattelemieni kaltaisia ekologisesti ja kulutuskriittisesti ajattelevia nuoria. Osa heistä arvailikin, että dyykkausta ilmenee heidän piirissään ainakin suurimmissa kaupungeissa, kun taas pienemmillä paikkakunnilla ehkä pääasiassa ensimmäiseen ryhmään kuuluvien toimesta. Monilla oli joka tapauksessa dyykkaavia tuttuja muuallakin kuin pääkaupunkiseudulla.

Tiedustelin haastateltaviltani sitä, uskovatko he dyykkaavansa vielä tulevaisuudessakin, esimerkiksi viiden vuoden kuluttua. Halusin nimittäin ottaa huomioon myös sen mahdollisuuden, että dyykkaus on ohimenevä, nuoruuteen kuuluva ilmiö. Nuoruus elämänvaiheenahan kaiketi mahdollistaa erilaiset elämäntapakokeilut, sillä elämällä ei silloin vielä ole niin pysyviä raameja tai velvollisuuksia, jotka rytmittävät sitä. Dyykkaajien omat arviot vaihtelivat jonkun verran. Kukaan ei kuitenkaan ajatellut lopettavansa dyykkausta kokonaan tulevaisuudessa. Suurin osa uskoi vakaasti jatkavansa olosuhteiden muuttumisesta huolimatta. Perusteluina käytettiin muun muassa käyttäytymistä ohjaavia arvoja ja maailmankuvaa, joiden ei enää uskottu juuri muuttuvan. Toisaalta jotkut haastateltavista myönsivät, että muuttuvat olosuhteet saattavat vaikuttaa, mutta eivät nähneet niiden tekevän dyykkausta kuitenkaan mahdottomaksi. Joillain olosuhteet olivat jo muuttuneet ilman, että dyykkausta olisi lopetettu. Näitä muutoksia olivat muun muassa tulotason dramaattinen nousu ja jälkikasvun saaminen. Erään haastateltavan dyykkaus oli kuitenkin harventunut työelämäään siirtymisen takia. Siinä voikin ehkä piillä dyykkaukseen kuten muihinkin vaihtoehtoisiin elämäntapoihin sisältyvä dilemma: haluaako elää yhteiskunnan normien mukaan, käydä palkkatyössä ja ostaa ruokansa kaupasta muiden kansalaisten tapaan vai organisoida elämänsä uudelleen, käydä esimerkiksi osa-aikatyössä, jolloin aikaa jää muun muassa ruoan hankkimiseen roskiksista? Näen kuitenkin mahdollisena sen, että roskisdyykkaus ei ole näille nuorille vain hetkellistä toimintaa, jonka parissa puuhastellaan vain sen aikaa, kuin he tuntevat sen houkuttelevaksi ja vetovoimaiseksi. Siten dyykkaus ei välttämättä olisi tyypillinen postmoderni ilmiö siinä mielessä, että se vaihdetaan suhteellisen helposti toiseen elämänmuotoon, sellaiseen, joka kulloinkin tuntuu parhaiten palvelevan oman identiteetin rakentamista.

8 Roskisdyykkaajien elämänpolitiikka

8.1 Hyvä elämä

Juha Sihvola (1996) osoittaa hyvän elämän näkemyksen jakaantuneen kahteen suuntaan eurooppalaisen ajattelun historiassa. Ensinnäkin se voidaan käsittää aristoteelisesti, yhteisöllisen ihmiskuvan kautta. Tällöin luonteen hyveet toteutuvat hyvässä elämässä, johon sisältyy tasapainoisena kokonaisuutena niin oman kuin yhteisönkin elämän suunnittelua, tunnesiteiden kehittämistä, toimintaa perheen ja ystävien seurassa, elämän iloista nauttimista sekä järjen, aistien ja muiden kykyjen kehittämistä. Toisaalta hyvän elämän käsitys voi perustua individualistiseen ihmiskuvaan. Sen mukaan jokainen elämä on ainutlaatuinen kokonaisuus, joka muodostuu yksilöllisten halujen ja mieltymysten toteuttamispyrkimysten tuloksena. Näin ollen ei ole olemassa mitään yleistä hyvän elämän määritelmää, vaan se on sitä, mitä kukin sattuu haluamaan. (Sihvola 1996, 71-74.)

Mistä roskisdyykkaajien hyvä elämä sitten rakentuu? Millainen heidän arvomaailmansa on? Ronald Inglehart on esittänyt jo vuonna 1977, että länsimaalaisten ihmisten arvoissa ja käyttäytymisessä on tapahtumassa massiivinen muutos, eräänlainen hiljainen vallankumous. Hänen mukaansa toimeentulon ja aineellisen hyvinvoinnin arvostamisen sijasta ihmisten arvot muuttuvat post-materialistisiksi, jolloin elämisen laatu on ensisijainen. (Inglehart 1977, 3-23.) Dyykkaajien kohdalla väite post-materialististen arvojen omaksumisesta näyttäisi pitävän paikkaansa. Heidän elämäntapansa ei vaikuta perustuvan kulutukseen tai aineellisiin asioihin, vaan elämän sisältö löytyy muualta. Omaa hyvän elämän käsitystä tuotiin kuitenkin osin julki kulutuksen kautta, vertaamalla omaa kuluttamattomuutta yleiseen, vallalla olevaan kulutusjuhlan viettoon:

Kuitenkin kun pystyy olemaan onnellinen hyvin vähällä, niin elämä on aika vakaalla pohjalla. Ihmiset jotka rakentaa onneaan sen ostamisen varaan, tai kauneuden varaan, niin se onnihan romahtaa joku päivä. (V3)

Osa haastateltavista vastasi arvostavansa etupäässä ihmisiä ja ihmisyyttä. Arvostus ilmenee käytännössä kahdella tavalla. Ensinnäkin joidenkin dyykkaajien käsitys onnellisesta elämästä riippuu niistä ihmissuhteista, joita elämässä on. Omat perhe-, rakkaus- ja ystävyysuhteet ovat heille keskeisessä asemassa. Toisaalta osa ilmoitti arvostavansa myös muita kuin lähipiiriin kuuluvia ihmisiä. Ihmisten välillä tulisi vallita tasa-arvo siinä mielessä, että kaikilla olisi mahdollisuus hyvään elämään. Muiden arvostus näkyy myös siinä, että vastaajat pyrkivät elämään oman elämänsä niin, etteivät vähennä sillä muiden hyvinvointia tai onnellisuutta. Oman kulutuksensa minimoimisella dyykkaajat mahdollistavat kaikille kansoille ja ihmisille sekä tuleville sukupolville yhtäläiset mahdollisuudet tehdä omaa elämää koskevia valintoja. Eräs haastateltavista selittää ajattelutapaansa näin:

Mut että se, (...) että mä oon onnellinen, niin esimerkiksi jos mä vähennän sillä jonkun muun onnea tai hyvinvointia, niin sitten mä en voi olla aidosti onnellinen. Että mä toivon, että mä itse voisin hyvin, ja että muut vois hyvin, että se ei ois mitenkään muilta pois. (V7)

Ihmisten arvostamisen lisäksi joidenkin dyykkaajien hyvään elämään kuuluvat individualistiset arvot, kuten itsensä toteuttaminen. Heille on tärkeää se, että elämässä on jokin itselle merkittävä asia, suuri kiinnostuksen tai intohimon kohde, jota voi toteuttaa. Dyykkauksen ja kulutus kriittisesti elämisen voisi kuvitella olevan juuri tällaisia asioita.

Luonto ja ympäristö ovat kaikille dyykkaajille tärkeitä asioita. Jotkut kokivat olevansa niin kiinteästi osa luontoa, että sen merkityksen arvioiminenkin on melko mahdotonta. Haastateltavilla oli aika ajoin hankaluuksia selittää omaa luontosuhdettaan, niin keskeinen elementti kuin luonto heille tuntui olevankin.

No kaikkea (mitä luonto merkitsee). Ei tohon voi mitään muuta sanoa, kaikki on luontoa ja ympäristöä, sitähan me ollaan. (V3)

Sinänsä luonto on dyykkaajille itsestäänselvä välttämättömyys ja osa arkea, jolloin sen sanoiksi pukeminen on mutkallista. Vaikka haastateltavien ei ollut välttämättä kovin helppo vastata kysymykseeni luonnon merkityksestä, tuli sen arvostus esiin muissa yhteyksissä, puhuttaessa esimerkiksi kulutuksesta ja taloudesta. Toki dyykkaajat osasivat antaa joitain määritelmiä. Luonnolla on sekä väline- että itseisarvoa dyykkaajille. Välinearvo ilmenee siten, että muun muassa luonnossa liikkuminen ja rauhoittuminen ovat heille tärkeitä asioita. Kuitenkin luonto nähdään jo itsessään arvokkaaksi. Haastateltaville on keskeistä jo pelkkä tieto siitä, että luontoa on olemassa. Sen merkitys on perusteltavissa myös tieteellisesti, kaiken elämän mahdollistajana. Dyykkaajat ovatkin poikkeuksetta huolissaan luonnon tilasta. Tämä huolestuneisuus ei kuitenkaan tunnu olevan pelkkää asioiden tilan päivittelyä, vaan se on saanut haastateltavat toimimaan tilanteen parantamiseksi. Useat opiskelevat sellaisia aloja, joiden kautta voi vaikuttaa ympäristön tilaan. Myös arkipäiväiset valinnat, kuten dyykkaus, ovat tekoja luonnon puolesta. Sinänsä luonnon puolesta koettu hätä ei siis ole lamaannuttavaa laatua.

Kyllä mä siis oon siitä tosi huolissaan, mut sit jollain tavalla sitä turtuu. Mut ei nyt niin turta, etten mä haluais tehdä asioille jotain, vielä en oo niin pahasti paatunut. (V1)

Muutama dyykkaaja arvostaa elämässään kiireettömyyttä ja aikaa. Jatkuvan rahan ansaitsemisen ja toisaalta kulutuksen perässä juokseva ihminen ei ehdi dyykkaajien mielestä havaita niitä asioita, jotka todella merkitsevät elämässä. Elämästä pitäisi voida nauttia muutenkin kuin suorittamisella. Kuten Cross (1993, 1) sen ilmaisee, aika ja raha ovat tämän päivän kaksi dilemmaa: kumpaakaan ei tunnu olevan riittävästi. Ihmiset on valjastettu yhtäältä tuottamiseen ja toisaalta kuluttamiseen. On tehtävä yhä enemmän palkkatyötä, jotta olisi varaa kuluttaa. Kuitenkin vapaa-aikaa tulisi olla riittävästi. Kulutus vaatii oman aikansa, ja niinpä se lohkaisee yhä suuremman palan länsimaalaisen ihmisen vuorokaudesta. Dyykkaajilla kuitenkin riittää ymmärrystä ihmisille, jotka ovat sisällä oravanpyörässä. Ihmisillä on heidän mukaansa jossain määrin mahdollisuus valita elämäntapansa, mutta kulutusyhteiskunnan kehittymistä pidetään kuitenkin pääsyyllisenä siihen, että kansalaiset ovat joutuneet ajan ja rahan noidankehään.

Kyynisestikin voisi kysyä, onko tällainen puhe sitten vain sellaisten henkilöiden idealistista haaveilua, jotka eivät ole vielä joutuneet kohtaamaan elämän todellista puolta, sen vaatimuksia ja velvollisuuksia? Mene ja tiedä, mutta joitakin valintoja elämän yksinkertaistamiseksi oli jo tehty. Tällaisiksi voi laskea erään haastateltavan vapaaehtoisen kotiin jäämisen ja siellä lapsen hoitamisen, sekä toisen dyykkaajan ekoyhteisön perustamisen ja sinne lähitulevaisuudessa muuttamisen. Kuitenkaan haastattelemani joukko ei ole tässäkään asiassa yhdenmukainen. Yksi dyykkaaja ilmoitti arvostavansa myös taloudellista toimeentuloa jonkin verran. Autio ja Heinonen (2002, 210) toteavatkin, että nykynuorison arvot voivat olla samanaikaisesti sekä materialistisia että ympäristömyönteisiä. Tämä näyttäisi pitävän paikkaansa ainakin yhden roskisdyykkaajan kohdalla.

Helve (2005) on erotellut nuoret kolmeen maailmankuvaltaan erilaiseen ryhmään: humanisteihin, individualisteihin ja traditionalisteihin. Tämän jaottelun perusteella haastattelemani dyykkaajat ovat lähinnä humanisteja. Heidän asenteitaan vastaavia arvoja voidaan löytää etupäässä vasemmiston ja vihreiden ideologioista. Humanisteille kuten dyykkaajillekin on tyypillistä eettisen älyllinen suhtautuminen ympäristökysymyksiin, ja he ovat valmiita luopumaan omista eduistaan ympäristön vuoksi. Humanistinuoren mielestä taloudellinen kasvu ei myöskään tarkoita samaa kuin hyvinvointi. Tosin dyykkaajissa on piirteitä myös individualistien ryhmästä, johon kuuluvat ovat moderneja ja kriittisiä nuoria ja jotka eivät ole omaksuneet perinteisen aatemaailman arvoja. (Helve 2005, 214.)

Individualistisuus ja siihen liittyvä yksilöllisyys voidaan käsittää itsekkyytenä. Ymmärtääkseni dyykkaajien kohdalla ei kuitenkaan ole kyse egoismista. Monien puheessa tuli esiin suvaitsevaisuus muita kohtaan. Sosiologi Zygmunt Baumanin (1996) mukaan suvaitsevaisuus ei ole pelkästään pidättäytymistä halusta puuttua toisen pyrkimykseen, vaan se on myös toisen erilaisuuden merkityksellisyyden ja pätevyyden tunnustamista. Lisäksi suvaitsevaisuus edellyttää toisen subjektiivisen hyväksymistä ja vaatii dialogia yksinpuhelua välttääkseen (Bauman 1996, 41-42). Useimmat dyykkaajat eivät varsinaisesti koe elävänsä erilailla kuin muut, jolla tarkoitan tässä yhteydessä valtaväestöä. Haastateltavat tuntevat eroavansa muista lähinnä kulutukseen liittyvien ajattelutapojen kautta. Shoppailu tai omaisuuden

haaliminen ei kerta kaikkiaan kiinnosta. Sinänsä dyykkaajat näkevät elämäntapansa siis vaihtoehtoisena mutta eivät välttämättä poikkeuksellisenä. Ensinnäkin monien dyykkaajien viiteryhvät koostuvat samanhenkisistä ihmisistä, jotka elävät samanlaista, kuluttamattomuuteen perustuvaa elämää. Sillä tavoin he eivät koe olevansa ainoita, sillä kestävä elämäntapa on levinnyt laajalle heidän piirissään:

Sit taas jos miettii omaa tuttavapiiriä, niin siinä ei se kyllä oo ollenkaan poikkeava. Ja mun mielestä muutenkin on semmonen kasvussa, että ihmisten kansalaisaktiivisuus on jollain tavalla kasvussa. Et se on ihan hienoa huomata. Mut joo, kyl mä koen olevani osa jotain vastarintaa, tai jotain tästä mainstreamista poikkeavaa. (V7)

Toisekseen dyykkaajat tunnustavat, että jokainen ihminen on persoona ja sillä tavoin jo syntyessään uniikki. Siten myös kaikkien elämäntavat voivat olla erilaisia. Näin ollen erilaiseksi tai poikkeavaksi määrittelemine riippuu aina käytettävästä näkökulmasta ja siitä, kuka määrittelijä on. Kulutus onkin tänä päivänä yhä enemmän fragmentoitunutta. Se tarkoittaa sitä, että kulutustyyli ja erilaiset elämäntavat ovat yhä moninaisempia, vaihdellen kuluttajalta toiselle. Dyykkaajat siis myöntävät oman erikoislaatuisuutensa, mutta samalla vaatimattomastikin asemoivat itsensä samalle tasolle muiden kuluttajien kanssa.

Voisi olettaa, että dyykkaajat eivät antaisi materiaalille mitään sijaa elämässään. Vastoin alkuperäisiä luulojani, he eivät kuitenkaan ole kokonaan post-materialististen arvojen läpäisemiä. Dyykkaajat eivät kieltäneet täysin materiaa ja tavaraa. Toisaalta me elämme fyysisessä maailmassa, jolloin ei ole mahdollistakaan olla aivan riippumaton materiaalista. Sen merkitystä itselle oli kuitenkin selvästi pohdittu. Toisaalta puheessa tuli esille tietty syyllisyyden tunto siitä, että tavaralla on oma merkityksensä. Toisaalta taas ei nähty tarpeellisenakaan olla täysin vapaita kaikesta omaisuudesta. Monille esimerkiksi koti ja sen esineet ovat rakkaita ja sisältävät merkityksiä. Tärkeät tavarat ovat merkityksellisiä myös siten, että niistä halutaan pitää hyvää huolta, jopa vaalia. Joku taas haluaa säästää kaiken.

Lieneekö tämä pohjimmiltaan sitten materialismia vai kestäväää kulutusta, sitä ovat dyykkaajat itsekin puntaroineet:

Tai mähän suorastaan rakastan materiaa, mä yritän pitää siitä hirveen hyvää huolta ja toivon, että ne kestää paljon. Että mulla on paljon rakkaita esineitä ja tämmösiä, joista mä tykkään ja joita mä kunnostan ja, pidän hyvänä. (...) mä luulen, et loppujen lopuks tämmöset niin sanotut kestävät kuluttajat, ne on ihan hillittömiä materialisteja... (V6)

8.2 Muutoksen tarve ja utopiat

Dyykkaajat kritisoivat rankasti kapitalismiin perustuvaa talouselämää. Kritiikki on jäsenneltävissä kahteen ryhmään. Ensinnäkin talouden kasvun korostamista pidetään kestävämmänä teesinä. Haastatteluissa tuli esille se, että jatkuvasti kasvava talous on kerta kaikkiaan mahdoton yhtälö. Kasvulle tulee siis jossain vaiheessa vastaan rajat, muun muassa luonnonvarojen ehtymisen myötä. Osa mielestä tämänhetkinen elintaso on riittävä, osa taas olisi valmis ottamaan askelia taaksepäinkin. Lisäksi dyykkaajat kyseenalaistavat sen, että taloudellinen kasvu tarkoittaisi samaa kuin hyvinvointi. Post-materialististen arvojen mukaisesti, korkeampi elintaso ei automaattisesti tarkoita onnellisempaa kansakuntaa. Talouskasvusta puhuttaessa haastateltavien puheessa tuli esille tietynlainen ”muut ihmiset” –erottelu. Nämä muut ihmiset ovat niitä, jotka on saatu ajattelemaan juuri siten, kuin voittoa tavoittelevat yritykset ovat halunneetkin. Seuraavassa lainauksessa kiteytyy se kritiikki, jota ilmeni kaikissa haastatteluissa:

...tää talouden valta, se on mun mielestä tosi suuri ongelma, se vaikuttaa tosi moniin muihin ongelmiin, esimerkiks ympäristöongelmiin Että se koko mentaliteetti, et kaiken pitää perustua talouden jatkuvaan kasvuun, niin musta se on tosi iso ongelma. Se on mun mielestä jotenkin absurdi keksintö, johon kaikki vaan uskoo sokeesti. (V1)

Toisekseen dyykkaajat arvostelivat taloutta sen valta-aseman kautta. Talouselämän ja taloudellisten toimijoiden nähdään olevan suurin vallankäyttäjät yhteiskunnassa, jolloin muun muassa niin Suomen kuin muunkin maailman politiikkaa tehdään pitkälti talouselämän ehdoilla. Kun taloudella on valta, pehmeiden arvojen pinnalle nouseminen nähdään liki mahdottomana.

Talouden kasvu perustuu luonnollisestikin kulutuksen kasvuun. Kulutusyhteiskunnan kehittymistä dyykkaajat eivät ylipäätään näe kovin myönteisenä asiana. Sen kehittyminen on lisännyt ensiksikin ihmisten eriarvoistumista. Ihmiset ovat entistä enemmän jaoteltavissa yhtäältä menestyjiin ja toisaalta väliinputoajiin taloudellisen toimeentulon ja materian perusteella. Lisäksi jotkut tuomitsevat ylitsevuotavan markkinoinnin ja mainonnan syyllisiksi kulutuksen kasvuun. Paitsi että mainokset synnyttävät uusia tarpeita ja haluja kuluttajille, on mainonta osaltaan ollut mukana luomassa nykyistä, nopealla syklillä vaihtuviin trendeihin perustuvaa kulutuskulttuuria. Dyykkaajat tuntuvat näkevän asian samoin kuin Eero Paloheimo (1978), joka määrittelee talousmiesten valta-aseman, mainosten itseoikeutetun osan ihmisten psyykkisestä maailmasta ja kuluttamisen makeuden liittyvän erottamattomaksi kolmiyhteydeksi. Yksilön tehtäväksi jää tämän kolmiyhteyden ylläpito (Paloheimo 1978, 177).

Osa haastateltavista korostaa myös länsimaisen kulutusyhteiskunnan huonoa vaikutusta kehitykselle. Länsimaalaisesta kulutukseen perustuvasta elämäntavasta on tullut väärin perustein ihanne, jota kehitysmaat pyrkivät jäljittelemään. Elintason tavoittelun lisääntyminen maailmassa taas osaltaan johtaa ekologisesti yhä kestävämpään tilanteeseen. Dyykkaajat ovatkin pääasiallisesti sitä mieltä, että kaikkien tulisi kuluttaa vähemmän ja sen lisäksi suunnata kulutus uudelleen. Jotkut ovat kulutuksen vähentämisen puolesta, mutta näkevät realistisempaa vaihtoehtona kulutuksen uudelleen suuntaamisen. Uudelleen suuntaaminen tarkoittaa muun muassa palveluiden ja esimerkiksi kotimaisten luomutuotteiden käyttöön siirtymistä. Sinänsä dyykkaajien ei voi sanoa kannattavan välttämättä kehityksen taantumista vaan asioiden uudelleen arvottamista.

Haastateltavat ovat hyvin perillä niistä riskeistä, jotka uhkaavat ihmistä ja koko maapalloa. Suuret ympäristöongelmat ja etenkin ilmastonmuutos huolestuttavat. Nämä riskit käsitetään pääasiassa ihmisestä ja sen toiminnasta aiheutuviksi. Dyykkaajien näkemykset saattaisivat jonkun mielestä kuulostaa pessimistisiltä maailmanlopun ennustuksilta, mutta omasta mielestään he ovat varmasti hyvinkin realisteja:

...mä näen, että jos se (kulutusyhteiskunta) vaan pääsee kehittymään eteenpäin hallitsemattomasti, (...) niin kyllä ihminen tuhoo itsensä. Et kyllä sitten ihmislaji häviää maapallolta, ja sitä ennen monet, monet muut lajit. Mä näen, että se johtaa niin kestävämpään tilanteeseen, ettei tää luonto, ja ihminen osana sitä, kestä sitä mitenkään. (V7)

Väyrynen (2001) on analysoinut globalisaatiota ja sen kritiikkiä, ja osoittaa kritiikin jakautuvan moraaliseen, sosiaaliseen ja ekologiseen arvosteluun. Tämä luku on sisältänyt otteita kaikista näistä kritiikin lajeista. Dyykkaajien esittämä globalisaatiokritiikki jäsentää maailman lähinnä länsimaihin ja kolmanteen maailmaan. He katsovat nykyisen kehityksen kulkevan eriarvoistavaan ja vääristyneeseen suuntaan, samalla kun talousjärjestelmämme sallii niin ihmisiä kuin ympäristöäkin koskevat vääryydet. Siten dyykkaajien samoin kuin muidenkin globalisaatiota arvostelevien kritiikki perustuu vaatimukseen maailmanlaajuisesta sosiaalisesta oikeudenmukaisuudesta ja ympäristönsuojelusta. (Väyrynen 2001, 124-125.)

Voisi helposti kuvitella, että haastateltavieni oma elämä olisi rankkaa ja kyynisyyden täyttämää johtuen kaikista ongelmien ja uhkien tiedostamisesta ja pohtimisesta. Tämä ei arvioni mukaan kuitenkaan pidä paikkaansa, sillä kaikki tuntuivat olevan melkoisen tyytyväisiä elämäänsä. Oma elämä koskevat toiveet olivat hyvinkin arkipäiväisiä, opiskeluun tai ihmissuhteisiin liittyviä asioita. Osa haaveili muutosta maaseudulle lähemmäksi luontoa. Luvussa 3.3 esitetyin Giddensin (1990, 137) käyttämin termein dyykkaajien suhtautumistapa riskeihin on lähinnä radikaali sitoutuminen. Perusasenne kaikkien uhkien tiedostamisesta huolimatta on loppujen lopuksi positiivinen. Dyykkaajat näkevät tulevaisuuden tuovan uusia mahdollisuuksia, jolloin muutoskin voidaan saada aikaan. Usko

ihmiseen ja etenkin omaan sukupolveen muutoksen toimeenpanijana on tallella. Sillä jos dyykkaajat eivät itse uskoisi muutoksen mahdollisuuteen, niin eikö silloin olisi myös turhaa toimia ympäristöystävällisesti? Ehkäpä myös se, että he ovat sitoutuneet muutoksen aikaansaamiseksi ja päättäneet tehdä konkreettisia tekoja ympäristön puolesta, vähentää koettua ahdistusta. Loppujen lopuksi dyykkaajien sanoma on mielestäni ennen kaikkea lohdullinen: vaikka maailman tila on huono ja luultavasti huononee edelleen, ei peliä ole vielä menetetty.

8.3 Kulutus

Kuten lukija jo ehkä arvaakin, dyykkaajat pyrkivät kuluttamaan vähän. Tavoitteena on kaiken kulutuksen minimointi. Osa haluaa myös kuluttaa, niin paljon kuin mahdollista, kulutusyhteiskunnan ulkopuolella. Kovin vaikeaa tai itsehillintää vaativaa se ei ole heille ollut, vaan kulutuksen välttely on heidän mukaansa tapahtunut pikemminkin hyvin luontaisesti. Kaupoissa kiertely tai uusista tavaroista haaveilu ei yksinkertaisesti kiinnosta. Dyykkaajia voisikin nimittää Salomäen (2005) tapaan kieltäytyjänuoriksi. Nämä kulutuksesta kieltäytyvät nuoret asettavat rajoja itselleen kaiken sallimisen sijaan, ja siten esittävät uudenlaisen kapinan muodon. Näin he samalla kyseenalaistavat sen, onko kaikki välttämättömänä pidetty todella sitä. (Salomäki 2005, 451-452.)

Vaikka kaikki haastateltavistani tavoittelevat kulutuksen vähentämistä, on heidänkin joukostaan silti löydettävissä eroavaisuuksia. Yhtä poikkeusta lukuun ottamatta kaikki kuitenkin arvelivat kuluttavansa vähemmän kuin keskivertokuluttaja. Tämä haastateltava ei uskonut kuluttavansa määrällisesti vähemmän mutta ehkä eri tavalla. Hän hankkii muun muassa vaatteensa kirpputorilta. Osalla jo tulojen vähäisyys rajoittaa kulutuksen määrää. Toisaalta tulojen suuruus ei automaattisesti lisää kulutusta. Yksi haastateltavistani on perinyt muutamia vuosia sitten merkittävän omaisuuden. Siitä huolimatta hänen kulutuksensa on hyvin vähäistä ja jopa askeettista verrattuna muihin haastateltaviini, muista länsimaalaisista keskivertokuluttajista puhumattakaan. Hän ei muun muassa käytä lainkaan lämmitystä asunnossaan, ja talvisin lämpötila voi laskea melko alhaiseksikin. Post-materialistinen arvomaailma näyttäisi siis

voivan juurtua syväälle, jolloin sitä ei noin vain pyyhkäistä pois uusien mahdollisuuksien ja olosuhteiden ilmaantuessa. Materia ei näytä korvaavan sitä kokonaisvaltaista tyydytystä, jonka henkisten arvojen mukaan elämisestä saa. Seuraavasta lainauksessa dyykkaaja perustelee elämäntapaansa näin:

Että siinä mielessä oon aika fasisti, tai sellanen aikamoinen idealisti ja fundamentalisti. Mun elämä on aika kovaa, meinasin sanoa tunteetonta, mutta se ois täysin väärä sana, koska mun elämä on täynnä tosi hyviä tunteita. Siis semmonen aatteen mukaisesti eläminen tuottaa ihan mielettömän nautinnon, ja se eettisen näkökulman mukana oleminen, muiden olentojen hyvinvoinnin ajatteleva...
(V3)

Dyykkaajien kulutustottumuksia voisi kutsua harkitsevaisiksi ja vastuullisiksi. Kierrätys on tavallista ja muun muassa huonekalut hankitaan käytettyinä. Periaatteena on, että kaikki käytetään mahdollisimman loppuun saakka. Siksikin laadulla ja kestävyydellä on merkitystä ostopäätöksiä tehdessä. Myös tuotteen alkuperä vaikuttaa. Ruokaa kaupasta ostaessaan dyykkaajat tekevät eettistä ja vihreää valikointia. Suurin osa haastatteleistani henkilöistä on kasvissyöjiä, joten myös eläinten oikeudet ovat heille tärkeitä. Luomutuotteita ja Reilun kaupan tuotteita suositaan niiden korkeammasta hinnasta huolimatta. Kun haastateltavat minimoivat kulutuksensa ja dyykkaavat osan ruoastaan, on heidän mukaansa sitä paremmalla syyllä varaa ostaa kalliimpia tuotteita. Joidenkin yritysten tuotteita dyykkaajat taas boikotoivat. Turhana kulutuksena he pitävät yksityisautoilua ja suosivat julkista liikennettä. Tosin yksi dyykkaajista polkupyöräilee kaikki alle kolmenkymmenen kilometrin matkat saastuttamista välttääkseen. Kaiken kaikkiaan kulutuksen teesinä tuntuu olevan pikemminkin sen laatu kuin määrä. Dyykkaajilla vaikuttaisi olevan pitkälle kehittynyt käsitys kulutuksen moraalista puolesta; he erottavat ”hyvän” ja ”pahan” kulutuksen toisistaan.

Vaatteensa dyykkaajat hankkivat käytettyinä muun muassa roskalavoilta tai kirpputoreilta. Kirpputorityyli luultavasti kuuluu osaltaan dyykkaajan ulkoiseen olemukseen. Paitsi että sen kautta rakennetaan omaa identiteettiä, on sillä myös sosiaalinen merkityksensä. Pukeutumalla samoin kuin muut ekologisesti

ajattelevat ihmiset, vahvistetaan omaan viiteryhmään kuuluvuuden tunnetta. Samalla voidaan erottautua muista muotia seurailevista nuorista. Samalla tavoin kuin kuluttamisella, myös kuluttamatta jättämisellä voidaan tavoitella omaa identiteettiä ja yksilöllisyyttä sekä määritellä yhteenkuuluvuutta toisten kanssa. Olennaista on kai ilmaista, ettei oma identiteetti perustu kulutukseen ja tavaran haalintaan tai muodin seurailemiseen. (Hirvilammi, Pukarinen, Saarikoski & Savikko 2005, 138.)

Kuitenkaan kirpputoreilla asiointi ei kiinnosta kaikkia, vaikka siellä saisi tehdä hyvällä omatunnolla hankintoja. Jotkut dyykkaajista kokevat olevansa täysin etäänntyneitä kulutuksesta; heillä ei yksinkertaisesti riitä mielenkiintoa siihen. Se ei tuo mielihyvää tai tyydytystä, vaan pikemminkin se voi synnyttää ahdistusta. Tämä voi ensinnäkin johtua siitä, että kaupoissa todella tulee näkyväksi se kulutushysteria, jonka vallassa muut ihmiset ovat. Eräs dyykkaajista kuvailee omaa tuskatilaansa näin:

Välillä ahistaa niinku tosi pahasti. No ruokakauppaa kohtaan mä en oo saanu kehitetty mitään ihan järjetöntä ahistusta, mut et noi kaikki muut. Että enhän mä käy esimerkiks vaatekaupoissa enää ollenkaan, en oo käyny pitkään aikaan, koska mua ahdistaa se, että miten paljon ihmiset ostaa, ja miten huonolaatuisia asioita ne ostaa, ja miten paljon ne sit niistä maksaa. (V8)

Kiinnostusta ostamiseen tai kaupoissa kiertelyyn ei välttämättä ole senkään vuoksi, että vastuu kulutusvalintojen oikeellisuudesta saattaa painaa harteilla. Vastuuntunto ilmenee seuraavasta dyykkaajan lainauksesta:

Kyllä mä kaikkee mietin tarkkaan. Että senkään takii mä en tykkää käydä kaupassa, kun mä en aina jaksais lukee kaikkea läpi niin tarkasti. Ja mä en pysty olemaan lukematta ja vertailematta. (V2)

Dyykkaajien kulutusta voisi luonnehtia myös tunnolliseksi. Heräteostoksia ei tehdä, sillä tuotteet ostetaan vasta perusteellisen pohdinnan ja muihin tuotteisiin vertailun jälkeen. Haastateltavien puheessa oli kuitenkin merkkejä siitä, että ekologisetkin valinnat rutinoituvat nopeasti. Kun jonkun tuotteen paremmuus on kerran todettu, ei järkeilyn prosessia tarvitse toistaa joka kerta. Siten dyykkaajien ei suinkaan tarvitse viettää kauppojen hyllyjen välissä tuntikausia valiten vähiten maapalloa kuormittavinta tuotetta. Valintojen puntaroiminen saattaa olla kyllä joskus vaivalloista, mutta toisaalta nautittavaakin. Koska eräällä haastateltavalla on aikaa, on hänestä mukavaa selvittää muun muassa yhtiöiden kotimaisuusprosentteja. Ehkäpä selvittämisen vaivan näkeminen on sen arvoista, että lopuksi tietää tehneensä oikean ja vastuullisen valinnan. Lehtonen (1999, 219) toteaaakin, että moraalisen ohjeiston mukaan toimiminen on itsessään palkitsevaa, sillä se vahvistaa käsitystä itsestä järkevänä, kulutustapojaan hallitsevana subjektina.

Vaikka dyykkaajat ottavat huomioon kulutuksen eri puolet ja vaikuttavat olevan kaiken kaikkiaan hyvin vastuullisia kuluttajia, ei heidän kulutuskäyttäytymisensä ole silti täysin ristiriidatonta. Jotkut dyykkaajista tuntevat kaikista pyrkimyksistä huolimatta kuluttavansa liikaa. Ainakin osalla siis on joitain mielihaluja kulutuksen suhteen tai asioita, joista luopuminen on hankalaa. Kulutuksen minimointi ei siten välttämättä ole dyykkaajillekaan helposti toteutettava asia, vaan ehkäpä koko elämän pituinen tehtävä. Ristiriitaisuuksia esiintyy myös kulutuksen sisällöissä. Haastateltavien puheessa ilmeni se, että oman kulutuksen täydellinen järkeily on vaikeaa, jos ei aivan mahdotonta. Omista periaatteista saatetaan poiketa ensinnäkin arjen helpottamiseksi.

Mä koen tällä hetkellä ihan suunnattoman huonoa omaatuntoa siitä, että me ollaan hankkimassa tiskikonetta. Ja tiskikone on kai aika normaali semmonen kodinkone.
(V6)

Myös käytössä olevat resurssit, kuten aika, saattavat pakottaa kompromisseihin. Moisander (1996, 128) esittääkin, että resurssien puute on yksi niistä syistä, jotka estävät ympäristömyönteistä kuluttajaa toimimasta asenteidensa mukaisesti.

Vaikka dyykkaajat eivät harrasta lomamatkailua, voi joskus olla pakko matkustaa lentäen sen sijasta, että valitsisi monta päivää kestävästä mutta ekologisemman bussimatkan. Tässäkin dyykkaajat kuitenkin osoittavat erilaisuutensa: yksi dyykkaajista välttää lentomatkailua viimeiseen asti ja matkustaa ulkomaille aina laivalla tai junalla.

Kaikki eivät kuitenkaan tunne kulutuksensa olevan ristiriitaista tai ainakaan pöytäsiitä huonoa omaatuntoa. Toisaalta voidaan epäillä, että kyse saattaa olla kognitiiviseen dissonanssiin eli tiedolliseen epäkohdonmukaisuuteen liittyvästä rationalisoinnista. Silloin henkilö pyrkii selittämään niin itselleen kuin muillekin toimintansa epäkohdonmukaisuudet siten, että koettu dissonanssi lakkaisi tai vähenisi. (Festinger 1957, 2-3.) Joka tapauksessa dyykkaajat perustelevat ristiriitoja muun muassa suhteuttamalla ne niihin vastuullisiin kulutustapoihin, joita he yleensä noudattavat. Dyykkaajien kulutusvalinnat, jotka eivät ole ekologisten tai eettisten perusteiden mukaisia, ikään kuin kompensoituvat niillä hyvillä ja vastuullisilla valinnoilla, joita he enimmäkseen tekevät.

Toisekseen dyykkaajankin luottamus omiin vaikutusmahdollisuuksiin saattaa joskus horjua, kuten seuraavasta käy ilmi:

...en mä aina oo ihan varma siitä, että auttaisko se maailmaa enemmän, jos mä oisin jotenkin ihan hirveen tarkka niistä (kulutusvalinnoista). (...) mä en oo pystynyt perustelemaan sitä tarpeeksi hyvin itelleni, miks mun pitäis joka tilanteessa olla niin tarkka. Vaikka mä ehkä toisaalta haluisin, että se on vähän semmonen hämärä alue mun moraalissa. (V1)

Haastateltavien puheessa tuli esille myös tietty armollisuus itseä kohtaan. Mahdollisista kulutuksen ristiriitaisuuksista huolimatta itselle ei haluta olla liian ankaria, soimaten jokaisesta kyseenalaisesta kulutuspäätöksestä. Pyrkimyksenä ei siten kai ole olla täydellinen kuluttaja, joka ei hairahdu koskaan, vaan tehdä parhaansa, edes vähän oikein. Ekologinen tai vihreä elämäntapa ei siis välttämättä ole koskaan valmis, vaan sillä on aina varaa kehittyä.

8.4 Vaikuttaminen

Suhonen (1994) on esittänyt kansalaisille kahta ympäristöpolitiikkaan liittyvää roolia. Yhtäältä ympäristön tilaan voidaan vaikuttaa kuluttajina, toisaalta taas poliittisina kansalaisina. (Suhonen 1994, 117.) Perinteisesti ymmärretty politiikan käsite on siis laajentunut koskemaan myös kulutusta. Tässä luvussa tulen käyttämään hyväkseni tätä kuluttajaan ja poliittiseen kansalaiseen tehtyä jaottelua roskisdyykkaajien henkilökohtaista vaikuttamista tarkastellessani.

Sillä, minkälaisia arkipäiväisiä valintoja ihmiset tekevät, on vaikutusta niin paikallisesti kuin yleismaailmallisestikin. Siten kaikki kulutus on poliittista. Tosin kulutuspäätöksillä vaikuttaminen voi nähdäkseni olla joko tietoista tai tiedostamatonta. Roskisdyykkaus on nimenomaan tietoista toimintaa, sillä se on kannanotto jätteen syntymistä ja kertakäyttökulttuuria vastaan. Lisäksi dyykkaajien muut kulutuspäätökset näyttävät olevan pitkälle harkittuja. He tiedostavat kulutuspäätösten vaikutussuhteet ja haluavat omilla valinnoillaan vaikuttaa tärkeiksi katsomiensa asioiden tilaan. Toisaalta dyykkaajat eivät halua vaikuttaa tiettyihin asioihin; kulutuksen vähentämisellä ja vastuullisella kulutuksella pyritään olemaan vaikuttamatta ekologisiin tekijöihin. Eräs dyykkaajista esittää asian näin:

Kai mä johonkin semmoseen pyrin, että mun elämästä täällä maapallolla jäis mahdollisimman vähän fyysisiä merkkejä tai vaikutuksia, että enemmänkin ne muutokset, joita mä saisin aikaan, ois semmosia henkisen tason asioita. Että mä en halua, että musta jää iso ekologinen jalanjälki, vaan että se ois sitten, joku muu. (V7)

Vastuullisia kulutusvalintoja tekemällä ja omalla elämäntavalla ei nähdä olevan välittömiä vaikutuksia, vaan muutokset ovat melko hitaita. Useat dyykkaajat katsovat, että näissä asioissa ryhmällä on vaikutusvaltaa. Sinänsä yksittäisen kuluttajan ostopäätökset eivät ole merkityksellisiä, sillä joukossa piilee voima. Tässä lieneekin kuluttaja-aktivistin ydinsanoma (Gabriel & Lang 1995, 153).

Dyykkaajien voisi sanoa harjoittavan kuluttajakansalaisuutta. He pyrkivät vaikuttamaan kulutus päätöksillään ja kuluttamatta jättämisellään paitsi omaan elämäänsä, myös yhteiskunnan rakenteisiin. Gabrielin ja Langin (1995, 182) kuluttajakansalainen on epäitsekäs ja vastuunsa tunteva kuluttaja, joka ei tavoittele pelkästään omaa etuaan. Mistä kuluttajakansalaisen altruismi ja pyyteettömyys sitten oikein kumpuaa? Ensinnäkin näkisin, että dyykkaajat ovat hyvin tietoisia yhteiskunnan ja koko maailman tilasta. He tuntevat asioiden monimutkaisiakin vaikutussuhteita, sekä ymmärtävät suuria kokonaisuuksia. Lisäksi heillä on kyseenalaistamisen taito; he osaavat ja myös uskaltavat kyseenalaistaa jatkuvaan kulutukseen perustuvan yhteiskuntamme. Toisekseen dyykkaajat uskovat pystyvänsä vaikuttamaan asioihin ja saamaan muutosta aikaan. Kuluttajalla on siten heidän mielestään valtaa. Tämän vaikutusvallan käsittäminen tuo ehkäpä osaltaan vastuuta: tiedostetaan muun muassa ekologiset ongelmat, sekä uskotaan omiin vaikutusmahdollisuuksiin muutoksen aikaansaamiseksi. Näin ollen olisi ristiriitaista olla toimimatta. Tekemissäni haastatteluissa korostuu myös henkilökohtainen velvollisuus. Jokainen on velvollinen elämään ja kuluttamaan harkiten ja siten pyrkimään kohti parempaa. Kaikkien panosta siis tarvitaan. Vaikka dyykkaajat puhuvat jokaisesta, he kuitenkin korostavat eniten omaa velvollisuuttaan. Sikäli he ehkä kokevat olevansa siinä muutoksen etujoukossa, joka voi olla johdattamassa maailmaa oikeaan suuntaan:

...jos ne ihmiset, jotka sen tiedostaa, tiedostaa tietyllä tavalla ekologisen tilanteen ja sen vakavuuden, niin jos ne ei ota sitä asiakseen toimia, (...) niin kuka sen sitten aloittaa sen muutoksen? Siis tottakai sen pitäis levitä koko yhteiskuntaan, mutta kyllä se niiden ihmisten, jotka on sen jossain vaiheessa ymmärtäneet, niin pitäis kunnioittaa itseänsä sen verran, et sitten toimii sen mukaisesti. (V3)

Postmodernissa yhteiskunnassa perinteet ja normit ovat heikentyneet, eivätkä ne enää juurikaan aseta rajoituksia tai ehtoja yksilön elämälle. Elämästä on tullut ainakin näennäisesti vapaampaa. Ehkäpä juuri sen vuoksi dyykkaajilla korostuu velvollisuus ylläpitää järjestystä itse itselleen, tässä tapauksessa kulutuksensa rajoja määrittelemällä.

Entäpä millaisia poliittisia kansalaisia roskisdyykkaajat ovat? Jos politiikka ymmärretään perinteisesti vain puoluepolitiikkana, niin kokevatko dyykkaajat sen varteenotettavaksi vaikuttamiskeinoksi? Tässä haastateltavien näkemykset jakaantuvat. Kaksi dyykkaajaa kuuluu varsinaiseen poliittiseen puolueeseen. Muutama muu ilmoitti käyvänsä äänestämässä, vaikkakaan he eivät juuri usko vaikuttamisen mahdollisuuksiinsa sitä kautta. Ylipäätään perinteistä politiikkaa kritisoitiin byrokraattiseksi ja jähmeäksi, joka on etääntynyt kansalaisista. Osa nimenomaan ei halua vaikuttaa minkään puolueen kautta, vaan pikemminkin omana itsenään. Haastattelemani henkilöt eivät siis suurimmaksi osaksi näytä olevan puoluepoliittisesti orientoituneita. He eivät kuitenkaan ole sellaista passiivista tai välinpitämätöntä joukkoa, joksi nykyajan nuorisoa on joskus luonnehdittu. Kaikki heistä haluavat vaikuttaa kollektiivisten asioiden muuttamiseksi. Perinteisenä vaikuttamisen keinona mielletty edustuksellinen demokratia ei vain välttämättä ole se toimintakenttä, jolla uskotaan saavan muutosta aikaan.

Järjestötoiminta on haastateltavilleni tärkeä vaikuttamisen kanava. Roskisdyykkaus näyttäisi yhdistävän monella eri tavalla aktiiviset ihmiset. Useat kuuluvat erilaisiin ympäristöjärjestöihin kuten Suomen luonnonsuojeluliittoon, joka on maltillinen toiminnaltaan, tai Greenpeaceen, joka taas voidaan luokitella äärimmäisiä keinoja käyttäväksi järjestöksi. Satunnaisia laittomuuksia vaativaa toimintaa perustellaan sillä, että tarkoitus pyhittää keinot, ja että kaikki julkisuus on hyvää julkisuutta. Dyykkaajissa on siis ripaus anarkismia muutenkin kuin roskiksilla vierailemisen kautta. Eräs haastateltavista perustelee oikeuden ottamista omiin käsiin seuraavanlaisesti:

Tai jos miettii vaikka, mun toimimista ympäristöjärjestössä, niin kyllä mä joskus osallistun siellä laittomuuksiin, mut että sillä on ainakin joku syy. Mä oon tavallaan sitä mieltä, että lait ei kuitenkaan ikinä oo ajan tasalla. Että jos pystyy estämään jotain väärää tapahtumasta, niin sitten se on oikeutettua. (V7)

Ympäristön lisäksi jotkut dyykkaajat pyrkivät toimimaan myös eettisyyden ja ihmisten puolesta. Eräs on mukana SPR:n ja Amnestyn toiminnassa, toinen taas Reilun kaupan puolesta ry:ssä. Tosin jälkimmäisen haastateltava koki liian kaupalliseksi, ja jättäytyi toiminnasta pois. Sinänsä joidenkin dyykkaajien voisi sanoa olevan vielä enemmän kuin globalisaatiokriittisiä nuoria. He ovat koko talouden globalisaatiota vastaan. Tämä antiglobalisaatioksi kutsuttu ilmiö pyrkii hillitsemään tavaroiden ja ihmisten liikkumista maapallolla, muun muassa boikotoimalla tuontituotteita (Laine 2005, 290). Lisäksi voidaan todeta, että dyykkaajien vaikuttaminen on tyypillistä neljännen aallon liikehdintää: he eivät keskity ainoastaan yhteen teemaan, vaan asiakenttä on suhteellisen laaja (Konttinen & Peltokoski 2004, 168).

Erilaisten järjestöjen kautta toimimalla dyykkaajat uskovat pystyvänsä vaikuttamaan tärkeiksi katsomiinsa asioihin. Tämän lisäksi järjestötoiminta saattaa olla dyykkaajille eräänlainen harrastus tai ajanviete, jossa tapaa samanhenkisiä ihmisiä. Paitsi että se voi tukea omaa viiteryhmään kuulumisen tunnetta, se saattaa vahvistaa tietynlaista ”me-henkeä”. Toisaalta poliittisena kansalaisena toimimisen aktiivisuus vaihtelee jonkin verran haastateltavien kesken. Osa toimii monessakin eri järjestössä aktiivisesti, osa vain yhdessä. Joku taas etsii vielä omaa vaikutuskanavaansa mielenosoituksiin ja muihin tapahtumiin osallistuen mutta ei kuitenkaan minkään järjestön edustajana. Dyykkaajien vaikuttamisen keinoja voidaan pitää elämänpoliittisina. Sen lisäksi että he pyrkivät refleksiivisesti vaikuttamaan omaan elämäänsä ja sen kulkuun myönteisellä tavalla, he ottavat toiminnassaan huomioon myös maailmanlaajuiset seikat. Mikäli hyväksymme Ahon (1985, 222-223) ajatuksen vaihtoehtoisesta elämäntavasta poliittis-yhteiskunnallisena strategiana, on roskisdyykkaus näin ollen selitettävissä osaksi yksilöllistä ja ekologista projektia. Järjestöissä toimiminen ja omalla elämäntavalla vaikuttaminen kertoo siitä, että dyykkaajat haluavat olla mukana tekemässä jotain konkreettista ja hyödyllistä. Näiden keinojen lisäksi jotkut dyykkaajat uskovat käyttävänsä tulevaisuudessa asiantuntijavaltaa. Osa dyykkaajista opiskelee ja toivoo myös joskus työskentelevänsä alalla, jolla on mahdollista vaikuttaa erilaisiin epäkohtiin. Dyykkaajat voivatkin olla sellaisia toisinajatteliijoita, jotka vastaisuudessa aikaansaavat uutta yhteiskunnallista keskustelua omissa ammateissa toimiessaan.

Kuten Pulkkisen (2000, 75) pro gradu –työssään tutkimat eläinsuojelijat, myös roskisdyykkaajat pitävät tärkeänä asennevaikuttamista. Jotta kulutuksen ja siitä syntyvän jätteen kasvua voitaisiin hillitä, tarvitaan niin julkista kuin yksityistäkin keskustelua. Asennevaikuttaminen tulee heidän mukaansa aloittaa ruohonjuuritasolta, tiedottamalla ja valistamalla ihmisiä muun muassa ympäristöuhkista. Lisäksi oma elämäntapa toimii esimerkkinä asenteista, joita voi levittää edelleen keskustelemalla niin ystävien, perheen kuin muunkin lähipiirin kanssa. Dyykkaajat uskovat siis paitsi itse toimintaan niin myös dialogin voimaan.

9 Tutkimuksen tarkastelu

9.1 Johtopäätökset

Opinnäytteen tekemisen prosessia voisi kutsua eräänlaiseksi matkaksi. Matkan varrelle kuuluu vaihtelevasti ylä- ja alamäkiä, välillä tiukkoja mutkia ja sitten taas tasaista suoraa. Matkoilla, kuten tälläkin opinnäytteellä, on aina jokin tarkoitus. Minun pyrkimykseni oli ennen kaikkea kuvata ja sitä kautta ymmärtää roskisdyykkaajien vaihtoehtoista elämää. Työtä tehdessäni sain sukeltaa hetkisen ajaksi dyykkaajien maailmaan ja siihen, minkälaista elämä on kun sitä ei rytmitä rahan tai materian tavoittelu. Tavoittamani kahdeksan dyykkaajaa mahdollistivat tämän yritykseni kertomalla omista roskisdyykkaukseen liittyvistä käytännöistään ja kuluttamattomasta elämäntavastaan. Pyrkimyksenäni oli ymmärtää näiden henkilökohtaisten tarinoiden kautta ilmiön yhteiskunnalliset ja yksilölliset merkitykset. Jokaisen matkan on kuitenkin päätyttävä joskus. Tämän taipaleen loppumetreillä tunnen, että olen löytänyt perille kaikista mutkista huolimatta ja tavoittanut jotain siitä, mitä lähdin alun perin etsimäänkin.

Tekemissäni haastatteluissa ilmeni, että roskisdyykkaus on hyvin käytännöllistä toimintaa ympäristön puolesta. Se on kierrätystä, jossa markettien hylkäämät elintarvikkeet otetaan uudelleen käyttöön. Yleisimmin roskiksista hyödynnetään leivät, hedelmät ja vihannekset, joita löytyy runsaasti. Dyykkauksen mahdollisuudesta useimmat olivat kuulleet jo asiaa harrastavilta tuttaviltaan, ja ensimmäinen kerta kaupan takapihalle oli tehty ystävän kanssa. Useimmat haastateltavani olivat jo ennen dyykkauksen aloittamista ajatelleet ja toimineet ympäristövastuullisesti ja heidän elämäntapansa oli ollut kulutuskriittinen. Sinänsä dyykkaus ei siis varsinaisesti mullistanut kenenkään elämää, vaan se oli uusi lisä jo entisestään vihreään elämäntapaan.

Haastattelemani joukko dyykkaa ideologisista syistä, joita ovat ympäristönsuojelu ja kulutuksen kritiikki. Haastattelemieni nuorien motiivina toimii ensinnäkin se, että dyykkaaminen vähentää kaatopaikalle menevän jätteen määrää. Toisekseen dyykkaajien ei tarvitse ostaa kaupasta sitä, minkä he löytävät roskiksista. Siten he

pystyvät vähentämään oman kulutuksensa määrää ja sen myötä kuormittamaan ympäristöä edes hiukan vähemmän. Roskisuus syöminen vapauttaa myös eettisestä vastuusta. Tänä päivänä kuluttajan on hyvin vaikeaa tai liki mahdotonta valita markkinoiden eettisin tai ympäristöystävällisin tuote. Muun muassa yhtiöiden monimutkaiset omistajuussuhteet ja vaikeasti käsitettävissä olevat valmistusprosessit saavat valvettuneimmankin kuluttajan ymmälleen. Dyykkaajien mielestä poisheitetyn ruoan syöminen on kuitenkin aina oikein. Siksi roskiksilla asioidessa ei tarvitse tehdä eettistä tai vihreää valikointia, vaan kaikkea saa syödä hyvällä omallatunnolla. Tämä vastuusta vapautuminen innostaa osaltaan dyykkaajia suosimaan roskiksilla käyntiä kaupan sijaan. Haastateltavieni motiiveja eritellessä on lisäksi otettava huomioon taloudelliset syyt. Ne mainittiin haastatteluissa, mutta vasta kulutuksen kritiikkiin liittyvien syiden jälkeen. Haastatteluiden perusteella näyttääkin, että taloudelliset hyödyt ovat haastattemilleni dyykkaajille vain lisäkannustin eivätkä perimmäinen syy roskiksilla vierailemiseen.

Dyykkaus on loppujen lopuksi melko arkista puuhaa: se on yksi arkeen kuuluvista rutiineista, jolle ei haluta uhrata ylettömästi aikaa ja vaivaa muiden velvollisuuksien keskellä. Siksi roskiksilla asioinnin tuleekin olla suhteellisen vaivatonta, jotta se voi muodostua vakiintuneeksi käytännöksi. Osalla haastateltavistani dyykkaus oli vähentynyt lähinnä sen vuoksi, että kaupat ovat lukinneet roskiksiaan tai hankkineet erityiset puristinsäiliöt, jolloin jätteisiin ei pääse käsiksi. Tosin täysin vaivatontahan dyykkaus ei koskaan ole. Dyykkaus vaatii enemmän aikaa kuin ostoksilla käynti, sillä yleensä dyykatessa täytyy käydä useamman kuin yhden kaupan roskiksella. Lisäksi hygieniasyistä tuotteet täytyy valikoida ja käsitellä tarkasti ennen käyttöön ottoa. Dyykkaajien näkemä vaiva mielestäni osoittaaakin, että he ovat todella sitoutuneita asialleen kierrellessään kauppojen takapihoilla.

Hakemalla ruokansa jätteiden seasta dyykkaajien on mahdollista nousta vastarintaan ja olla taipumatta kerskakulutuksen ikeen alle. Haastattemilleni nuorille dyykkaus ei ole taloudellinen pakko, vaan mielenilmaus kulutuskeskeistä ja tuhlailevaa yhteiskuntaa kohtaan. Toki toisinajattelihoita ja vallankumouksellisia on aina ollut. Nähdäkseni dyykkaajien vastahankaisuudella

on kuitenkin omat erityispiirteensä, jotka poikkeavat perinteisistä systeemiä vastaan kapinoivista. Dyykkaajien protesti on ensinnäkin hiljaista, sillä he eivät halua julistaa ideologiaansa barrikadeilla tai käännäyttää ihmisiä. Dyykkaajat haluavat osoittaa omalla esimerkillään, että toisinkin on mahdollista elää. Protestiin ei myöskään kuulu kollektiivinen vaan pikemminkin omakohtainen vaikuttaminen. Dyykkaus on osa kulutusta kritisoivaa elämäntapaa. Ominaista on myös kokonaisvaltaisuus. Dyykkaajat eivät korosta pelkästään yhtä teemaa, vaan keskiössä ovat niin ekologiset kuin sosiaalisetkin kysymykset. Lisäksi dyykkaajat painottavat henkilökohtaista vastuuta: jokaisen tulisi tiedostaa oman kulutuksensa seuraukset ja pyrkiä kaikin keinoin toimimaan mahdollisimman ympäristövastuullisesti omassa elämässään. Näin ollen protestiin kuuluu moraalinen vastuu. Kuitenkin he ovat suvaitsevaisia ja avarakatseisia tunnustaen muutkin elämäntapansa kuin omansa.

Haastattelemani dyykkaajat haluavat tehdä aidosti omintakeisia valintoja elämänsä järjestämiseksi. He ovat kiinnostuneita ja tietoisia yhteiskunnan ja maailman tilasta, ja hakevat aktiivisesti ratkaisuja havaitsemiinsa epäkohtiin. Vaikka haastateltavani tiedostavat maapallon tilan olevan huono, he eivät kuitenkaan ole lannistuneita. Oma elämäntapa on haastattelemilleni henkilöille keskeinen vaikuttamisen väline. Heille henkilökohtainen on siten myös poliittista, joten heidän vaikuttamiskeinojaan voikin kutsua elämänpoliittisiksi. Dyykkaajien henkilökohtaisten valintojen tarkoituksena on saavuttaa hyvä elämä. Heidän hyvän elämän kokemuksensa ei kuitenkaan muodostu ulkoisista merkeistä tai taloudellisen hyödyn maksimoinnista, mikä saattaa tuntua joistakin käsittämättömältä tai peräti epärationaaliselta. Kyse on kuitenkin siitä, että omilla valinnoillaan dyykkaajat pystyvät tekemään omasta elämästään mielekkään sekä elämään sopusoinnussa arvomaailmansa ja periaatteittensa kanssa. Tavallaan heidänkin siis voi sanoa tavoittelevan omaa hyötyään: se ei vain ole materiaalista hyötyä. Ideologian hylkääminen tai sen vastaisesti toimiminen on näille henkilöille kerta kaikkiaan mahdoton ajatus. Tämä, jos mikä, on mielestäni rationaalista käyttäytymistä.

Dyykkaajien voidaan sanoa olevan vapaaehtoisesti vaatimattomia, sillä he ovat tehneet tietoisien valinnan luopua tietyistä elintason suomista eduista. Tästä huolimatta haastattelemani henkilöt eivät kertaakaan puhuneet uhrauksista. Vihreä elämäntapa ei tarkoita näille henkilöille mistään luopumista, vaikka se siltä saattaa näyttääkin ulkopuolisen silmin. Haastateltavieni puheessa esiintyivät pikemminkin erilaiset vapaudet ja mahdollisuudet, joita ympäristövastuullisesti eläminen heille suo. Minimoimalla kulutuksensa heillä on mahdollisuus käyttää aika muuhun kuin kulutukseen. Samalla he tuntevat vapautuvansa ahdistavasta tuotannon ja kulutuksen noidankehästä. Siten dyykkaajien kulutuskriittinen elämäntapa ei suinkaan ole kurinalaista asketismia, vaan suurta tyydytystä tuottava.

Kuten Haimin (2001, 5) haastattelema dyykkaaja toteaa Vegaia-lehdessä, voi roskisdyykkaus olla merkittävä keskustelunaihe vain yltäkylläisessä kulutuskulttuurissa. Haastateltavieni kertomusten perusteella käyttökelpoista ruokaa on valtavasti roskiksissa. Tämä on mielestäni vankka todiste siitä, että elämme tuhlailevassa yhteiskunnassa. Tilanne on varsin kaksijakoinen: samalla kun roskikset pursuavat hyvää tavaraa, osa kansasta taas on riippuvainen yhteiskunnan tuesta ja muun muassa leipäjonojen antimista. Olisikin äärettömän tärkeää saada tämä roskeen heitetty, mutta syömäkelpoinen ruoka hyödynnetyksi kokonaisuudessaan. Kulutuskriittisten roskisdyykkaajien määrä on luultavasti niin pieni, etteivät he koskaan pysty kaikkea roskisruokaa hyödyntämään. Dyykkaavia nuoria on jopa arvosteltu siitä, että he vievät vähäosaisten kansalaisten leivän roskiksista. Mielestäni roskisdyykkaajia ei voida kritisoida ennen kuin ruoan jakelu ja hyödyntäminen saadaan järjestettyä niin, että se menee todella sitä tarvitseville kaatopaikan sijaan.

Koska kulutuksen kasvu ei näytä pysähtymisen merkkejä, on luultavaa, että roskisdyykkauskin jatkuu kulutusta kritisoivien toimesta. On vaikeaa arvioida roskisdyykkauksen yleisyyttä. Haastateltavieni viiteryhmissä dyykkaus on varsin tavallista, mutta sen perusteella emme voi tehdä koko yhteiskuntaa koskevia päätelmiä. Yhtä hankalaa on ennustaa jäävätkö dyykkaajat Saariston mukaisesti (1994, 112) ”modernin marginaaliin”, vai voisivatko he todella toimia yhteiskunnallisen muutoksen etujoukkona. Helmikuussa 2006 internetiin

perustettu dyykkaajien keskustelupalsta (Dyykkarit 2006) on joka tapauksessa aktiivisessa käytössä. Palstalla voi keskustella muun muassa yleisesti dyykkauksesta, kertoa saamastaan saaliista ja jakaa vinkkejä hyvistä paikoista muille. Sivustolla voi myös hakea seuraa roskiksille: seuraa haetaan niin Kainuusta, Varsinais-Suomesta kuin Vantaaltakin. Myös haastattelemieni dyykkaajien puheen perusteella vaikuttaa, että roskisdyykkaus ei ole ainoastaan pääkaupunkiseudun ilmiö. Yhtenä mahdollisuutena onkin uskoa, että dyykkaajien ekologinen ajattelu ja hiljainen protesti leviävät tuttavalta tuttavalle, kylästä kylään ja lopulta pienien purojen kautta koko yhteiskuntaan.

9.2 Jatkotutkimusaiheita

Roskisdyykkaus ja etenkin vihreä elämäntapa ovat aiheita, joista riittää tutkittavaa. Dyykkauksesta varsinkaan ei juuri ole tehty tutkimusta. Ensinnäkin olisi mielenkiintoista tutkia miesten ja naisten välisiä eroja. Tietääkseni Roskaruokailijat ry:n perustajajäsenet olivat miehiä. Tässä tutkimuksessa haastateltavien joukkoon valikoitui kuitenkin vain yksi mies. Olisiko mahdollista, että miehet yleensä aloittavat kyseisenkaltaiset liikkeet, mutta naisille jää käytännön toteutus? Mene ja tiedä, mutta sukupuolten välisiä eroja tutkittaessa otoksen tulisi olla suurempi kuin tässä tutkimuksessa, jotta aineistosta voitaisiin tehdä kvantitatiivisia päätelmiä.

Toisekseen olisi kiehtovaa tehdä pitkittäistutkimus roskisdyykkauksesta, esimerkiksi viiden tai kymmenen vuoden kuluttua tämän tutkimuksen toteuttamisesta. Silloin voisi tarkastella muun muassa sitä, dyykkaavatko haastatteleman henkilöt edelleen, ja onko heidän elämäntapansa yhä kulutuskriittinen. Lisäksi olisi mielenkiintoista tietää, missä ammateissa dyykkaajat toimivat sekä minkälaista heidän yhteiskunnallinen vaikuttamisensa on. Vielä pidemmän ajan päästä, esimerkiksi 20 vuoden kuluttua tehdyn tutkimuksen avulla voitaisiin selvittää yleensä elämäntavan omaksumiseen liittyviä kysymyksiä. Tällöin olisi ehkä mahdollista ottaa tarkasteluun mukaan dyykkaajien mahdolliset lapset, ja selvittää, onko kulutuskriittinen elämäntapa periytynyt heille vanhemmiltaan.

Tämä tutkimus keskittyi sellaisiin roskisdyykkaajiin, jotka dyykkaavat vapaaehtoisesti ja ideologisista syistä: minimoidakseen kulutuksensa ja vähentääkseen jätteen määrää. He eivät ole kuitenkaan ainoa dyykkaajien ryhmä, vaan roskiksilla vierailee muitakin henkilöitä. Keitä nämä muut sitten ovat ja miksi he hakevat ruokansa jätteiden seasta? Oletettavasti yksi ryhmä voitaisiin nimetä taloudellisen pakon ja selviytymisen vuoksi dyykkaaviksi. Entä onko muita roskiksilla asioivia ryhmiä olemassa? Roskisdyykkausta voitaisiinkin pitää eräänlaisena ekoshoppailuna. Siinä shoppailun tilana toimivat ruokakaupan takapihalla sijaitsevat roskikset, joista dyykkaajat valikoivat tuotteita omaan käyttöönsä. Vaihdon välineenä ei vain toimi perinteisesti raha. Roskisdyykkauksen lisäksi myös muita ekoshoppailun tiloja ja niissä asioivia olisi mielenkiintoista tutkia. Näitä ovat muun muassa kirpputorit, kierrätyskeskukset ja erilaiset ekokaupat. Myös vaihtopiireissä lienee tutkittavaa. Vaihtopiirissä sen jäsenet vaihtavat tavaroita ja palveluksia kuvitteellisen paikallisrahan avulla. Olisi kiintoisaa tutkia, keitä vaihtopiirien jäsenet ovat ja miten järjestelmä todella toimii.

Useat suomalaiset kertovat kyllä arvostavansa luontoa, mutta eivät välttämättä kuitenkaan käyttäydy kovin ympäristömyönteisesti. Kuten haastattelemilleni dyykkaajille, osalle kuluttajista ympäristövastuullisuus tuntuu kuitenkin olevan hyvin sisäistetty toimintamalli. Jotta ympäristövastuullisuus ei jäisi pelkkien juhlapuheiden tasolle vaan se todella omaksuttaisiin koko yhteiskunnassa, olisi tärkeää tutkia tarkemmin näitä arvojen ja käyttäytymisen välisiä ristiriitoja. Tämän vuoksi tutkimuksen pitäisi keskittyä myös siihen, miten ekologiset käytännöt, dyykkaus mukaan lukien, leviävät ja lopulta juurtuvat kuluttajien arkipäivään ja sen rutiineiksi.

LÄHTEET

Ahlqvist, K. 2004. Omistaminen suomalaisen kulutusyhteiskunnan rakentumisessa. Teoksessa Ahlqvist, K. & Raijas, A. (toim.) Erilaisia kulutusuria Suomessa. Helsinki: Tilastokeskus, 113-142.

Aho, S. 1985. Toisinelämisen vaihtoehtot: Markkinarako vai vapauden komero? Teoksessa Kynttjä, T. (toim.) Talouden kahtiajako. Mykät pakot ja vapauden visiot. Tutkijaliiton julkaisusarja 37. Jyväskylä, 221- 236.

Ahponen, P. & Järvelä, M. 1983. Maalta kaupunkiin, pientilalta tehtaaseen. Tehdastyöläisten elämäntavan muutos. Juva: WSOY.

Alasuutari, P. 1999. Laadullinen tutkimus. Tampere: Vastapaino.

Aledin, S. 2005. Brändit varhaisteinien elämässä. Teoksessa Autio, M. & Paju, P. (toim.) Kuluttava nuoruus. Nuorten elinolot –vuosikirja. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, Nuorisoasiain neuvottelukunta & Stakes, 56-65.

Allardt, E. 1976. Hyvinvoinnin ulottuvuuksia. Juva: WSOY.

Allardt, E. 1986. Elämäntapa, harkinta ja muoti ihmisen valintojen perustana. Teoksessa Heikkinen, K. (toim.) Kymmenen esseetä elämäntavasta. Helsinki: Oy Yleisradio Ab, 3-32.

Autio, M. 2004. Kohti runsauden sukupolvea tarinoiden ja kulutustutkimusaineistojen valossa. Teoksessa Ahlqvist, K. & Raijas, A. (toim.) Ihanne ja todellisuus. Näkökulmia kulutuksen muutokseen. Helsinki: Tilastokeskus, 103-123.

Autio, M. & Heinonen, V. 2002. Nuorten kulutuksen moraalit ja moraalitalous. Teoksessa Autio, M., Eresmaa, I., Heinonen, V., Koljonen, V., Paju, P. & Wilska T-A. Pakko riittää. Näkökulmia nuorten maksuhäiriöihin ja kulutukseen. Nuorisotutkimusverkosto. Julkaisuja 24. Helsinki, 204-231.

Autio, M. & Heinonen, V. 2004. To consume or not to consume? Young people's environmentalism in the affluent Finnish society. *Young – Nordic journal of youth research* 12, 137-153.

Bauman, Z. 1996. Postmodernin lumo. Tampere: Vastapaino.

Bauman, Z. 2002. Notkea moderni. Tampere: Vastapaino.

Beck, U. 1990. Riskiyhteiskunnan vastamyrryt. Organisoitu vastuuttomuus. Suom. H. Lempa. Tampere: Vastapaino.

Beck, U. 1995. Poliittikan uudelleen keksiminen: kohti refleksiivisen modernisaation teoriaa. Teoksessa Beck, U., Giddens, A. & Lash, S. Nykyajan jäljillä. Refleksiivinen modernisaatio. Tampere: Vastapaino, 11-82.

Beck, U. 1995. Mitä ymmärrämme teollisuusyhteiskunnan itsepurkautumisella ja –vaarannuksella? Teoksessa Beck, U., Giddens, A. & Lash, S. Nykyajan jäljillä. Refleksiivinen modernisaatio. Tampere: Vastapaino, 236-248.

Bocock, R. 1993. Consumption. London: Routledge.

Cross, G. 1993. Time and Money. The Making of Consumer Culture. London: Routledge.

Durning, A.T. 1992. How Much Is Enough? The Consumer Society and the Future of the Earth. London: Earthscan Publications Ltd.

Ehrnrooth, J. 1990. Intuitio ja analyysi. Teoksessa Mäkelä, K. (toim.) Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta. Helsinki: Gaudeamus, 30-41.

- Eräsaari, R. 1998. Mikä ihmeen elämänpolitiikka? Teoksessa Roos, J.P. & Hoikkala, T. (toim.) Elämänpolitiikka. Tampere: Gaudeamus, 92-109.
- Eskola, A. 1985. Persoonallisuustyypeistä elämäntapaan. 2. painos. Tampere: WSOY.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 2000. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 5. painos. Tampere: Vastapaino.
- Festinger, L. 1957. A Theory of Cognitive Dissonance. Stanford, California: Stanford University Press.
- Gabriel, Y. & Lang, T. 1995. The Unmanageable Consumer. Contemporary Consumption and its Fragmentations. Cambridge: University Press.
- Giddens, A. 1990. The Consequences of Modernity. Cambridge: Polity Press.
- Giddens, A. 1991. Modernity and Self-Identity. Self and Society in the Late Modern Age. Cambridge: Polity Press.
- Giddens, A. 1995. Elämää jälkitraditionaalisessa yhteiskunnassa. Teoksessa Beck, U., Giddens, A. & Lash, S. Nykyajan jäljillä. Refleksiivinen modernisaatio. Tampere: Vastapaino, 83-152.
- Haimi, H. 2001. Freeganismi – roskaruoalla kulutusta vastaan. Vegaia 1, 4-5.
- Hautamäki, A. 1996. Individualismi on humanismia. Teoksessa Hautamäki, A., Lagerspetz, E., Sihvola, J., Siltala, J. & Tarkki J. Yksilö modernin murroksessa. Tampere: Tammer-Paino Oy, 13-44.
- Heinonen, V. 2000. Näin alkoi ”kulutusjuhla”. Suomalaisen kulutusyhteiskunnan rakenteistuminen. Teoksessa Hyvönen, K., Juntto, A., Laaksonen, P. & Timonen, P. (toim.) Hyvää elämää. 90 vuotta suomalaista kuluttajatutkimusta. Helsinki: Kuluttajatutkimuskeskus ja Tilastokeskus, 8-22.

Heiskala, R. 1998. Modernisoitumisen seuraukset ja elämänpolitiikka: Giddensin 1990-luvun tuotanto. Teoksessa Roos, J.P. & Hoikkala, T. (toim.) Elämänpolitiikka. Tampere: Gaudeamus, 110-127.

Helve, H. 2005. Nuorten arvojen, maailmankuvien ja katsomusten muutokset. Teoksessa Hoikkala, T., Laine, S. & Laine, J. (toim.) Mitä on tehtävä? Nuorison kapinan teoriaa ja käytäntöä. Helsinki: Loki-Kirjat, 205-222.

Hietanen, E. 1988. Ammattiyhdistysliike ja elämäntapa. Teoksessa Elämäntapa. Arjen punainen lanka. Tampere: Työväen Sivistysliitto TSL r.y., 144-152.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 1991. Teemahaastattelu. Helsinki: Yliopistopaino.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2000. Tutki ja kirjoita. 6. painos. Tampere: Kirjayhtymä.

Hirvilammi, T. 2003. Kulutuskarkuruus elämänpoliittisena valintana. Tampereen yliopisto. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos. Pro gradu-tutkielma.

Hirvilammi, T., Pukarinen, M., Saarikoski, A. & Savikko, R. 2005. Kriittisestä kuluttamisesta kulutuskarkuruuteen. Teoksessa Autio, M. & Paju, P. (toim.) Kuluttava nuoruus. Nuorten elinolut –vuosikirja. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, Nuorisosiain neuvottelukunta & Stakes, 136-139.

Hoikkala, T. & Roos, J.P. 2000. Onko 2000-luku elämänpolitiikan vuosituhat? Teoksessa Hoikkala, T. & Roos, J.P. (toim.) 2000-luvun elämä. Sosiologisia teorioita vuosituhatvaihteesta. Helsinki: Gaudeamus, 9-31.

Hyvönen, K., Juntto, A., Laaksonen, P. & Timonen, P. (toim.) 2000. Esipuhe teoksessa Hyvää elämää. 90 vuotta suomalaista kuluttajatutkimusta. Helsinki: Kuluttajatutkimuskeskus ja Tilastokeskus, 5-6.

Ilmonen, K. 1993. Tavaroiden taikamaailma. Tampere: Vastapaino.

Inglehart, R. 1977. *The Silent Revolution. Changing Values and Political Styles Among Western Publics*. Princeton: Princeton University Press.

Julkunen, R. 2005. Vastamyrkkyä pelon kulttuurille – Ulrich Beck ja riskiyhteiskunnan diagnoosi. Teoksessa Saari, J. (toim.) *Hyvinvointivaltio. Suomen mallia analysoimassa*. 2. korj. painos. Helsinki: Yliopistopaino, 228-254.

Jussila, A. 1996. Teollisesta tuotannosta käsityöläisperinteeseen. Teoksessa Vilka, L. (toim.) *Ekologiseen elämäntapaan*. 2. painos. Helsinki: Yliopistopaino, 47-63.

Karttunen, K. 1979. *Nykyslangin sanakirja*. 2. painos. Porvoo: WSOY.

Konttinen, E. & Peltokoski, J. 2004. *Ympäristöprotestin neljäs aalto. Eläinoikeusliike ja uuden polven ympäristöradikalismi 1990-luvulla*. Jyväskylän yliopisto. SoPhi 85.

Kortteinen, M. 1982. *Lähiö. Tutkimus elämäntapojen muutoksesta*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.

Kostiainen, J., Vadén, T. & Välimäki, P. 2003. *Viettelevä politiikka*. Tampere: Traff-kustannus.

Lahti, V-M. 1999. Yhteinen ympäristö - yhteiset ongelmat? Teoksessa A. Kantola et al. *Maailman tila ja Suomi*. Helsinki: Ulkoasiainministeriö, 111- 161.

Laine, S. 2005. Henkilökohtainen on globaalia. Reilu kauppa nuorisoaktivistien kriittisenä kannanottona talouden globalisaatioon. Teoksessa Hoikkala, T., Laine, S. & Laine, J. (toim.) *Mitä on tehtävä? Nuorison kapinan teoriaa ja käytäntöä*. Helsinki: Loki-Kirjat, 289-311.

Lehtonen, T-K. 1999. *Rahan vallassa. Ostoksilla käyminen ja markkinatalouden arki*. Helsinki: Tutkijaliitto.

Leskinen, J. 1999. Vapaaehtoinen vaatimattomuus – onko siitä elämän malliksi? Kotitalous 9, 40-43.

Linkola, P. 2004. Voisiko elämä voittaa – ja millä ehdoilla. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Massa, I. 1995. Epävarman yhteiskunnan ympäristöpolitiikka. Teoksessa Massa, I. & Rahkonen, O. (toim.) Riskiyhteiskunnan talous. Suomen talouden ekologinen modernisaatio. Helsinki: Gaudeamus, 7-38.

Mesimäki, M. 2004. Pieni suuri kertomus. Kaupunkilaisen ympäristövastuullisen elämäntavan yksilölliset ja yhteiskunnalliset merkitykset. Helsingin yliopisto. Sosiologian laitos. Pro gradu –tutkielma.

Miles, S. 2000. Youth Lifestyles in a Changing World. Buckingham: Open University Press.

Moisander, J. 1996. Attitudes and Ecologically Responsible Consumption. Tilastokeskuksen tutkimuksia 218. Helsinki.

Moisander, J. 2001. Vihreä kuluttaja ei yksin tee kehityksestä kestäväää. Economic trends 6, 59.

Mäki, S. 2005. Leipäjonon arki. Helsingin yliopisto. Taloustieteen laitos. Pro gradu –tutkielma.

Neuvonen, A. 1996. Miten niin siivetön? Teoksessa Heima-Tirkkonen, T., Kallio-Tamminen, T. & Selin, T. (toim.) Ruohonjuurista elämänpuuksi. Suomalainen vaihtoehtoliikehdintä. Vihreä sivistysliitto r.y. Kosmos-sarja nro 3. Vaasa, 182-185.

Oksanen, M. & Rauhala-Hayes, M. (toim.) 1997. Esipuhe teoksessa Ympäristöfilosofia. Kirjoituksia ympäristönsuojelun eettisistä perusteista. Tampere: Gaudeamus.

Paloheimo, E. 1978. Maailma – alustava luonnos. Porvoo: WSOY.

Pekkarinen, J. & Sutela, P. 2000. Kansantaloustiede. Helsinki: WSOY.

Pulkinen, P.B. 2000. Eläinsuojelu elämänpolitiikkana. Tutkimus eläinasialiikkeestä ja eläinsuojeluliitto Animalian jäsenistä. Helsingin yliopisto. Uskontotieteen laitos. Pro gradu –tutkielma.

Rajamäki, T. 2004. HS tutkitutti: Roskishampurilainen bakteeripommi. Helsingin Sanomat 29.8.2004, Kotimaa, A7.

Reilun kaupan vuosiraportti 2005. Reilun kaupan edistämisyhdistys r.y.

Roos, J.P. 1985. Elämäntapaa etsimässä. Toim. Rahkonen, K. Tutkijaliiton julkaisusarja 34. Helsinki.

Roos, J.P. 1988. Elämäntavasta elämäkertaan. Elämäntapaa etsimässä 2. Helsinki: Tutkijaliitto.

Roos, J.P. & Hoikkala, T. 1998. Esipuhe teoksessa Roos, J.P. & Hoikkala, T. (toim.) Elämänpolitiikka. Tampere: Gaudeamus, 7-19.

Saaristo, K. 1994. Henkilökohtainen ekologia. Onko vihreä elämäntapa vastausyritys moderniin? Jyväskylän yliopisto. Sosiologian laitoksen julkaisuja 58.

Salomäki, H. 2005. Kieltäytyjien kapina. Tosi rakkaus odottaa –liike uutena sosiaalisena liikkeenä. Teoksessa Hoikkala, T., Laine, S. & Laine, J. (toim.) Mitä on tehtävä? Nuorison kapinan teoriaa ja käytäntöä. Helsinki: Loki-Kirjat, 445-452.

Savolainen, M. 2003. Takapihan erikoistarjous. Ruoan dyykkauksen etnografiaa. Jyväskylän yliopisto. Historian ja etnologian laitos. Pro gradu –tutkielma.

Schor, J. 1998. The Overspent American: Why We Want What We Don't Need. New York: Basic Books.

Shi, D. E. 1985. *The Simple Life. Plain Living and High Thinking in American Culture*. New York: Oxford.

Shi, D.E. 1986. *In Search of the Simple Life*. Layton: Gibbs M. Smith, Inc.

Sihvola, J. 1996. Yksilö, yhteisö ja hyvä elämä. Aristotelismi ja suomalainen arvokeskustelu. Teoksessa Hautamäki, A., Lagerspetz, E., Sihvola, J., Siltala, J. & Tarkki J. *Yksilö modernin murroksessa*. Tampere: Tammer-Paino Oy, 63-116.

Siltala-Huovinen, T. 2001. *Roskisdyykkarin käsikirja*. Helsinki: Like-kustannus.

Slater, D. 1997. *Consumer Culture and Modernity*. Cambridge: Polity Press.

Suhonen, P. 1994. *Mediat, me ja ympäristö*. Tampere: Tammer-Paino Oy.

Susiluoma, S. 2003. Ruokaa roskista. *Nuorten luonto* 5, 7.

Tanskanen, E. 1997. *Suomalaiset ja ympäristö kansainvälisestä näkökulmasta*. Tilastokeskus. Tutkimuksia 225. Helsinki.

Tervola, M. 2005. Roskalaatikot täyttyvät ruuasta. *Helsingin Sanomat* 7.9.2005, Hinta & Laatu, D2.

Toivonen, T. & Räsänen, P. 2004. Kulutus ja elämäntapa. Teoksessa Kantola, I., Koskinen, K. & Räsänen, P. (toim.) *Sosiologisia karttalehtiä*. 3.painos. Tampere: Vastapaino, 233-248.

Uusitalo, H. 1991. *Tiede, tutkimus ja tutkielma. Johdatus tutkielman maailmaan*. Juva: WSOY.

Uusitalo, L. 1986. *Suomalaiset ja ympäristö. Tutkimus taloudellisen käyttäytymisen rationaalisuudesta*. The Helsinki School of Economics. Series A:49. Helsinki.

Välimäki, P. 1984. Vaihtoehtoinen elämäntapa. Kokemuksia ja unelmia. Rauma: Kirjapaja.

Väliverronen, E. 1996. Ympäristöuhkan anatomia. Tiede, mediat ja metsän sairaskertomus. Jyväskylä: Vastapaino.

Wilska, T-A. & Eresmaa, I. 2002. Nuorten toimeentulon subjektiivinen kokeminen – arjen realismia vai tulevaisuuden kuvitelmia? Teoksessa Autio, M., Eresmaa, I., Heinonen, V., Koljonen, V., Paju, P. & Wilska T-A. Pakko riittää. Näkökulmia nuorten maksuhäiriöihin ja kulutukseen. Nuorisotutkimusverkosto. Julkaisuja 24. Helsinki, 176-202.

von Wright, Georg Henrik. 1996. Viimeisistä ajoista. Ajatusleikki. Teoksessa Heinonen, J. & Kuusi, O. (toim.) Ekologinen humanismi. Helsinki: Otava, 47-75.

Väyrynen, R. 2001. Globalisaatiokritiikki ja kansalaisliikkeet. Tampere: Tammer-Paino Oy.

Ziehe, T. 1991. Uusi nuoriso. Epätavanomaisen oppimisen puolustus. Suom. Sironen, R. & Tuormaa, J. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Elektroninen media

Dyykkarit. 2006. Dyykkaajien keskustelupalsta. Saatavilla www-muodossa: <URL:<http://www.dyykkarit.net>>. Luettu 7.11.2006.

Luomutietopankki. 2006. Kulutussivut. Saatavilla www-muodossa: <URL:<http://www.luomu.fi/kulutuskulut.htm>>. Luettu 10.1.2006.

Luontoliitto. 2006. Älä osta mitään – kampanjan etusivu. Saatavilla www-muodossa: <URL:<http://www.luontoliitto.fi/bnd/>>. Luettu 10.1.2006.

Suomen luonnonsuojeluliitto. 2006. Nuukuusviikko. Saatavilla www-muodossa:
<URL: <http://www.sll.fi/toiminta/kestava/kierratysliike/nuukuusviikko>>. Luettu
10.1.2006.

LIITTEET

LIITE 1. Haastattelurunko

1 Roskisdyykkaus

- Dyykkauksen käytännöt (mistä, milloin, mitä...)
- Motiivit dyykkaukselle
- Ensimmäinen kerta (kenen kanssa, mistä sai idean...)
- Ympäristön suhtautuminen
- Dyykkauksen säännöt tai periaatteet
- Dyykkauksen yleisyys
- Dyykkauksen taloudellinen hyöty
- Dyykkaako vielä tulevaisuudessa

2 Elämäntapa

- Elämäntavan kuvailu
- Tärkeitä asioita elämäntavassa
- Elämäntapa ennen dyykkausta
- Erilaisuus tai vaihtoehtoisuus
- Mitä haluaisi muuttaa omassa elämässään?

3 Kulutus

- Omat kulutustottumukset
- Kulutuksen yhdenmukaisuus
- Muiden ihmisten kulutus
- Kulutuksen vähentäminen ja uudelleen suuntaaminen
- Material merkitys
- Kulutusyhteiskunta ja sen seuraukset
- Poliittinen kuluttajuus

4 Yhteiskunta

- Oma vaikuttaminen
- Valta
- Taloudellinen kasvu
- Yhteiskunnan epäkohdat
- Oma luontosuhde

LIITE 2. Taustatietolomake

TAUSTATIEDOT

1. Sukupuolenne

1 __ nainen

2 __ mies

2. Ikänne? _____

3. Asuinpaikkakuntanne? _____

4. Oletteko

1 __ naimaton

2 __ avo- tai avioliitossa

5. Kuuluuko perheeseen lapsia?

1 __ ei

2 __ kyllä, lukumäärä _____

6. Käyttekö tällä hetkellä päätoimisesti työssä?

1 __ en

2 __ kyllä, ammatti ja/tai koulutus _____

7. Jos ette käy päätoimisesti työssä, mihin seuraavista luokista sijoittaisitte itsenne?

1 __ työtön

2 __ eläkeläinen

3 __ opiskelija, oppilaitos _____

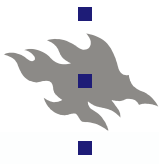
4 __ jokin muu, mikä _____

8. Mitkä ovat kotitaloutenne yhteenlasketut bruttovuositulot?

- 1 __ alle 4000 €vuodessa
- 2 __ 4001 - 8000 €vuodessa
- 3 __ 8001 - 12000 €vuodessa
- 4 __ 12001 - 16000 €vuodessa
- 5 __ 16001 - 20000 €vuodessa
- 6 __ 20001 - 24000 €vuodessa
- 7 __ 24001 - 28000 €vuodessa
- 8 __ yli 28000 €vuodessa

9. Mistä kotitaloutenne tulot koostuvat? Voitte valita tarvittaessa useita vaihtoehtoja.

- 1 __ palkasta
- 2 __ eläkkeestä
- 3 __ opintotuesta
- 4 __ asumistuesta
- 5 __ muusta tuesta, mistä _____
- 6 __ muusta tulonlähteestä, mistä _____



Taloustieteen laitoksen selvityksiä:

Nro.

40. Marko Lindroos (toim.) (2006): Kotitalouksien ympäristökysymyksiä: Lähiruoka, valmisruoka ja luontomatkailu
41. Marko Lindroos (toim.) (2006): Maatalous ja ympäristö: Monivaikutteisuus, kasvihuonekaasupäästöt ja vesipuitedirektiivi.
42. Joonas Kalmari (2006): Maatilakohtaisen biokaasulaitosinvestoinnin kannattavuus suomalaisella sikatilalla. Maatalousekonomia.
43. Paula Hattunen (2006): Kodin kameleontti - Mainosten mieskuva 1960- ja 1970-luvuilla. Kuluttajaekonomia.
44. Soile Kulmala & Marko Lindroos (toim.) (2006): Kalatalous ja Itämeri - graduartikkeleita. Ympäristöekonomia.
45. Elina Piskonen (2006): Helpoilla luotoilla umpikujaan – tutkimus kulutusluotoilla ylivelkaantuneista Takuu-Säätiön asiakkaista. Kuluttajaekonomia.
46. Juuso Mattila (2006): Lasten kulutus ja rahankäyttö -Helsinkiäisten lasten ja heidän vanhempinsa näkemykset. Markkinointi.
47. Janina Oranen (2006): HMR-ruoan kuluttajien elämäntyyli. Markkinointi.
48. Kirsi Näkki (2006): Vapaaehtoisesti vaatimaton – kestävä kulutus osana kuluttajaidentiteettiä. Kuluttajaekonomia.